

Trøndelag
fylkeskommune

ØKONOMIPLAN 2018-2021

Med budsjett 2018

Innhold

1.	Innledning	1
2.	Økonomiske rammer og utvikling.....	5
2.1.	Staus for 2017	5
2.2.	Utsikter for 2018-2021	5
2.3.	Handlingsregler og målsettinger	12
2.4.	Hovedgrunnlag for den økonomiske prioriteringen	13
3.	Klimabudsjett	19
3.1.	Innledning	19
3.2.	Målsetninger i klimabudsjettet.....	19
3.3.	Klimatiltak i Trøndelag fylkeskommune - klimabudsjett	21
3.4.	Finansiering av klimabudsjett 2018-2021.....	22
3.5.	Rapportering på måloppnåelse	23
3.6.	Klimasatsning fram mot 2030.....	23
4.	Organisasjon og interne strategier	25
4.1.	Organisasjonsutvikling og bemanningstilpassing	25
4.2.	Arbeidsgiverpolitikk.....	26
4.3.	Lønnspolitikk.....	26
4.4.	Informasjonssikkerhet og personvernombud	26
4.5.	Risiko og sårbarhetsanalyser (ROS)	27
4.6.	Digitalisering	27
4.7.	Virksomhetsstyring	28
4.8.	Eiendomsstrategi	28
4.9.	Politisk styring og kontrolloppgaver.....	31
4.10.	Forslag til tallbudsjett.....	32
5.	Utdanning	35
5.1.	Mål og ambisjoner	35
5.2.	Økonomisk situasjon	36
5.3.	Strategier og prioriteringer	41
5.4.	Investeringer	51
5.5.	Forslag til tallbudsjett.....	55
6.	Plan og næring	59
6.1.	Mål og ambisjoner	59

6.2.	Økonomisk situasjon	59
6.3.	Strategier og prioriteringer	61
6.4.	Forslag til tallbudsjett.....	70
7.	Kultur og folkehelse	73
7.1.	Mål og ambisjoner	73
7.2.	Økonomisk situasjon	73
7.3.	Strategier og prioriteringer	74
7.4.	Forslag til tallbudsjett.....	88
8.	Tannhelse	91
8.1.	Mål og ambisjoner	91
8.2.	Økonomisk situasjon	92
8.3.	Strategier og prioriteringer	93
8.4.	Forslag til tallbudsjett.....	94
9.	Samferdsel	97
9.1.	Kort sammendrag	97
9.2.	Mål og ambisjoner	98
9.3.	Økonomisk situasjon	99
9.3.1.	Økonomisk ramme og handlingsrom	103
9.4.	Strategier og prioriteringer	105
9.5.	Forslag til tallbudsjett.....	114

1 | INNLEDNING

1. Innledning

1. januar starter en ny tid for Trøndelag. Sammenslåingen av fylkene gir nye muligheter for en ny fylkeskommune. Vi har på mange måter et godt utgangspunkt – blant annet fordi både Sør- og Nord-Trøndelag fylkeskommuner har hatt god kontroll på egen økonomi. Samtidig er det også vedtatt betydelige utbyggingsprosjekter i årene fremover, som vil utfordre handlefriheten og krever at vi må prioritere hardere.

Ansvarlig økonomistyring

Trøndelag fylkeskommune ønsker å bidra til å bygge Trøndelag. Det er vedtatt betydelige investeringer i vei, skolebygg og samferdselsanlegg i økonomiplanperioden. Vi bruker innkjøpsmakta vår til å få mer miljøvennlige bygg og redusere klimautslippene fra kollektivtransporten ved å stille strenge miljøkrav når vi er ute med anbud. Det koster imidlertid mye penger å være så ambisiøs på flere områder. I økonomiplanperioden øker gjelda og finanskostnadene betydelig. Samtidig går inntektene våre ned som følge av endret inntektssystem og bortfall av inntekter fra NTE.

Den økonomiske utviklingen i planperioden er utfordrende. Det vil være behov for å bruke en betydelig del av disposisjonsfondet for å få balanse i budsjettene i 2020 og 2021. Fylkesrådmannen vil påpeke viktigheten av å opprettholde reserver for å møte uforutsette utgifter, ettersom det økonomiske handlingsrommet reduseres gradvis frem mot 2021, og spesielt fordi nytt inntektssystem representerer en betydelig økonomisk usikkerhet. Fylkesrådmannen vil på det sterkeste anbefale å sette av storparten av et forventet mindre forbruk i 2017 til et fritt disposisjonsfond, slik at fylkeskommunen fortsatt kan være økonomisk godt rustet i tida som kommer.

Hovedmålene for et sammenslått Trøndelag ble vedtatt i intensjonsplanen:

- En region med livskraft, bærekraft og konkurransekraft.
- Etablere et nytt fylke og ny folkevalgt region, hvor fylkesnivåets ressurser og innsats kan bli organisert på en mer helhetlig måte for å fremme Trøndelags samfunns- og næringsmessige utvikling.
- Gi bedre muligheter til å sikre en balansert utvikling i Trøndelag, til å fremme Trøndelag som attraktiv region og gjøre regionen bedre i stand til å ta på seg nye oppgaver.
- Gi Trøndelag tyngde på den nasjonale arena, for å sikre regionen en rettmessig andel av statlige ressurser, etableringer, prosjekter osv.
- Sikre og videreutvikle kvalitet i regionens tjenester til innbyggerne.

Fellesnemda understreket målene som viktig for arbeidet med en helhetlig organisering og balansert utvikling i det nye fylket ved vedtak av Utfordringsdokumentet 15. juni. Det ble spesielt fremhevet at formuleringen «en region med livskraft, bærekraft og konkurransekraft» må være det optimale målet for arbeidet.

Denne økonomiplanen er basert på de vedtatte målene.

Samfunnsutviklerollen

Fylkeskommunen har, og skal ha, rollen som regional samfunnsutvikler. Stortinget løfter og forsterker dette i Regionalmeldingen (Meld. St.nr.22 (2015-16) Nye, folkevalgte regioner – rolle struktur og oppgaver). Stortinget har vedtatt en ny struktur for fylkeskommunene, men fortsatt er det ikke avklart hvilke oppgaver de nye fylkeskommunene skal ha.

Trøndelag fylkeskommune vil ta en tydelig og sterkere rolle som samfunnsutvikler. De politisk vedtatte målene, nevnt innledningsvis, gir grunnlaget for en styrket region med nasjonal tyngde og

kapasitet til å ta nye og større oppgaver. De gir oss også bedre tjenester til innbyggerne. Gjennom et langvarig samarbeid mellom de to fylkeskommunene har vi allerede et godt utgangspunkt for å bidra i utviklingen av hele Trøndelag - både for offentlig, privat og frivillig sektor.

Trøndelag fylkeskommune har legitimitet til å ta lederskapet i dette arbeidet, som det eneste regionale folkevalgte organ. Like selvsagt er det at fylkeskommunen ikke kan gjøre jobben alene, men at alle samfunnsaktører bidrar. Det er derfor en viktig oppgave for den nye fylkeskommunen å sørge for å forene alle gode krefter og trekke i samme retning. Dette handler om å være en god partner og tilrettelegger samt sørge for gode møtearenaer i hele fylket. Det er nødvendig og avgjørende for at vi skal nå de overordnede ambisjonene med sammenslåingen.

Regionrådene vil være en viktig samarbeidspartner i et sammenslått fylke. Vi vil derfor prioritere samhandlingen med regionrådene, men mener at det ikke vil være riktig å være medlem på linje med kommunene i rådene i framtida.

Godt samarbeid forutsetter også bred enighet om målene – både hos private, offentlige og frivillige aktører. Trøndelagsplanen skal være vårt felles redskap for å nå våre mål for det nye fylket.

Tjenesteutviklere

Fylkeskommunen leverer tjenester som er viktige for folks hverdag og ett felles Trøndelag gjør det mulig å styrke innsatsen. Vi blir større og mer solid, noe som bl.a. åpner for økt effektivitet og mer varierte tilbud. Det nye fylket har et areal på størrelse med Danmark. Vi må i arbeidet klare å sikre en balansert samfunnsutvikling bl.a. basert på en forståelse av at by og distrikt er gjensidig avhengige av hverandre.

Videregående skoler er vårt største tjenesteområde utgjør omtrent halvparten av driftsbudsjettet i fylkeskommunen. Totalt vil vi ha 16000 elever med ungdomsrett fordelt på 32 videregående skoler - pluss 4500 lærlinger eller lærekandidater. Våre skoler står naturlig nok helt sentral i målsetningen om å sikre riktig kompetanse i regionen for framtida. Kollektivtransport er et annet stort tjenesteområde der vi sørger for kollektivreiser både i storbyen Trondheim og i distriktene, inkludert hurtigbåter og et godt fergetilbud. Et tredje, viktig tjenesteområde er tannhelse der vi gjennom 42 klinikker i hele Trøndelag gir innbyggerne tilgang på et kvalitativt godt tilbud.

Som nevnt er det stor usikkerhet knyttet til hvilke konkrete oppgaver fylkene kommer til å få framover. Trøndelag fylkeskommune må derfor ta høyde for at det kan bli behov for betydelig omstilling av egen virksomhet de nærmeste årene. Et åpenbart satsningsområde er digitalisering, for å styrke samhandling og tjenestene til innbyggerne. Dette er definert som et gjennomgående tema i Trøndelag fylkeskommune, som betyr at hele organisasjonen skal arbeide med utvikling på dette området. DIGUT (digitaliseringsutvalg Trøndelag) vil være et viktig redskap for oss i dette arbeidet.

Nye løsninger er spesielt viktig for god ekstern og intern samhandling, og vil gjøre ulempen med geografisk avstand mindre. Men det er også viktig for å gi våre innbyggere lettere og bedre tilgang til våre tjenester.

På dette området har vi store ambisjoner på egne vegne. Vi mener det er et stort potensiale, også i egen organisasjon, for innovasjon og nye, smartere løsninger.

Klima

Klima er også definert som et gjennomgående tema, som forplikter hele organisasjonen til å bidra i dette arbeidet. Fellesnemda har vedtatt å styrke det strategiske klimaarbeidet ved å lage et eget klimabudsjett. Derfor er det i denne økonomiplanen for første gang laget et felles klimabudsjett. Her beskrives hvilke ambisjoner fylkeskommunen har for egen organisasjon. Men også hvilke utslippsreduksjoner vi må oppnå, og hvilke tiltak og resultater vi bør forvente.

Som samfunnsutvikler har vi en viktig rolle med å bevisstgjøre og tilrettelegge for reduserte klimautslipp i trøndersamfunnet – utover egen organisasjon. Derfor vil vi utarbeide en klimastrategi for hele Trøndelag, i bredt partnerskap med private og offentlige aktører. Dette arbeidet starter i 2018.

Vi bygger Trøndelag

For å nå målet om livskraft, bærekraft og konkurransekraft i hele Trøndelag må vi bygge fylket sammen. Fellesnemnda understreket nettopp dette i sitt vedtak på Utfordringsdokumentet 15. juni:

«Det vil være avgjørende at vi utvikler et godt samferdselstilbud gjennom trygge og effektive veier, og at fylkeskommunen utvikle en desentralisert videregående skole som kan gi ungdommene våre muligheter til en fremtidsrettet utdanning som svarer til behovet i næringslivet og offentlig sektor, der kunnskap er driveren i utviklingen».

Vi er i gang med å bygge fylket sammen. Fylkeskommunene har satt i gang store investeringsprosjekter på vei – som for eksempel Fosenveiene og fylkesvei 17, investeringer som den nye fylkeskommunen skal føre trygt i havn. Det er over tid investert milliardbeløp i moderne skolebygninger, der Heimdal videregående skole snart blir siste tilskudd til stammen. Vi ligger i front nasjonalt i utbygging av bredbånd, noe som er avgjørende både for videregående skoler og næringslivet.

Vi har fortsatt et stort ambisjonsnivå på alle disse områdene, og legger opp til en høy investeringstakt for å bygge fylket sammen. Dette lar seg bare gjøre ved at vi opprettholder en god økonomistyring med en bevisst finanspolitikk.

Men å bygge fylket sammen handler ikke bare om investeringer. Vi legger for eksempel opp til nye takster og soner for kollektivtrafikken, noe som vil gjøre det enklere og billigere for de reisende. Vi vil også fortsatt være en viktig bidragsyter til kulturlivet, og vil i 2018 ha en ekstra satsning på arrangement og arenaer som styrker det trønderske fellesskapet. Vi har også et spesielt ansvar for sørsamisk kultur, og vil styrke og synliggjøre dette arbeidet enda sterkere. Tråante-arrangementet vinteren 2017 ble en stor suksess og befestet Trondheim som den sørsamiske hovedstaden.

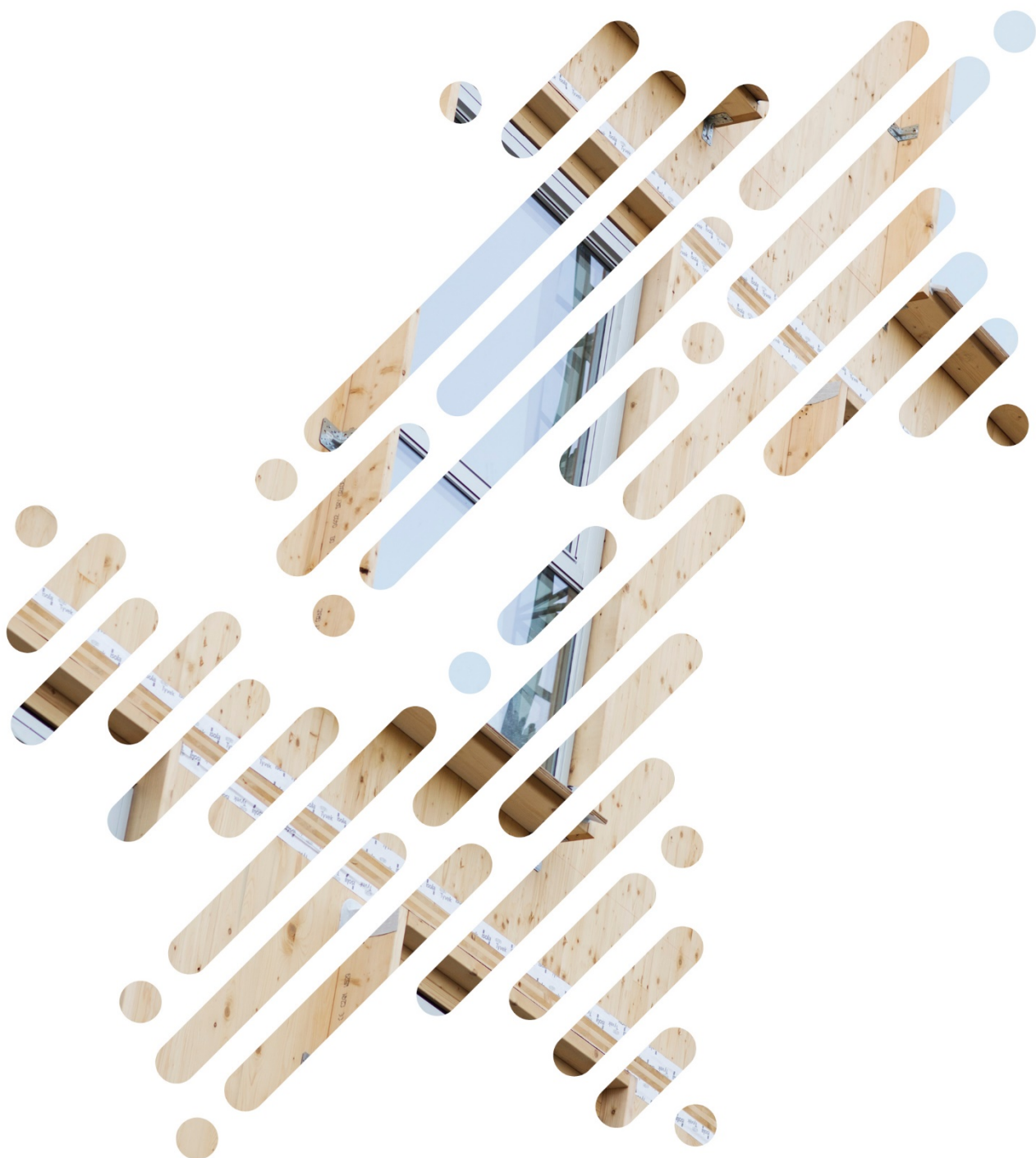
Verdiskaping og vekst er viktig for hele Trøndelag. Det trønderske næringslivet er konkurransedyktig både nasjonalt og internasjonalt, men skal vi ta nye posisjoner må vi legge til rette for at disse bedriftene får videreutvikle seg. Det betyr å støtte opp om både knoppskyting og nyskaping i etablerte bedrifter. Fellesnemnda har pekt på at fylkeskommunen har en spesiell rolle med å støtte opp under dette arbeidet. Det krever tilstedeværelse i hele fylket, og er sentralt i målet om en balansert utvikling.

Trondheim er det naturlige sentrum i Trøndelag med sine kunnskapsmiljøer i verdensklasse. Det er en gjensidig avhengighet mellom Trondheim og distriktene. For å sikre en balansert utvikling i regionen er det avgjørende at vekstkraften i Trondheim kommer distriktene til gode. En god dynamikk mellom by og land kan gi både livskraftige distrikter og en attraktiv storby.

Trøndelag har i dag et godt samarbeid både med næringslivet og våre to universiteter, og dette samspillet skal vi utvikle videre. Skal vi nå målene for Trøndelag må vi sammen sørge for å utdanne riktig kompetanse til framtidens arbeidsmarked.

De politiske målene i intensjonsplanen og Utfordringsdokumentet gir klare mål og en tydelig retning for den nye fylkeskommunen. Disse er gjennomgående og den røde tråden i denne økonomiplanen.

2 | ØKONOMISKE RAMMER OG UTVIKLING

2. Økonomiske rammer og utvikling

En sunn og bærekraftig økonomi er helt nødvendig om Trøndelag fylkeskommune skal lykkes i sin rolle som samfunnsutvikler og tjenesteyter. En forutsetning for dette er god økonomistyring. Fylkesrådmannen ønsker derfor å bygge et godt fundament for en god og forutsigbar økonomistyring, og foreslår å innføre handlingsregler og målsettinger for styringen av fylkeskommunens økonomi, jfr kapittel 2.3. God økonomistyring forutsetter at vi tar tilstrekkelig høyde for ulike typer risiko som kan påvirke vår økonomiutvikling.

Ut over god økonomistyring er det også viktig å legge til rette for en kostnadseffektiv administrasjon. Trøndelag fylkeskommune vil derfor jobbe videre med å ta i bruk ny teknologi jfr kapittel 4.6 Digitalisering.

2.1. Status for 2017

Foreløpige prognoser viser at både Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag fylkeskommune vil få et regnskapsmessig mindre forbruk for regnskapsåret 2017. For Trøndelag fylkeskommune gir dette en god start da det er mange og store økonomiske utfordringer som vi må håndtere i løpet av økonomiplanperioden.

2.2. Utsikter for 2018-2021

2.2.1. Konjunktursituasjonen

De viktigste makroøkonomiske perspektivene for planperioden kan vi oppsummere i følgende punkter:

- Etter en klar konjunkturedgang siden høsten 2014, viser beregninger fra Statistisk sentralbyrå (SSB) at norsk økonomi nå er inne i en forsiktig konjunkturoppgang. Det ligger likevel ikke an til noen kraftig vekst i økonomiplanperioden.
- Arbeidsledigheten er på vei ned og vil ligge rett over 4 prosent i prognoseperioden fram til 2020.
- Styringsrenten i Norge forventes å ligge på dagen nivå (0,5 prosent) det nærmeste året, før den gradvis heves til nær 1,5 prosent mot slutten av 2020.

2.2.2. Perspektivmeldingen

Meldingen er utarbeidet av Finansdepartementet, og drøfter i et langsiktig perspektiv (10 – 30 år) viktige utfordringer for norsk økonomi, offentlige finanser og videreføring av de norske velferdsordningene. Kommunesektorens økonomi utgjør en stor del av nasjonaløkonomien. Utfordringer nasjonalt og endog globalt påvirker raskt kommuneøkonomien, både fordi kommuneøkonomien må være en del av den nasjonaløkonomiske styringen, og fordi kommunesektoren bærer en vesentlig del av velferdsproduksjonen i landet.

Utfordringene i perspektivmeldingen gjenspeiler at Norge har en åpen økonomi, og at globale endringer relativt raskt får innvirkning på nasjonale rammebetingelser, f.eks. næringslivets konkurransedyktighet og statlige inntekter. Perspektivmeldingen bygger på andre større utredninger i den senere tiden (f.eks. produktivitetskomisjonens rapport), og henger sammen med den kommende kommune- og regionreformen.

Et viktig bakteppe er at statens skatteinntekter fra oljesektoren og utenlandsinvesteringene allerede er redusert - og forventes å bli ytterligere redusert i de neste par tiårene. Økte inntekter fra oljesektoren kan ikke lenger kompensere for økte offentlige utgifter som følge av flere eldre og omsorgstrengende (eldrebølgen). Det bør derfor allerede nå iverksettes langsiktige, strukturelle tiltak i det norske samfunnet – ikke minst innenfor offentlig sektor.

Perspektivmeldingen sier innledningsvis at Norge står godt rustet til å møte utfordringene. Elementer i den nåværende regjeringens strategi for å øke evne og vilje til omstilling, er følgende:

- Økt arbeidsdeltakelse/sysselsetting
- Styrke konkurransekraften i næringslivet
- Smart, grønt og nyskapende næringsliv
- Styrket kompetanse i befolkningen
- Investeringer i forskning og utvikling
- Mer effektiv og målrettet offentlig ressursbruk

Dette gjelder det norske samfunnet som helhet, men vil selvsagt måtte løses konkret i ulike deler av landet. De regionale utfordringene i den forbindelse vil være forskjellige. Perspektivmeldingen vektlegger at strukturelle tiltak må tilpasses forholdene og mulighetene i den enkelte region, og koordineres innenfor fylkeskommunenes forsterkede samfunnsutviklingsrolle.

Perspektivmeldingen gir derfor et langsiktig signal til overordnet samfunnsplanlegging i Trøndelag fylkeskommune, herunder til fylkesplanen og økonomiplanen.

2.2.3. **Inntektsutvikling**

Fylkestingets midler som fordeles til drift omfatter inntekter og utgifter i budsjettskjema 1A (se kap. 2.4.2). Det er et relativt stabilt beløp som skal fordeles til drift i perioden, med reduksjon fra 5 565 millioner kroner i 2018 til 5 555 millioner kroner i 2021. Forslaget til budsjett 2018 og økonomiplan 2018-2021 tar høyde for endringer i 2018-19 som følge av endringer i inntektssystemet i 2015. Prognosen tar ikke høyde for eventuelle endringer i nytt inntektssystem som staten har varslet vil komme i 2020 som følge av regionreformen.

Frie inntekter (rammetilskudd, skatt og inntektsutjevning)

Prognosen for frie inntekter (sum skatt, rammetilskudd og inntektsutjevning) er på 6.051,7 millioner kroner i 2018, basert på forslaget til statsbudsjett. Dette er noe mindre enn det fellesnemnda vedtok i økonomiplan 2018-2020 for Trøndelag i sak 26/16. Statsbudsjettet inneholder en nedjustering av rammetilskuddet på grunn av endringer i oppgaver. Dette omfatter bl.a uttrekk fra rammetilskuddet til et nytt øremerket statstilskudd til fagskolene. Vi har videreført endringer i oppgaver i statsbudsjettet til våre tjenesteområder.

I 2018 mottar Trøndelag 87,9 millioner kroner som kompensasjon for at sammenslåingen av fylkene gir til et tap i utgiftsutjevningen i kriteriet innbyggere per km offentlig veg og kriteriet reiseavstand til sonesenter. Beløpet samsvarer med våre egne beregninger. Som varslet i kommuneproposisjonen i mai, foreslår staten endringer i utgiftsutjevningen i kriteriene for båt og ferjer fra 2018. Trøndelag tjener litt på disse endringene.

Prognosen for de frie inntektene viser en økning i 2019 i forhold til 2018, og deretter en reduksjon til 2021 med vel 20 millioner kroner under nivået for 2018. Befolkningsprognosen basert på middels nasjonal vekst fra SSB per juni 2016 er lagt til grunn for årene 2019-2021. Befolkningsprognosen viser at antall 16-18 åringer går ned i perioden, noe som gir utslag i utgiftsutjevningen. Dette er nærmere omtalt i kap. 5 - Utdanning.

Nord-Trøndelag fylkeskommune mottar 40,8 millioner kroner i kompensasjon for tapet som oppsto da nytt inntektssystem ble innført i 2015. Denne kompensasjonen er videreført i Trøndelag fylkeskommune i statsbudsjettet for 2018. Staten har varslet nytt inntektssystem for fylkeskommunene i 2020, og det er usikkert hva som da vil skje med denne kompensasjonen. Det samme vil kunne gjelde for kompensasjonen på 87,9 millioner for tapet som følge av sammenslåingen av fylkene, samt midler til tunnelsikkerhet på 16,4 millioner kroner.

I våre anslag har vi bygd inn en viss forsiktighet, spesielt fordi usikkerheten i et nytt inntektssystem er stor. Vi har heller ikke regnet inn vekst i frie inntekter utover 2018-nivået, selv om staten nærmest regelmessig øker frie inntekter noe, for fylkeskommunene hvert år.

Inntekter fra Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk

Nord-Trøndelag fylkeskommune overfører eierskapet til Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk (NTE) vederlagsfritt til kommunene i Nord-Trøndelag fra 1.1.2018 (sak 10/17 i Nord-Trøndelag fylkesting). I forbindelse med eierovergangen skal fylkeskommunen som en overgangsordning, få utbetalt utbyttet for 2017, som selskapet betaler ut i 2018, samt resterende lån med 50 millioner kroner i 2018 og 50 millioner kroner i 2019, samt rente inntil det siste lånet er nedbetalt. Fylkestinget i Nord-Trøndelag disponerte disse resterende inntektene, både på drifts- og investeringssiden, i sin siste økonomiplanbehandling (revidert økonomiplan 2017-19, sak 40/16). I nytt fylke bygger vi videre på de vedtatte økonomiplaner.

I intensjonsplanen for sammenslåingen står det under punktet *Bruk av disponibel formue fra de to fylkeskommunene*:

«Disponibel formue fra de to fylkeskommunene skal disponeres av det nye regiontinget til beste for innbyggere, samfunn og næringsliv i det nye fylket. Unntatt fra dette er økonomisk virkning av eventuelle overgangsordninger knyttet til Nord-Trøndelags eierskap i NTE. Slike midler forbeholdes aktivitet i dagens Nord-Trøndelag.»

I realiteten er det ikke mulig å spore hvilke penger som går hvor i et fylkeskommunalt budsjett, med mindre man oppretter egne tiltak eller prosjekter med spesifisert finansiering. I vår situasjon er det også slik at så lenge vi ikke reduserer budsjettrammene spesifikt, kan vi være trygge på at disse midlene blir brukt som planlagt, uavhengig av fylkessammenslåingen. Intensjonsplanens forutsetning om bruk av NTE-pengene ivaretas derfor gjennom videreføring av opprinnelige budsjettvedtak i NTFK.

2.2.4. Utgiftsutviklingen

Både Nord- og Sør-Trøndelag fylkeskommune har i flere år hatt utfordringer med utgiftsnivået innenfor områder som vedlikehold (spesielt på vei), kollektivtrafikk og pensjon. Dette er utfordringer som følger med inn i Trøndelag fylkeskommune, og som til dels vil bli forsterket pga. samordning av standarder, tilbudsnivå mm.

Vedlikehold

Den største utfordringen på vedlikeholdssiden er det store og økende vedlikeholdsetterslepet på fylkesvei. Det samlede etterslepet på vei er anslått å utgjøre om lag 2,4 milliarder kroner når tunneler ikke medregnes. I tillegg kommer det et behov for å oppgradere eksisterende fylkesveinett slik at det oppfyller dagens standardkrav. For Trøndelag er etterslepet på veivedlikehold og oppgraderingsbehovet vurdert til 4,5 milliarder kroner (2017).

Drifts- og vedlikeholdsbudsjettet for Trøndelag fylkeskommune er i 2017 på ca. 751 millioner kroner eller om lag 335 millioner kunder MOTIV-tallet. I og med at MOTIV-tallet¹, forenklet sagt, er beregnet ut i fra at det ikke skal genereres forfall, vil forfallet øke med dagens bevilgninger. Det vises for øvrig til kapittel 9 Samferdsel.

Pensjon

Trøndelag fylkeskommune vil fra starten av ha et etterslep i pensjonskostnadene i form av et stort akkumulert premieavvik på 471 millioner kroner. Dette skal nedbetales over hhv. 15, 10 og 7 år og kommer som en kostnad i regnskapet de nærmeste årene.

Pensjonskostnadene har økt relativt kraftig de siste årene bl.a. på grunn av høy lønnsvekst, lave renter, økte avsetningskrav som følge av økt levealder og lav avkastning på pensjonsfond. Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) forventer at både pensjonspremiene og pensjonskostnadene vil være høye i årene som kommer. I følge KMD er tjenestepensjon en del av lønnsvilkårene og de får vi ikke automatisk kompensasjon for over statsbudsjettet.

Finansutgifter

I forslag til økonomiplan øker netto finansutgifter med ca 113 millioner kroner fra 2018 til 2021. Det er vedtatt store investeringer i vei, skolebygg og samferdselsanlegg i planperioden. Dette medfører en betydelig gjeldsøkning, med påfølgende økning i rente- og avdragsbetalingene. Samtidig faller beregnet utbytte fra NTE bort fom 2019. En god del av gjeldsøkningen skyldes forskuttering av bompenginntekter og andre forskutteringer. Dette er midler vi på sikt vil få tilbakebetalt, men som vil representere en betydelig likviditetsutfordring inntil tilbakebetalingene kommer i gang.

Renteutvikling

Det er få signaler på at renten vil stige mye i kommende økonomiplanperiode. Den andelen av Trøndelag fylkeskommunes låneportefølje hvor renten er flytende har rente knyttet til 3 måneder Nibor pluss en margin. Denne er forventet å holde seg under 2 % i hele perioden.

2.2.5. Renter og avdrag

Renter

Nord- og Sør-Trøndelag fylkeskommuner har i dag ulik profil på gjeldende finansreglement. Sør-Trøndelag fylkeskommunes reglement tilsier en kortsiktig lånefinansiering, men med mulighet for å ta opp lån med løpetid opp til 5 år. I Nord-Trøndelag kan maksimalt 40 % av låneporteføljen ha forfall innen ett år. Nytt finansreglement for Trøndelag fylkeskommune vil bli lagt fram for politisk behandling i desember 2017.

Samlet lånevolum for de to fylkeskommunene var pr. 31.12.2016 8,04 milliarder kroner, 5,7 milliarder kroner i Sør-Trøndelag og 2,34 milliarder kroner i Nord-Trøndelag.

Sør-Trøndelag fylkeskommune har 10 rentesikringsavtaler på til sammen 2 milliarder kroner som forfaller i januar 2025. Fylkeskommunen betaler fast rente på 1,757 % i gjennomsnitt på disse avtalene i bytte mot 3 måneder Nibor.

---

¹ Modell for Tildeling av Vedlikeholdsmidler. Brukes av Vegdirektoratet for å dokumentere behovet for midler til drift og vedlikehold og til å fordele midler til regionene.

Av lånemassen i Nord-Trøndelag var 750 millioner kroner sikret gjennom fastrenter, med utløpsdatoer fram til desember 2026.

I 2017 er det opprinnelig budsjettert med låneopptak i de to fylkeskommunene på til sammen 1 852 millioner kroner.

I vedtatt økonomiplan 2017-2020 er det for Nord-Trøndelag fylkeskommune budsjettert med forventet rente, mens det i Sør-Trøndelag er budsjettert med 4 % rente på den andelen av låneporteføljen som ikke er sikret. På den delen som er sikret er det budsjettert med 2 %.

For årene 2018-2021 foreslås det 2,5 % rente på den andelen av låneporteføljen som ikke er sikret, mens det på den delen som er sikret budsjetteres med 2,0 %.

Det foreslås at Trøndelag fylkeskommune viderefører Sør-Trøndelag fylkeskommunes ordning med rentebufferfond. I kapittel 2.3 handlingsregler og målsettinger foreslås det en handlingsregel for rentebufferfondet som sier at fondet skal ha et «tak» på 3 % av den andelen av gjelden som ikke er rentesikret, men maksimalt 200 millioner kroner. Fondet er pr. i dag på ca. 180 millioner kroner.

Avdrag

Begge fylkeskommunene betalte i 2016 over Kommunelovens krav til minsteavdrag, og dette videreføres i 2017. Det er også for 2018 budsjettert med avdrag over minsteavdragene, men det vil bli krevende utover i planperioden å ligge noe særlig over minstekravet slik budsjettene ligger nå.

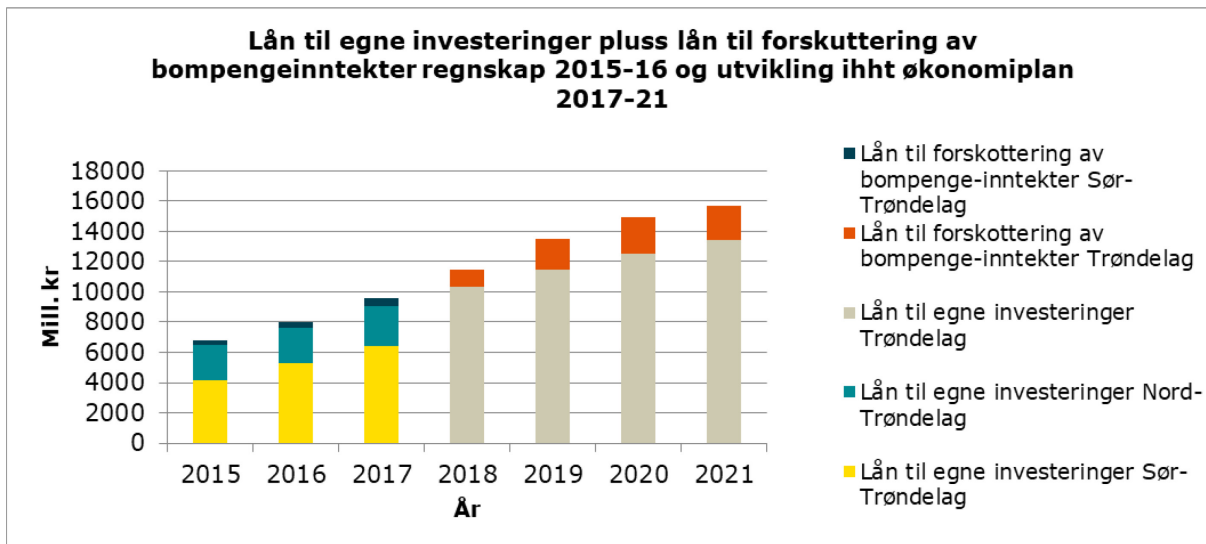
2.2.6. Gjeldssituasjonen

Fra og med 2014 blir all merverdiavgiftskompensasjon vedrørende investering ført til inntekt i investeringsregnskapet. Ut over dette blir investeringene stort sett lånefinansiert bortsett fra statlige tilskudd og bompenger. I tillegg kommer noe tilbakebetaling av lån og noe overføring fra driftsbudsjettet.

For en del av lånene som gjelder fylkesvei og skolebygg mottar vi rentekompensasjon fra staten. Rentekompensasjonsordningene er i virkeligheten tilskuddsposter, beregnet på grunnlag av fastsatte rentesatser og utnytting av rammer som staten fastsetter for hver enkelt fylkeskommune. De statlige ordningene med rentekompensasjon er benyttet fullt ut.

Netto lånegjeld ved utgangen av 2016 var 7 442 millioner kroner.

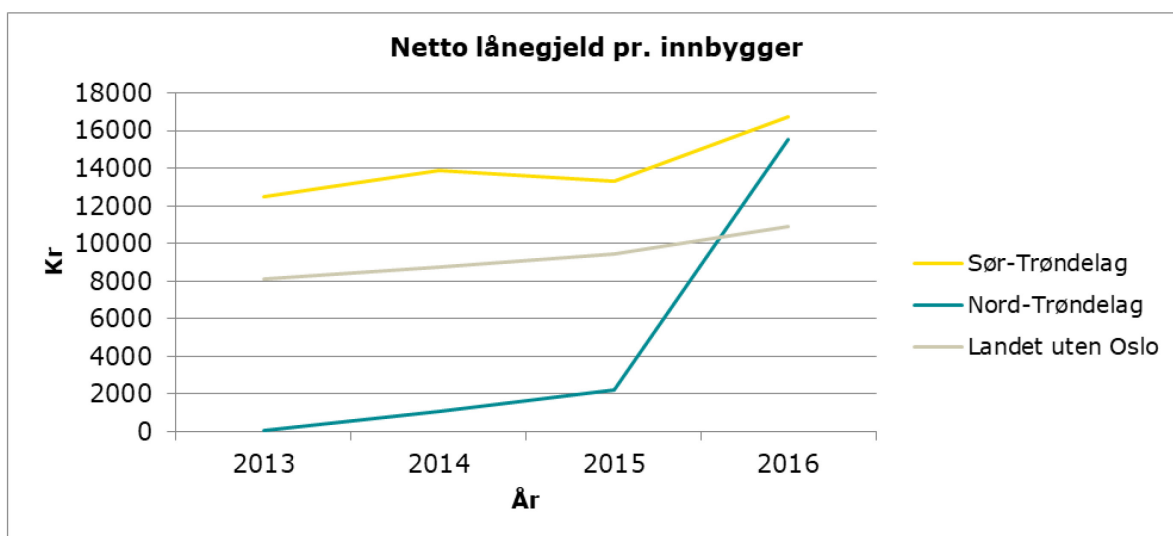
Sør-Trøndelag fylkeskommune forskotterer bompengainntekter for Fosenvegene AS. Det er pr. 31.12.2016 tatt opp lån på 351,9 millioner kroner som er lånt ut videre til Fosenvegene AS. Renter og avdrag på dette lånet dekkes av framtidige bompengainntekter. Tilsvarende vil det framover bli tatt opp lån til Fv 17.

Som grafen over viser, øker lånegjelden betydelig i økonomiplanperioden. Lån til egne investeringer vil i 2021 beløpe seg til ca 13 200 millioner kroner, og i tillegg kommer lån til forskuttering av bompengainntekter på ca 2 000 millioner kroner

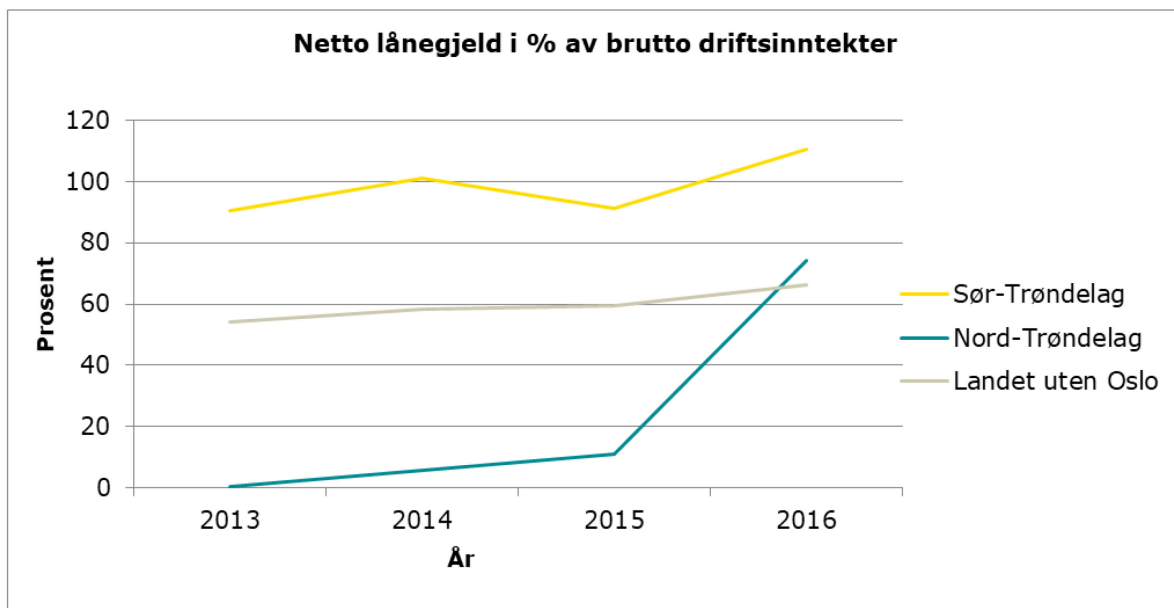
Det er i kapittel 2.3 Handlingsregler og målsettinger beskrevet målsetting for gjeldsgrad. I budsjettforslaget øker gjeldsgraden (lån til egne investeringer) fra ca. 170 % ved utgangen av 2018 til om lag 220 % i 2021.

KOSTRA-tall viser at både Nord- og Sør-Trøndelag fylkeskommuner pr. 31.12.2016 lå godt over landsgjennomsnittet når det gjelder netto lånegjeld pr. innbygger.

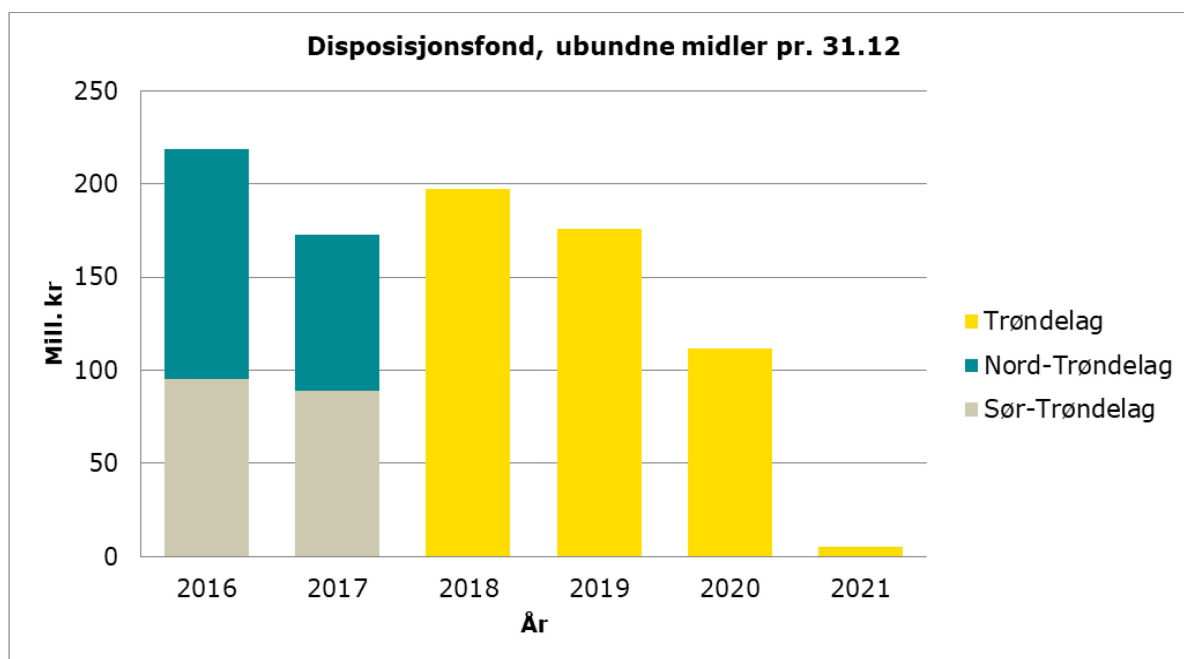

Endringen i netto lånegjeld i Nord-Trøndelag mellom 2015 og 2016 er relatert til utlån til NTE Holding AS som i 2016 er nedskrevet med 1 800 millioner kroner og konvertert til egenkapital i selskapet.

Det samme gjelder netto lånegjeld i prosent av brutto driftsinntekter.

2.2.7. Disposisjonsfond

Ved utgangen av 2016 hadde de to fylkeskommunene et samlet disposisjonsfond på 693,7 millioner kroner. Av dette var 219 millioner kroner frie, ubundne midler. For å opprettholde rammene til tjenestoområdene i størst mulig grad, foreslår fylkesrådmannen å benytte disposisjonsfondet til å dekke inn de økte finanskostnadene, reduksjonen i frie inntekter, samt bortfall av inntekter fra NTE. Grafen over viser at disposisjonsfondet (frie, ubundne midler) med en slik bruk vil være redusert til 5 millioner kroner ved utgangen av økonomiplanperioden.

I kapittel 2.3 Handlingsregler og målsettinger foreslås det en målsetting om at disposisjonsfondet (frie ubundne midler) over tid bør utgjøre 4 % av driftsinntektene.

2.3. Handlingsregler og målsettinger

I henhold til forslaget i NOU 2016:4 Ny kommunelov, § 14-2, plikter fylkestinget selv å vedta finansielle måletall for utviklingen av kommunens eller fylkeskommunens økonomi. Med «finansielle måletall» sikter utvalget til politiske målsettinger for fylkeskommunens utvikling og stilling.

Ambisjonene i Trøndelag fylkeskommune er store og det er vedtatt betydelige investeringer i vei, skolebygg og samferdselsanlegg i økonomiplanperioden. Det koster imidlertid å være så ambisiøs som fylkeskommunen er på flere områder i de første årene i Trøndelag fylke. I økonomiplanperioden øker gjelda og finanskostnadene betydelig. Samtidig går inntektene ned som følge av endret inntektssystem og bortfall av inntekter fra NTE. Det er varslet et nytt inntektssystem for fylkeskommunene fra 2020. Her kan det ligge en risiko for ytterligere nedgang i inntektene. Som illustrasjon kan vi nevne at fylkessammenslåingen nå gir oss en beregningsmessig nedgang på 88 millioner kroner pr år i nåværende inntektssystem. Dette er beløp som staten i de kommende to årene har lagt inn som egen kompensasjon for å holde vår fylkessammenslåing økonomisk nøytral. Hva som skjer fra 2020 har vi imidlertid ikke grunnlag for å si noe om nå.

I løpet av økonomiplanperioden øker lånegjelden fra ca 170 prosent av de frie inntektene til å utgjøre over 220 prosent av de frie inntektene. Samtidig øker finanskostnadene målt i prosent av frie inntekter fra om lag 8% til 10%.

Fylkesrådmannen ønsker å lage et godt fundament for god og forutsigbar økonomistyring i Trøndelag fylkeskommune, og foreslår i tråd med fellesnemndas vedtak i sak 16/17 (utfordringsdokumentet), å etablere et sett handlingsregler og målsettinger for styringen av fylkeskommunens økonomi. Det vil ikke være realistisk å nå alle de målsettinger og handlingsregler som nå blir foreslått i løpet av økonomiplanperioden. Fylkesrådmannen ser det allikevel som formålstjenlig å foreslå disse prinsippene nå, slik at de kan legges til grunn i et lengere perspektiv enn det økonomiplanperioden representerer.

Fylkesrådmannen foreslår følgende handlingsregler og målsettinger:

- Handlingsregel for kapitalutgifter: Renter og avdrag skal utgjøre inntil åtte prosent av frie disponible inntekter
- Handlingsregel for rentebufferfondet: Rentebufferfondets størrelse har et «tak» på 3 prosent av den andelen av låneporteføljen som ikke er sikret eller maksimalt 200 millioner kroner.
- Målsetting for gjeldsgrad: Gjeld som belaster driftsøkonomien skal over tid ikke utgjøre mer enn 100 prosent av driftsinntektene
- Målsetting for netto driftsresultat: Fylkeskommunen bør ha et (korrigert) netto driftsresultat på 4,0 til 4,5 prosent av driftsinntektene
- Målsetting for disposisjonsfond: Disposisjonsfondet bør over tid utgjøre 4 prosent av driftsinntektene

Handlingsreglene og målsettingene skal bidra til å sikre en sunn fylkesøkonomi og trygge det finansielle grunnlaget for tjenestene fylkeskommunen har ansvar for. De foreslåtte handlings-

reglene og målsettinger er uttrykk for en ambisjon og vil bli vurdert, og eventuelt revidert, når vi har fått bedre erfaringsgrunnlag basert på regnskapstall mm fra det nye fylket.

Handlingsregel for kapitalutgifter:

Gjeldende økonomiplan viser at lånegjelden vokser raskt i Trøndelag fylkeskommune. På sikt skal renter og avdrag utgjøre inntil åtte prosent av frie disponible inntekter. Ved ønsket gjeldsgrad vil regelen kunne gi handlingsrom for ekstraordinære avdrag og holde gjelden stabil. I forslaget til økonomiplan som nå foreligger, øker andel kapitalutgifter fra 8,7 prosent i 2018, til 10 prosent i 2021.

Handlingsregel for rentebufferfondet:

Dette er en videreføring av en handlingsregel fra Sør-Trøndelag fylkeskommune som har hatt en innlånsstrategi med korte lån i obligasjons- og sertifikatmarkedet. «Taket» på fondet foreslås imidlertid redusert fra dagens 4 prosent (STFK) til 3 prosent av den gjelda som ikke er rentesikret, men maksimalt 200 millioner kroner. Rentebufferfondet skal være en buffer mot store svingninger i rentene. Fondet er i dag på ca. 180 millioner kroner.

Målsetting for gjeldsgrad:

I forslag til økonomiplan 2018 - 2021 vil gjeldsgraden øke fra ca. 170 prosent ved utgangen av 2018 til om lag 220 prosent i 2021. Over tid må det være et mål å redusere gjeldsgraden til 100 prosent av driftsinntektene. Ved utgangen av 2016 hadde kun fire av landets fylkeskommuner en gjeldsgrad på over 90%, Sør-Trøndelag fylkeskommune var en av disse med 120%. Sju fylkeskommuner hadde en gjeldsgrad på over 80 prosent ved utgangen av 2016. En høy gjeldsgrad vil medføre betydelig risiko for driftsbudsjettet ved større svingninger i rentene.

Målsetting for netto driftsresultat:

Teknisk Beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) har satt anbefalt nivå for netto driftsresultat for fylkeskommunene til 4,0 prosent. Fylkesrådmannen foreslår at Trøndelag fylkeskommune bør ha en målsettingen for korrigert netto driftsresultat som ligger mellom 4,0 og 4,5 prosent av driftsinntektene. Et driftsresultat på dette nivået anslås å gi tilstrekkelig egenkapital til å finansiere investeringer og uforutsette hendelser.

Målsetting for disposisjonsfond:

Ved utgangen av 2016 hadde de to fylkeskommunene et samlet disposisjonsfond på 693,7 millioner kroner. Av dette var 219 millioner kroner frie ubundne midler. I forslag til økonomiplan 2018-2021 vil de frie ubundne midlene reduseres til 5 millioner kroner i 2021. En målsetting om et disposisjonsfond på 4 prosent av driftsinntektene vil gi et disposisjonsfond (frie ubundne midler) på om lag 200 millioner kroner om målsettingen nås.

2.4. Hovedgrunnlag for den økonomiske prioriteringen

Forutsetningene for budsjettet bygger på de føringer som ble gitt ved behandlingen av utfordringsdokumentet (UFD) i juni 2017. Inntektene er satt opp etter prognoser fra KS. I økonomiplanen er det benyttet en deflator på 2,6 prosent.

2.4.1. Økonomiske rammer

Med bakgrunn i siste års utvikling, gjeldende økonomi- og strategiplan i de to fylkene, samt andre sentrale perspektiver framover, kan vi kort oppsummere situasjonen slik:

- Positivt netto driftsresultat på 605,6 millioner kroner i 2016.

- Gjeldsnivået ligger godt over landsgjennomsnittet, og vil fortsatt øke fremover før det flater ut. Dette vil gi økte avdrags- og rentekostnader i løpet av perioden.
- Bruk av disposisjonsfond i planperioden er urovekkende høyt med tanke på uforutsette hendelser. De to fylkeskommunene hadde ved utgangen av 2016 et samlet disposisjonsfond på 694 millioner kroner, herav 219 millioner kroner i frie ubundne midler. I løpet av planperioden reduseres de frie ubundne midlene til 5 millioner kroner i 2021. Skulle Trøndelag fylkeskommune få økonomiske utfordringer i form av for eksempel et stort merforbruk i perioden, vil dette kunne få konsekvenser for rentebufferfondet. Rentebufferfondet og de andre fondene som er pålagt frivillige ikke lovpålagte bindinger, står dermed i fare for å bli strøket. Den finansielle og økonomiske risikoen vil øke betraktelig, og fylkeskommunens økonomiske handlingsrom vil bli sterkt redusert.
- I planperioden er det forventet et stabilt og lavt rentenivå.

En sunn langsiktig økonomi kjennetegnes bl.a. ved at det i en viss grad er mulig å avsette driftsmidler til investeringer, og at det finnes tilstrekkelige reserver til å møte framtidig usikkerhet. Bruken av frigjorte midler fra driften er i hovedsak et spørsmål om å avveie behovet for å øke disposisjonsfondet (som buffer mot usikkerhet), mot å styrke egenfinansieringen av investeringer.

I kommende planperiode kan vi forvente lave renter på dagens nivå. Fylkeskommunen bør derfor benytte de gode tider med lave renter, til å styrke den frie ubundne delen av disposisjonsfondet.

Fylkesrådmannen vil derfor anbefale å benytte perioden med lave renter til å øke avsetningen til disposisjonsfondet.

Fylkesrådmannen vil gjennom innføring av økonomiske handlingsregler og målsettinger sikre en god økonomistyring, en sunn fylkesøkonomi og trygge det finansielle grunnlaget for tjenestene fylkeskommunen har ansvar for å levere til innbyggerne i fylket.

Ut over det som allerede ligger inne i tidligere vedtatte økonomiplan, foreslår fylkesmannen å styrke følgende områder:

Beløp i kroner

Tekst	B 2018	ØP 2019	ØP 2020	ØP 2021
Videreføring av frikjøp tillitsvalgte	1 305 000	0	0	0
Risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS) Trøndelag	150 000	0	0	0
Driftstilskudd Kolstad Arena AS	2 000 000	6 000 000	6 000 000	6 000 000
FU 72/17 (STFK) Tilskudd Verdensarvsenteret, avtale med Hedmark f.k.	420 000	420 000	420 000	420 000
NT Statlige og private skoler, endring elevtall	-1 929 000	-1 929 000	-1 929 000	-1 929 000
NT Utvida rett til vg oppl. for innvandrere	2 651 000	2 651 000	2 651 000	2 651 000
ST Statlige og private skoler, endring elevtall	-8 367 000	-8 367 000	-8 367 000	-8 367 000
ST Utvidet rett til vg oppl. for innvandrere	6 145 000	6 145 000	6 145 000	6 145 000
Økt lærlingetilskudd - revidert budsj 2017 - NT	1 604 000	1 604 000	1 604 000	1 604 000
Økt lærlingetilskudd - revidert budsj 2017 ST	2 977 000	2 977 000	2 977 000	2 977 000
Økt lærlingetilskudd statsbudsjettet - NT	662 000	662 000	662 000	662 000
Økt lærlingetilskudd statsbudsjettet - ST	1 226 000	1 226 000	1 226 000	1 226 000
Sum økninger/ reduksjoner	8 844 000	11 389 000	11 389 000	11 389 000

Fylkeskommunen vil:

- Sikre en sunn økonomistyring og forutsigbare tjenester for innbyggerne i fylket ved å innføre følgende økonomiske handlingsregler og målsettinger;
  - Handlingsregel for kapitalutgifter: Renter og avdrag skal utgjøre inntil åtte prosent av frie disponible inntekter
  - Handlingsregel for rentebufferfondet: Rentebufferfondets størrelse har et «tak» på 3 prosent av den andelen av låneporteføljen som ikke er sikret eller maksimalt 200 millioner kroner.

- Målsetting for gjeldsgrad: Gjeld som belaster driftsøkonomien skal over tid ikke utgjøre mere enn 100 prosent av driftsinntektene
- Målsetting for netto driftsresultat: Fylkeskommunen bør ha et (korrigert) netto driftsresultat på 4,0 til 4,5 prosent av driftsinntektene
- Målsetting for disposisjonsfond: Disposisjonsfondet bør over tid utgjøre 4 prosent av driftsinntektene
- Budsjettere med et rentenivå som er tilpasset markedsforholdene og fylkeskommunens behov for sikkerhetsmarginer. Budsjettrenten for 2018 er derfor satt til 2,5 prosent.
- Vurdere om det er rom for å øke avdragsbetalingen på lån i kommende periode
- Opprettholde et nødvendig nivå på fritt disposisjonsfond som tar hensyn til drifts- og finansrisiko

2.4.2. Hovedtabeller drift

Budsjettskjema 1A

Tall i 1000 kr

	Forslag budsjett 2018	Budsjett 2017	Regnskap 2016	Forslag økonomiplan		
				2019	2020	2021
Frie disponible inntekter						
Skatt på inntekt og formue	-2 547 400	-2 438 890	-2 422 144	-2 567 127	-2 567 127	-2 567 127
Rammetilskudd	-3 233 300	-3 214 340	-3 181 390	-3 223 546	-3 198 664	-3 198 664
Inntektsutjevning	-271 000	-270 901	-249 518	-265 216	-265 216	-265 216
Generelle statstilskudd	-26 000	-37 677	-28 083	-26 000	-26 000	-26 000
Belønningsmidler kollektivtransport		-170 000	-230 000			
Regionalt utviklingstilskudd		-53 800	-59 420			
Motpost avskrivninger	-		-398 499	-	-	-
Sum frie disponible inntekter	-6 077 700	-6 185 608	-6 569 054	-6 081 889	-6 057 007	-6 057 007
Finansinntekter/-utgifter						
Renteinntekter og garantiprovisjon	-16 461	-27 468	-20 793	-24 035	-29 206	-29 206
Gevinst finansielle instrumenter			-605			
Renteinntekter NTE	-7 130		-150 000	-3 476	-	-
Utbytte og eieruttak	-45 630	-23 400	-17 440	-	-	-
Renteutgifter og låneomkostninger	212 813	210 210	131 606	229 748	248 278	269 011
Avdrag på lån	319 358	303 800	276 315	309 428	314 428	336 728
Sum netto finansinntekter/-utgifter	462 950	463 142	219 083	511 665	533 500	576 533
Netto avsetninger						
Til dekning av tidligere års merforbruk	-			-	-	-
Til ubundne avsetninger	28 706	13 368	315 723	4 500	4 500	4 500
Til bundne avsetninger	16 394	4 500	25 198	16 394	16 394	16 394
Bruk av tidl. års mindreforbruk	-		-242 824	-	-	-
Bruk av ubundne avsetninger	-	-30 003	-157 676	-13 992	-59 966	-102 999
Bruk av bundne avsetninger	-		-1 469	-	-	-
Sum netto avsetninger	45 100	-12 135	-61 048	6 902	-39 072	-82 105
Overført til investeringsregnskapet	5 100	37 274	206 487	7 800	7 800	7 800
Til fordeling drift	-5 564 551	-5 697 327	-6 204 532	-5 555 523	-5 554 780	-5 554 780
Sum fordelt til drift (fra skjema 1B)	5 564 551	5 697 327	6 000 194	5 555 523	5 554 780	5 554 780
Merforbruk/mindreforbruk	-	-	-204 338	-	-	-

Budsjettskjema 1B

Tall i 1000 kr

	Forslag budsjett 2018	Budsjett 2017	Regnskap 2016	Forslag økonomiplan		
				2019	2020	2021
Fordelt slik						
Politisk styring og kontrollorganer	73 599	75 590	68 580	73 975	73 232	73 232
Administrasjon og adm.lokaler	292 398	288 233	320 319	286 405	286 405	286 405
Opplæring	2 829 920	2 804 289	2 926 565	2 828 090	2 828 090	2 828 090
Tannhelse	214 095	207 899	226 733	212 541	212 541	212 541
Nærings- og bostedsutvikling	88 917	138 251	138 151	88 133	88 133	88 133
Konsesjonskraft	-2 052	-2 000	-6 049	-2 052	-2 052	-2 052
Fylkeskommunal næringsvirksomhet	-3 078	-2 956	2 585	-3 078	-3 078	-3 078
Fylkesveger	751 672	735 166	857 484	741 172	741 172	741 172
Kollektivtrafikk	1 098 452	1 240 970	1 258 677	1 106 860	1 106 860	1 106 860
Kulturaktivitet	220 626	211 885	207 149	223 475	223 475	223 475
Sum netto drift	5 564 551	5 697 327	6 000 194	5 555 523	5 554 780	5 554 780

Belønningsmidler kollektivtransport og regionalt utviklingstilskudd lå i Sør-Trøndelag i budsjettskjema 1A fram til og med 2017. Fra og med 2018 er belønningsmidler kollektivtransport og regionalt utviklingstilskudd flyttet til budsjettskjema 1B.

2.4.3. Hovedtabeller investering

Budsjettskjema 2A

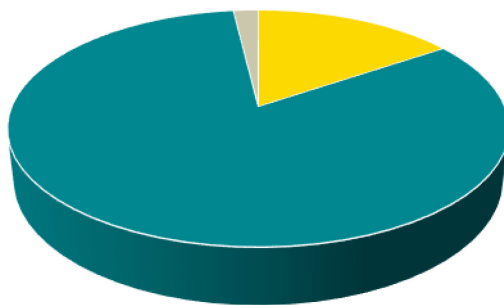
Tall i 1000 kr

	Forslag budsjett 2018	Budsjett 2017	Regnskap 2016	Forslag budsjett 2019	Forslag budsjett 2020	Forslag budsjett 2021
Investeringer i anleggsmidler	3 060 800	2 881 800	1 803 663	3 262 300	2 514 500	1 898 700
Utlån og forskutteringer	596 900	153 940	137 756	1 005 400	344 000	9 800
Avdrag på lån			33 250			187 100
Avsetninger			8 111			
Dekning av tidligere års udekket			651 995			
Årets finansieringsbehov	3 657 700	3 035 740	2 634 775	4 267 700	2 858 500	2 095 600
Finansiert slik:						
Bruk av lånemidler	-2 211 400	-1 851 920	-1 574 969	-2 374 800	-1 697 700	-1 300 900
Inntekter fra salg av anleggsmidler			-8 801			
Tilskudd til investeringer	-44 600		-36 434	-26 900	-49 600	-14 400
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	-49 700	-1 071 106	-595 901	-66 700	-100 700	-212 800
Bruk av momsrefusjon	-545 700		-61 080	-582 100	-452 400	-341 300
Bruk av bompenger	-796 600			-1 207 500	-548 300	-216 500
Andre inntekter		-64 000	-5 471			
Sum eksternt finansiering	-3 648 000	-2 987 026	-2 282 656	-4 258 000	-2 848 700	-2 085 900
Overført fra driftsbudsjettet	-5 100	-37 274	-233 232	-7 800	-7 800	-7 800
Bruk av avsetninger	-4 700	-11 440	-94 370	-2 000	-2 000	-2 000
Sum finansiering	-9 800	-48 714	-327 602	-9 800	-9 800	-9 800
Udekket/udisponert	0	0	24 517	0	0	0

Budsjettskjema 2B

Tall i 1000 kroner

	Forslag budsjett 2018	Budsjett 2017	Regnskap 2016	Forslag budsjett 2019	Forslag budsjett 2020	Forslag budsjett 2021
Fra skjema 2A	-3 060 800	-2 881 800	-1 803 663	-3 262 300	-2 514 500	-1 898 700
Administrasjonsavdelingen		4 300	3 193			
Eiendomsavdelingen		18 400	828 691			
Videregående skoler	475 800	792 600	16 520	699 400	943 100	915 400
Tannhelse		11 200	19 867			
Samferdsel		483 600	166 562			
Fylkesveier og mindre samferdselsanlegg	2 369 500	1 036 400	768 830	2 483 900	1 502 500	979 200
Kjøp av eiendom	25 000			25 000		
Bussdepot Øst	10 000	205 100		50 000	64 900	
Hvilebrakker AtB	4 000	3 200		4 000	4 000	4 000
Sjåførfasiliteter/hvileinfrastruktur		20 000				
Park&Ride	3 500					
Elektrifisering av linjer i rutestrukturprosjektet	16 200	30 000				
Ladeinfrastruktur og automatisk fortløyning		135 000				
Ferjekai Rørvik	95 400	50 000				
Oppgradering av ferjekai Valset	61 400	23 000				
Ferjekai Brekstad		64 000				
Egenkapitaltilskudd KLP		5 000				
Sum investeringer	0	0	0	0	0	0

Fordeling investeringer 2018

- Videregående skoler
- Fylkesveier og mindre samferdselsanlegg
- Kollektivtransport

3 | KLIMABUDSJETT

3. Klimabudsjett

3.1. Innledning

I desember 2015 i Paris ble 195 land enige om en ny global klimaavtale. Landene har forpliktet seg til å føre en klimapolitikk som forhindrer at temperaturen på jorda stiger mer enn 2 grader, og til å gjøre alt man kan for å unngå mer enn 1,5 graders oppvarming. I Norge har Stortinget i 2015 vedtatt å redusere klimautslippene med 40 % innen 2030, sammenliknet med 1990-nivå.

Både Nord- og Sør-Trøndelag fylkeskommune har hatt planer og strategier for klima og energi. Utfordringene med menneskeskapt klimagassutslipp har ikke blitt mindre siden trøndelagsfylkene vedtok sine klimaplaner/-strategier. Trøndelag fylkeskommune har allerede planlagt flere tiltak innen klima og energi, og bør fortsette med en aktiv deltakelse i den nasjonale og globale klimadugnaden.

Fellesnemda fattet i sak 26/16 følgende vedtak:

«Trøndelag fylke vil styrke det strategiske klimaarbeidet ved å integrere klimabudsjett i fylkeskommunens budsjettprosess. Klimabudsjettet skal inneholde oversikt over tiltakene som må til for å nå fylkeskommunens klimamål, plassere ansvaret for gjennomføring tydelig i fylkeskommunen, og skal følges opp som en del av den ordinære budsjett- og virksomhetsstyringen.»

Fellesnemda fattet i sak 16/17 følgende vedtak:

«Trøndelagsfylkene har i lengre tid hatt mål om reduksjoner i klimagassutslipp. Det nye Trøndelag fylke skal ikke bare ha målsetting for egen virksomhet, men også for hele Trøndelagsregionen. I tillegg skal regionens klimamålsettinger omfatte indirekte utslipp, og det utarbeides en strategi for dette. Fylkesrådmannen bes komme tilbake med egen sak med klare målsettinger, slik at klimabudsjett kan innarbeides fra 2018.»

I tillegg til egne utslipp har fylkeskommunen en viktig rolle i å tilrettelegge for endringer i samarbeid med regionens innbyggere, næringsliv, organisasjoner, institusjoner og andre offentlige aktører for å lykkes.

I økonomiplanen 2018-2021 beskriver vi kun klimabudsjett for egen virksomhet. Klimabudsjettet for Trøndelag fylkeskommune må ha en sammenheng med klimastrategien for fylket for øvrig.

For Trøndelag fylkeskommune kommer klimagassutslipp og miljøbelastning i hovedsak fra samferdselstjenester og eiendomsdrift. I tillegg kommer klima- og miljøpåvirkning fra omlag 16 000 elever og 4 700 ansatte. Ansvar for å koordinere eksternt klimaarbeid er lagt til avdeling for plan og næring. Internt klimaarbeid gjennomføres av plan og næring i samarbeid med avdeling for økonomi og digitalisering. For øvrig gjelder sektoransvaret.

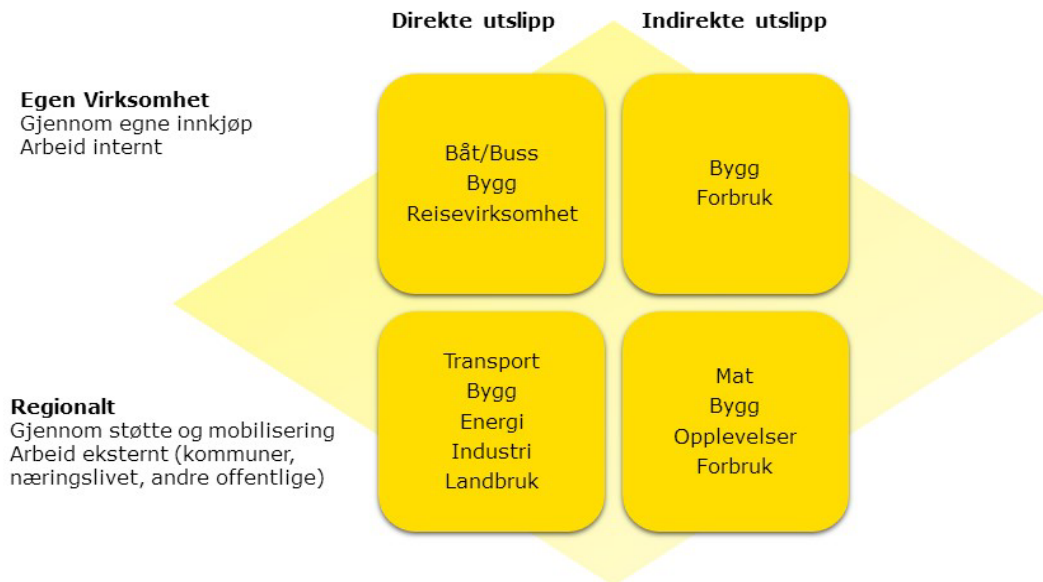
I dette klimabudsjettet setter vi ikke klimamål for Trøndelag fylkeskommune i 2018. Vi velger heller å presentere en rekke tiltak vi ønsker å gjennomføre i 2018 eller senere i økonomiplanperioden. For nær sagt alle klimatiltakene er det vanskelig å tallfeste klimaeffekten. En slik tallfesting for alle tiltakene krever mer systematisk samhandling internt i organisasjonen og utvikling av felles verktøy.

3.2. Målsetninger i klimabudsjettet

For å definere målsetninger er det nødvendig å skille mellom følgende begrep: direkte og indirekte utslipp, samt egen virksomhet og regionalt (skissert i klimamatriksen under). I første omgang vil

klimabudsjettet ha hovedfokus på direkte utslipp fra egen virksomhet. I noen tilfeller vil et tiltak kunne dekke flere felt i klimamatriksen.

Figur 4.1. Klimamatrikse for Trøndelag fylke

Målene for Nord-Trøndelag fylkeskommune for egen virksomhet ble vedtatt i Klima- og Energistrategi (2015-2019) i 2015:

- Utslippene av klimagasser fra Nord-Trøndelag fylkeskommune sin virksomhet, utenom samferdsel, reduseres med 30 % i 2020 i forhold til utslippene i 2007.
- Nord-Trøndelag fylkeskommune skal ikke ta reduksjoner i klimagassutslipp innen samferdsel ved å redusere tilbudet. Det skal videreutvikles et effektivt kollektivtilbud, der vi skal søke å ta i bruk miljø- og klimavennlig materialbruk og teknologi.

Målene for Sør-Trøndelag fylkeskommune for egen virksomhet ble vedtatt i Regional plan Klima og Energi (2015-2020) i 2016:

- Redusere klimagassutslipp i egen virksomhet inkl. Samferdsel med 50 % innen 2020 sammenlignet med 2009
- 100 % miljøsertifisering av egen virksomhet med Miljøfyrtårn
- Internt handlingsprogram og rapportering for klima og miljø rulleres årlig

Vi vil starte en prosess i 2018 for å utarbeide en klimastrategi for Trøndelag med vedtak i fylkestingsperioden 2019-2022. Der vil vi utarbeide framtidige målsettinger for Trøndelag. Klimabudsjettene skal svare opp målsetningene i klimastrategien.

I oppstarten av dette arbeidet vil vi lage et kunnskapsgrunnlag, der Miljødirektoratet sitt prosjekt om nye klimataill for kommuner og fylker, som er i sluttfasen nå, vil være et nyttig faktagrunnlag, i tillegg til egne historiske registreringer.

Fylkeskommunen vil bidra til samordning mellom bolig-, areal- og transportplanlegging i forbindelse med klimautfordringene. Planer og strategier på disse områdene vil derfor bli koordinert.

3.3. Klimatiltak i Trøndelag fylkeskommune - klimabudsjett

Kollektivtrafikk og egne bygg bidrar til storparten av våre egne klimagassutslipp. Vi er avhengig av å lykkes innenfor disse områdene for å få til vesentlige utslippsreduksjoner, samtidig skal vi ikke redusere kollektivtilbudet eller skoledrifta. Dårligere samferdselstjenester fra fylkeskommunen vil føre til økte private utslipp. Smarte, energieffektive løsninger og bruk av fornybare drivstoff må derfor være svaret.

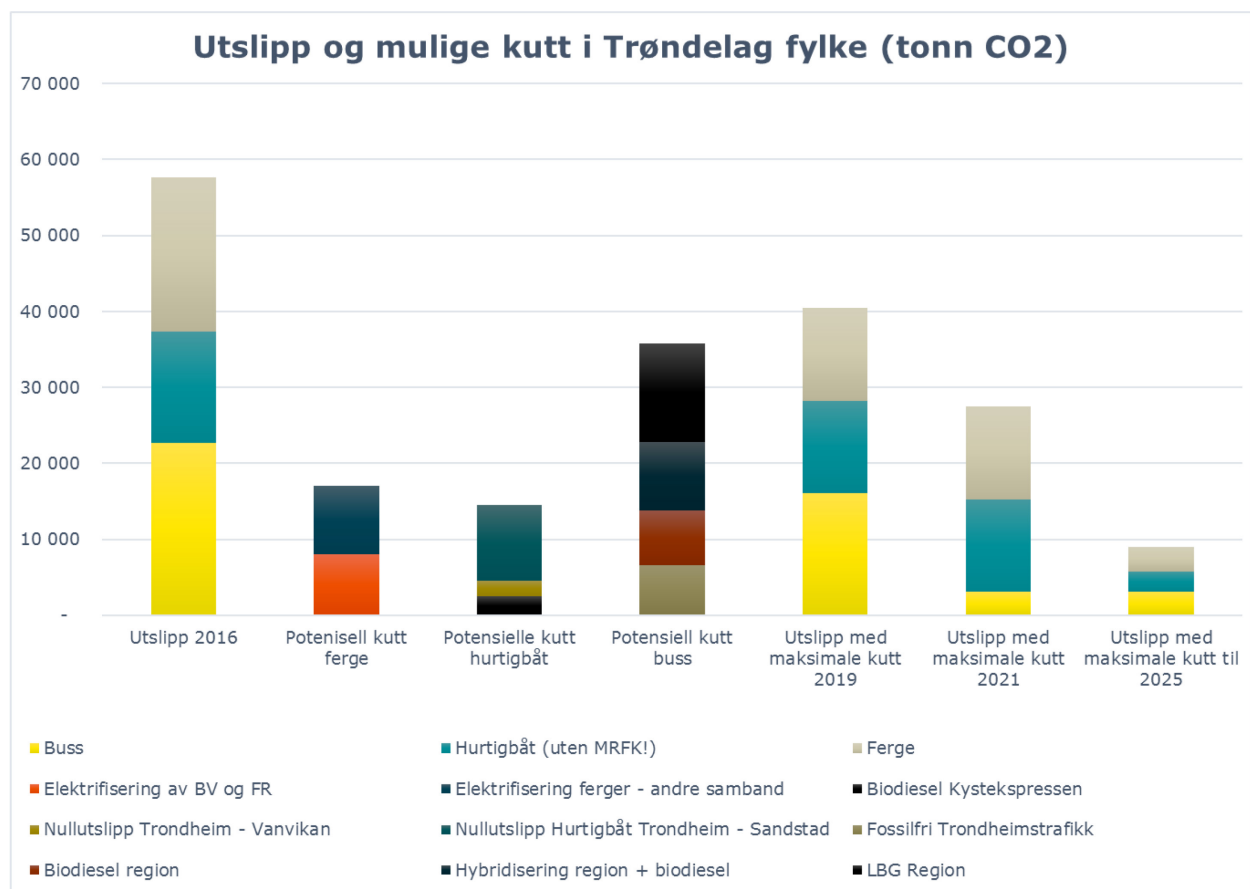
I tillegg til tiltak innenfor samferdsel, bygg og eiendom, foreslår vi tiltak rettet mot ansatte og elevers reisevaner i forbindelse med jobb og skole.

Fylkeskommunen kan bidra til reduksjon i klimagassutslipp gjennom en målrettet areal- og transportpolitikk. Dette vil ikke nødvendigvis komme fram i et klimabudsjett. Vår påvirkningskraft som stor innkjøper av varer og tjenester går også ut over det som konkret er nevnt i budsjettet.

De tiltakene som vi foreslår vil føre til utslippsreduksjoner. Vi må imidlertid stadig utvikle nye tiltak for å oppnå ytterligere reduksjoner i årene framover.

Tall for både kostnader og utslippsreduksjoner er svært usikre, og for flere av tiltakene har det ikke noe hensikt å tallfeste hverken kostnader eller reduksjoner. For noen av tiltakene vil kun deler av kostnadene kunne knyttes opp mot utslippsreduksjonene, men det er vanskelig å skille ut hvilke før prosjektet er endelig planlagt og anbud innhentet. For flere av tiltakene er effekten ikke kun knyttet til egen virksomhet.

Klimatiltak samferdsel

BV=Brekstad – Valset. FR= Flakk – Rørvik. LBG=Liquid Biogas.

Klimatiltak Bygg og eiendom

Det er gjennomført relativt store tiltak på egen bygningsmasse de siste årene. Det er fortsatt mer å hente på å optimalisere driften av bygningene for å spare energi, noe som kan gi reduserte kostnader. Det er lovpålagt å fase ut oljefyring før 2020. I nye bygg skal potensialet til å lagre CO₂ i bygningskroppen utnyttes, samtidig som bygningene krever lite energi å drifte og produserer deler av energien sjøl. Gjennom god planlegging er dette lønnsomme tiltak sett over tid.

Tiltak	Kategori og finansiering	Reduksjon Co ₂ (tonn)
Klimavennlige nybygg ved materialvalg, lavt energibehov og lite utslipp, lagring av CO ₂ i trematerialer.	Finansieres innenfor byggeprosjekt	
Rutiner for optimal drift og vedlikehold av bygningsmasse. Målsetning om å redusere energiforbruk per kvadratmeter fra 148 kWh til 143 kWh i 2018.	Innenfor ramme	500
Utfasing av olje- og gassfyring	Innenfor ramme	500

Klimatiltak øvrig virksomhet

Utslipp fra fylkeskommunens øvrige virksomhet er for det aller meste knyttet til folkevalgte og ansattes reisevirksomhet. Utslippene, og dermed innsparingspotensialet i tonn, er dermed langt mindre enn for de to områdene nevnt over. Det er viktig at tiltak på disse områdene bygger opp under tiltak på de to hovedområdene.

Det vil i løpet av 2018 bli utarbeidet en reisepolicy, som skal ha fokus på at ansatte skal fly mindre, reise mer kollektivt, gå og sykle, med nødvendig tilrettelegging for dette. Dette tiltaket vil sannsynligvis kunne gi en betydelig innsparing i reisekostnadene. Kravene til reise må være slik at de ikke går for mye ut over effektiviteten. Folkevalgtes reisevirksomhet vil også bli dekket av reisepolicyen.

Sør-Trøndelag fylkeskommune er nesten i mål med miljøfyrtårnsertifisering av hele virksomheten. I nord er kun Fylkets hus sertifisert. Det vil bli satt i gang et arbeid for å sertifisere alle enheter etter denne standarden.

Holdningsskapende tiltak er også viktige. Disse vil strekke seg ut over egen virksomhet. Blant annet vil vi gjenta suksessen med "Trøndersk klimamesterskap" overfor alle skolene i fylket, som første gang ble arrangert i 2017.

Vi skal tenke klima og miljø ved alle innkjøp. Den innkjøpsmakten vi har som stor kunde skal vi bruke til å bidra til å utvikle klimavennlige løsninger og innovativ utvikling i næringslivet.

Nord-Trøndelag fylkeskommune har kjøpt klimakvoter i klimaskog for utslipp fra egne flyreiser i ti år.

Vi vil i 2018 tilby støtte til bachelor/master-oppgaver som behandler tema i vår handlingsplan for klima, eller omhandler andre klima- eller miljøområder som er spesielt viktige for oss.

3.4. Finansiering av klimabudsjett 2018-2021

Klimatiltak vil kunne medføre økte kostnader for fylkeskommunen, men deler kan vi finansiere med søkbare statlige midler. Begge fylkeskommunene har over år arbeidet med klimatiltak og klimasatsninger. Selv om de aller fleste tiltak vil gi økte kostnader på kort sikt, kan tiltakene gi reduserte utgifter på lengre sikt.

I en framtidig klimastrategi bør vi i større grad veie kostnadene opp mot hvor mye utslippsreduksjoner tiltakene gir. Fylkeskommunen bør avveie kostnader av klimatiltak opp mot klimaeffekt og innovasjonsgrad. Fylkeskommunen må ta sikte på å søke aktivt på statlige finansieringsordninger innen miljø og klima.

3.5. Rapportering på måloppnåelse

Pr. i dag har ikke fylkeskommunen et system for virksomhetsstyring hvor vi kan innrapportere utvikling og resultater for klimabudsjettet. Prinsipper som brukes av blant andre miljøfyrtårnstiftelsen kan brukes når vi skal rapportere inn resultater.

Et framtidig klimabudsjett kommer til å stille krav til sektorene i fylkeskommunen. Alle virksomheter som er ansvarlig for gjennomføring av klimatiltak vil følgelig få et konkret mål for klimaarbeidet som de skal rapportere på. Også i dette klimabudsjettet skal sektorene følge opp på sine ansvarsområder.

Klimabudsjettene oppdateres årlig i forbindelse med økonomiplanprosessen og legges fram for fylkestinget på vanlig måte. Vi må etablere et rapporteringssystem for klimaarbeidet som vil sikre rapportering gjennom året. Dette vil bli gjort i sammenheng med øvrig driftsrapportering.

SSB publiserer kommunefordelte klimagassutslippsstatistikk hvert annet år. Denne statistikken gir det overordnede bildet av utslippsutviklingen for kommunene, fordelt på sektorer. SSB-tall for utslipp av klimagasser for norske kommuner for årene 2009, 2011 og 2013 ble gjort tilgjengelige i 2016.

3.6. Klimasatsning fram mot 2030

Det offentlige har stor påvirkning på næringslivets satsinger og utvikling gjennom sin innkjøpsmakt og økonomiske støtteordninger. Også innenfor arealforvaltning og samfunnsplanlegging har det offentlige stor påvirkningsmulighet, noe som direkte og indirekte vil ha klimaeffekt på lang sikt. På begge disse områdene bør TRFK ta en ledende rolle for at klimahensyn skal veie tungt.

For å lykkes med nødvendige reduksjoner i klimagassutslippene og oppnå det grønne skiftet, er vi avhengig av en omlegging i industrien og næringslivet og da er det avgjørende at slik omlegging er lønnsomt. Dette kan vi bidra til på ulike måter, både som viktig aktør innenfor utdanning, ved påvirkning av rammebetingelser, konkret næringsutvikling og tilrettelegging av infrastruktur og mer – som samfunnsutvikler. Hele TRFK må ha klima og miljø som viktig mål for alt vi gjør.

Holdningsendring er også nødvendig for å gjennomføre det grønne skiftet. Her vil vårt arbeide stort sett måtte gjøres i samarbeid med andre aktører, og da særlig kommunene. Det legges fram en egen sak til fylkestinget om organiseringen av klimaarbeidet i Trøndelag. Her tillegges hovedansvaret for klimatilpasning til Fylkesmannen, mens TRFK skal ta hovedansvaret for arbeidet med klimagassreduksjon.

4 | ORGANISASJON OG INTERNE STRATEGIER

4. Organisasjon og interne strategier

4.1. Organisasjonsutvikling og bemanningstilpassing

I intensjonsplanen for sammenslåingen er et av målene å skape en kompetent og effektiv administrasjon. Trøndelag fylkeskommune skal ha en godt kvalifisert administrasjon som skal legge til rette for en effektiv tjenesteproduksjon.

Intensjonsplanen fastslår at ansatte har et oppsigelsesvern i fem år fra sammenslåingstidspunktet. Som følge av økt arbeidsmengde knyttet til sammenslåingen, vil det i en overgangsperiode også være behov for ekstra bemanning på enkelte områder i forhold til endelig bemanningsplan. Å tilpasse organisasjonen til ny organisasjonsstruktur, endringer i oppgaveportefølje og med oppsigelsesvern i en femårsperiode gjør at det vil ta noe tid før bemanningen er tilpasset fremtidig nivå. Som et ledd i tilpasningen har fylkesrådmannen allerede signalisert at vi skal evaluere organisasjonsstrukturen i 2019.

Fylkesrådmannen har allerede startet tilpasningen av ny organisasjon med blant annet følgende målrettede tiltak:

- Felles stillingskontroll med vurdering av behov for utlysning av ledige stillinger fra 1.9.2016
- Bemanningsplaner fra 1.1.2018 som vi endrer fram til antatt riktig bemanning i 2023. Første oppdatering skjer etter første halvår 2018.
- Kartleggingssamtaler med ansatte
- Retningslinjer for kompetanseutvikling i omstillingen:
  - Beholde og utvikle riktig kompetanse
  - Ha tilstrekkelig økonomi til kompetanseutvikling

Det blir økt behov for penger til kompetanseutvikling i en overgangsperiode, både som virkemiddel i sammenslåingen (ansatt som får nye arbeidsoppgaver) og til videre utvikling av organisasjonen. Når vi utarbeider arbeidsgiverpolitikken skal vi også utrede rekrutteringstiltak og videreføring av traineeordninger.

Trøndelag fylkeskommunes sentraladministrasjon kommer i løpet av fem år til å ha forholdsvis høy naturlig avgang på grunn av alder. Det er et nasjonalt mål at flest mulig arbeider fram mot aldersgrensen på 70 år. Gjennomsnittlig avgangsalder i de to fylkeskommune er i dag ca. 64 år.

	NTFK		STFK		Trøndelag fk.	
	Ant	ÅV	Ant	ÅV	Ant	ÅV
Totalt antall ansatte	220	209,1	319	303,7	539	512,8
Bli 65 eller mer før/ila 2022	50	45,7	74	68,9	124	114,6

Med samme gjennomsnittlige avgangsalder, har vi beregnet at naturlig avgang gjelder ca. 120 ansatte innen 2022. Kompetanse vil vi forsøke å erstatte internt, gjennom kompetansemobilisering og kompetanseutvikling. Det vil også bli nødvendig å rekruttere kompetanse eksternt. Systematiske kartleggingssamtaler med ansatte vil blant annet avklare planlagte avganger og behov for kompetanseutvikling.

Årsverk i sentraladministrasjonen:

År	Årsverk NTFK	Årsverk STFK	Årsverk totalt
31.12.2016	209,8	304*	514
1.4.2016	210,7	300	511
31.12.2015	212,2	300	512

*Det er tilsatt personer midlertidig, i forbindelse med sammenslåingsprosjektet.

Fylkesrådmannen har vurdert 20 ledige stillinger i sentraladministrasjonen (pr. september 2017.) I 5 av stillingene vurderer prosjektleder at det er nødvendig å rekruttere eksternt i fast stilling. I tillegg har det vært nødvendig å rekruttere 2 nye ledere eksternt. For øvrig er det foretatt intern utlysning og tilsetning i midlertidige kontrakter.

I forbindelse med sammenslåingen, og økt arbeidsmengde for tillitsvalgte, har partene drøftet og økt ressursene til frikjøp med 254 %. Fylkesrådmannen har forlenget frikjøpsressursene til 1.8.2018, slik at de tillitsvalgte vil være i stand til å ivareta sine verv i overgangen på en god måte.

4.2. Arbeidsgiverpolitikk

Omstillingsdokumentet, vedtatt av fellesnemnda i sak 8/16, har vært førende for arbeidsgiverpolitikken i sammenslåingsprosessen. I løpet av 2017 er kritiske personalreglement og HMS reglement for Trøndelag fylkeskommune vedtatt. Arbeidet med å bedre internkontroll for HMS og utarbeide resten av de styrende dokumentene fortsetter i 2018.

Arbeidsgiverpolitikken skal bidra til at TRFK når sine strategiske overordnede mål og at fylkeskommunen lykkes med samfunnsoppdraget. I 2017 har det vært nødvendig å prioritere ressursene slik at vi får etablert kritiske funksjoner i tilknytning til sammenslåingen. Den strategiske arbeidsgiverpolitikken, med involverende prosess, utarbeider og gjennomfører vi i 2018, jfr. omstillingsdokumentet. Arbeidsgiverstrategien skal fylkestinget vedta i desember 2018.

4.3. Lønnspolitikk

Hovedtariffavtalen beskriver at fylkeskommuner har lokal lønnspolitikk for å ivareta lønnsfastsettelse ved tilsetning og ved lokale forhandlinger. Den er et personalpolitisk virkemiddel og skal være en del av arbeidsgiverpolitikken. Overordnet lokal lønnspolitikk er planlagt vedtatt før 1.1.2018, men vi må evaluere og revidere den etter at strategisk arbeidsgiverpolitikk er vedtatt.

Lokal lønnspolitikk, lønnsnivået og kompetansekriterier har vært ulike i Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag fylkeskommune. Gjennom god arbeidsgiverpolitikk forventer vi at ubegrunnede og uønskede forskjeller blir utjevnet, slik at lønns- og arbeidsvilkår ikke skaper en opplevelse av urettferdighet i Trøndelag fylkeskommune. Det ble derfor satt av ekstra midler til utjevning i de lokale lønnsoppgjørene i 2017. For å fullføre harmoniseringen er det nødvendig med ekstra midler også i 2018 og 2019.

4.4. Informasjonssikkerhet og personvernombud

Informasjonssikkerheten er en del av den samlede internkontrollen og handler om å sikre at informasjon, deriblant personopplysninger

- ikke blir kjent for uvedkommende (konfidensialitet)
- ikke blir endret utilsiktet eller av uvedkommende (integritet)
- er tilgjengelig ved behov (tilgjengelighet)

Brudd på et av disse punktene kan få konsekvenser både for TRFK, innbyggerne og andre offentlige og private virksomheter. TRFK vil ha en internkontroll som ivaretar kravet til innebygd personvern. Informasjonssikkerhetsarbeidet vil ta utgangspunkt i dagens system fra NTFK og STFK, men vi regner med at det blir endringer-

I mai 2018 trer den nye personopplysningsloven i kraft. I den forbindelse blir det en del nye plikter i behandling av personopplysninger. Vi skal blant annet vurdere hvilken risiko et tiltak utgjør for personvernet og det er strengere krav til avvikshåndtering. Den enkelte innbygger sin rett til innsyn, samt å kreve at hans/hennes personopplysninger blir slettet, styrkes. («retten til å bli glemt»). Offentlige virksomheter skal ha et personvernombud som rapporterer til øverste ledelse. I TRFK er det opprettet en 100 % stilling som personvernombud med utvidede oppgaver for å bidra til å få rutinene på plass. Størrelsen på ressursen skal vi evaluere i 2019.

4.5. Risiko og sårbarhetsanalyser (ROS)

Staten har forsterket kravet til skoleeier på gjennomføring av helhetlige ROS-analyser.

Forebygging av uønskede hendelser og utvikling av beredskapsplanen starter med en ROS-analyse.

- Trøndelag fylkeskommunes arbeid med ROS-analyser skal vi organisere slik at kartlegging av hendelser dekker hele bredden av oppgaver i organisasjonen. Dette vil sikre at vi avdekker flest mulig uønskede hendelser. Det kan gjelde hendelser som faller inn under samfunnssikkerhet, HMS, informasjonssikkerhet, internkontroll og hendelser relatert til mål og resultatstyring.

4.6. Digitalisering

Trøndelag fylkeskommune skal betjene et stort geografisk område, både når det gjelder dialog med innbyggerne, kommuner, organisasjons- og næringslivaktører, men også internt. Vi trenger nye løsninger for eksternt og intern samhandling, som gjør at ulempen med geografisk avstand blir minst mulig. Digitalisering av innbyggerdialogen og de interne arbeidsprosessene blir derfor viktig.

Digitalisering er definert som et gjennomgående tema i Trøndelag fylkeskommune. Dette betyr at hele organisasjonen skal bidra i arbeidet innenfor feltet. Det overordnede ansvaret for digitaliseringsarbeidet er lagt til Avdeling for økonomi og digitalisering.

Trøndelag fylkeskommune skal arbeide med digitalisering innenfor følgende områder:

- Digitalisering av interne arbeidsprosesser
- Digitalisering av brukerdialogen; dvs. måten vi samhandler med innbyggerne og brukerne av våre tjenester på, herunder næringsliv, organisasjoner og andre samfunnsaktører
- Trøndelag fylkeskommunes rolle som samfunnsutvikler; Bidra eksternt til å utvikle infrastruktur, digital kompetanse og digitale tjenester i regionens næringsliv, kommuner og organisasjoner

I dag er det flere aktører (enheter og enkeltpersoner) i våre to fylkeskommuner som arbeider med digitalisering innenfor alle de tre områdene som er nevnt over. Gjennom den måten vi nå organiserer digitaliseringsarbeidet på, vil vi få samordnet disse ressursene under paraplyen «digitalisering». Medarbeiderne som skal bidra til arbeidet vil ha sitt daglige virke i ulike avdelinger og seksjoner, og skal jobbe med digitaliseringsarbeidet etter behov.

Det foregår en omfattende aktivitet innenfor digitalisering av offentlig sektor for tiden. Både STFK og NTFK har hatt stor nytte av å delta i samarbeid med andre fylkeskommuner og øvrige aktører i digitaliseringsarbeidet så langt. Trøndelag fylkeskommune ønsker å være en pådriver for fortsatt samarbeid og deling av løsninger og erfaringer innenfor digitaliseringsområdet.

4.7. Anskaffelsesstrategi for Trøndelag fylkeskommune

Anskaffelser (innkjøp) utgjør en stor del av fylkeskommunens budsjett. Anskaffelsesstrategien vil være et strategisk viktig virkemiddel for å bidra til at TRFK når sine mål.

Fylkesrådmannen har vedtatt mandat for arbeidet med anskaffelsesstrategi for TRFK. Det er nedsatt en arbeidsgruppe med representanter fra ulike avdelinger som skal utarbeide forslag til strategi for perioden 2018 - 2021.

Anskaffelsesstrategien skal gi et felles grunnlag for gjennomføring av anskaffelser, sikre effektiv ressursbruk og angi klar ramme og ansvarsfordeling. Videre skal strategien bidra til at organisasjonen opptrer som en profesjonell innkjøper og at vår posisjon som en stor innkjøper blir brukt til å fremme innovasjon og samfunnsutvikling.

Strategien legges frem for politisk behandling i Fylkestinget i desember 2017.

4.8. Virksomhetsstyring

Dagens styringssystem/styringsverktøy er ulike i NTFK og STFK. STFK har et overordnet og samlet styringssystem basert på Balansert målstyring (BMS), som ble innført i 2004. I NTFK er det ikke et tilsvarende samlet system for virksomhetsstyring i dag. På opplæringsområdet har begge fylker kvalitetssystemer som, i tenkning, er ganske like.

Styringssystemet skal sikre at det er god sammenheng mellom strategiske mål, vedtatt av fylkestinget, og det arbeidet ansatte daglig utfører i ulike deler av virksomheten. For å få til dette til, må mål og verdier være godt forankret hos alle medarbeidere i organisasjonen, og vi må sikre god involvering i utviklingen av systemet. Systemet skal også sikre god tilbakemelding til politisk og administrativ ledelse på utvikling og resultater på sentrale områder.

Som en startløsning for TRFK tar vi sikte på å videreutvikle et mål, utviklings- og rapporteringssystem som bygger på eksisterende systemer fra dagens fylkeskommuner. En må vurdere på hvilke områder en skal utvikle strategiske mål som fylkestinget vedtar. Elever/brukere/samarbeidspartnere, økonomi, medarbeidere og samfunnsutviklerrollen vil være aktuelle styringsperspektiv. Øvrig målstruktur må vi utvikle i tett dialog med de ulike fylkeskommunale enhetene.

Som del av fylkesplanarbeidet har det vært en større prosess med å utvikle visjon for Trøndelag fylke. Fylkesplanen er et overordnet plandokument som angir ønsket retning på samfunnsutviklingen. Både offentlig virksomhet, privat næringsliv, akademia og frivillig sektor er viktige aktører i arbeidet med å oppfylle fylkesplanens intensjoner.

Arbeidet med Trøndelag fylkeskommunes visjon og verdier bør ha fylkesplanens visjon og retningsmål som utgangspunkt. Utvikling og implementering av et nytt styringssystem kan vi sette i gang første halvår 2018. Det er et mål å kunne rapportere på hele eller deler av systemet for 2018.

4.9. Eiendomsstrategi

Trøndelag fylkeskommune vil bli en stor eiendomsforvalter i regionen. Vi har en ambisjon om å være en ledende aktør innen eiendomsforvaltning og å være en tydelig pådriver for klimanøytrale bygg.

Trøndelag fylkeskommune får om lag 500 000 m² bygningsmasse fordelt på ca. 100 plasseringer. Sentral eiendomsenhet, med ressurser både i Trondheim og Steinkjer, har ansvaret for utvikling, utbygging og vedlikehold av alle fylkeskommunale bygg. Enheten gir også råd til ytre enheter innenfor gjeldende ansvarsorganisering om bygningsdrift. De ytre virksomhetene har ansvar for bygningsdrift, brukerstøtte og internkontroll.

- Bygningenes samfunnsverdi, realverdi og bruksverdi og eiendomsseksjonen skal vi ivareta gjennom:
  - Strategisk eiendomsutvikling
  - Effektive bygg for brukeren
  - Verdibevaring av bygg
  - Bærekraftig eiendomsforvaltning

4.9.1. **Strategisk eiendomsutvikling**

Det er nødvendig med et helhetlig og langsiktig perspektiv på eiendomsutvikling for å optimalisere verdier og derigjennom grunnlag for høy bruksverdi. Dette gjelder både undervisningsbygg, samferdselsanlegg og administrasjonsbygg. Vi etablerer et eget eierskapsteam for å ha en kompetansebasert eiendomsutvikling og -forvaltning.

Effektive bygg for brukeren

Byggene skal være funksjonelle for brukerne og dette innebærer:

- Dialog og involvering med brukerne i utvikling og utbygging av prosjekter
- Samhandling mellom eiendomsforvaltning og drift av bygg
- Stedbunden driftsorganisasjon
- Medarbeidere i eiendomsseksjonen med god kunnskap til bygningenes bruksområder

Verdibevaring av bygg

Forvaltningen skal gi optimal realverdi av egen bygningsmasse og dette krever:

- Kompetansebasert leie, erverv, utvikling og salg av egen eiendomsmasse
- Helhetlig og langsiktig tenking i eiendomsutviklingen
- FDV-organisasjon med kompetanse på teknisk byggdrift, avgrenset fra intern brukerstøtte
- God oppfølging av periodisk vedlikehold og systematiske tilstandsvurderinger
- Konkrete måltall på tilstandsgrad for bygninger

Bærekraftig eiendomsforvaltning

Målet om bærekraft er knyttet til klimamålsetning og annen ressursbruk for egen eiendomsmasse. Dette innebærer:

- Prosjekteringsanvisninger med tydelige målsetninger for material- og energibruk
- Prosjektorganisasjoner med tydelig fagkompetanse på energi- og miljøfaktorer
- Innkjøpskompetanse som stimulerer til innovative energi- og miljøløsninger
- Krav om klimanøytralitet og passivhus-standard på nybygg
- Vedlikehold og rehabilitering av eksisterende bygningsmasse med fokus på energi- og materialbruk
- Driftsorganisasjoner med kompetanse og systemer for oppfølging av mål om energi- og klimautslipp
- Avklarte ansvarsforhold omkring bygningsdrift, brukerstøtte og internkontroll
- Plassering av fylkeskommunale bygg i henhold til bærekraftig areal og transportplanlegging.
- Kunnskapsspredning om energi- og miljøbruk i egen organisasjon og øvrig byggebransje
- Arealeffektiv bruk av bygninger

4.9.2. Vedlikeholdsbudsjett

STFK har tidligere vedtatt å styrke vedlikeholdet med om lag 1,5 millioner kroner i en tiårsperiode, slik at vi oppnår et tilfredsstillende nivå på verdibevarende vedlikehold. Dagens strategi for styrking skal vi opprettholde samtidig som samme målsetning også omfatter bygningsmasse i NTFK. Samlet øker vi styrkingen av vedlikeholdsbudsjettet med 2 millioner kroner årlig

Eiendomsporteføljen er i de senere årene utvidet til også å omfatte samferdselsanlegg og tannklinikker. Det er viktig at også disse byggene blir ivaretatt på lik linje med den opprinnelige bygningsmassen. Vi avsetter et vedlikeholdsbudsjett for samferdselsbygg og tannklinikker på til sammen en million kroner årlig.

Vernede og verneverdige bygg krever vesentlig større ressurser enn øvrige bygg og vi bør derfor ha en egen strategi for vedlikehold av disse.

4.9.3. Bygningsdrift og brukerstøtte

Det er nødvendig med en grenseoppgang knyttet til ansvar for bygningsdrift og brukerstøtte, hvor vi må avklare ansvar for internkontroll.

Vi har planlagt å sette i gang et pilotprosjekt ved oppstart av nye Heimdal vgs. hvor seksjon eiendom overtar ansvaret for drifts- og renholdspersonell for en periode på fem år.

4.9.4. Kjøp og salg av eiendommer

Gjennom helhetlig eiendomsforvaltning ønsker vi å gjennomføre en profesjonell tilnærming til salg og kjøp av tomter og eiendommer. Det er viktig med en aktiv tilnærming til nye kommunale arealplaner og en langsiktig strategi for erverv/avhending.

Avtaler med Trondheim Kommune om sletting av tilbakefallsklausuler på videregående skoler gir sikring av verdier på lang sikt er inngått. Dette innebærer også å utvikle Ladejarlen vgs. for salg. Videre er det inngått avtale med Statsbygg og St. Olav om realisering av Brøset, hvor deler av eiendommen planlegges sikret til bussdepot under bakken som erstatning for Sorgenfri.

Eiendomserverv for infrastruktur til kollektivtrafikk i et langsiktig perspektiv er krevende på grunn av fragmentert ansvar.

Følgende eiendommer er vedtatt solgt eller vurdert solgt:

- Øver Nauma ved Olav Duun vgs.
- Gamle Frøya videregående skole
- Brygge Frøya vgs.
- Utmarksområde Skjetlein vgs.
- Fredshaugen, Trondheim
- Ladejarlen vgs.
- Heimdal vgs.
- Brøset

Samlet salgsverdi er vurdert til ca. 800 millioner kroner i planperioden. Salgsinntekter avsetter vi til fritt investeringsfond

Videre må vi sikre følgende eiendommer gjennom kjøp:

- Brøset (avtale vedtatt)
- Overnattingshus Meråker vgs.
- Eiendommer kollektivformål Trondheim

Samlet finansieringsbehov for å kjøpe eiendommer er vurdert til 365 millioner kroner i planperioden. Det forutsetter vi å dekke inn gjennom fritt investeringsfond.

4.10. Politisk styring og kontrolloppgaver

Stortinget har vedtatt å slå de to fylkeskommunene i Trøndelag sammen fra 01.01.2018. Sammenslåingen av Trøndelagsfylkene skjer på grunnlag av felles politiske prosesser og vedtak i de to fylkeskommunene. Da vedtakene om sammenslåing til ett fylke ble fattet, ble det samtidig besluttet at formannskapsmodellen skal ligge til grunn for politisk organisering.

Sammenslåingen skjer midt i en valgperiode, og de folkevalgte i begge fylkeskommunene er derfor formelt valgt t.o.m. 2019. Det er først ved fylkestingsvalget høsten 2019 at det vil bli valgt nytt fylkesting for Trøndelag. Fylkeskommunens øverste organ vil fram til da bestå av de valgte fylkestingene fra Nord- og Sør-Trøndelag. Til sammen 78 representanter. Etter fylkestingsvalget i 2019 kan fylkestinget få 59 representanter.

I tråd med intensjonsplanen for samling av Nord- og Sør-Trøndelag fylkeskommune går fylkestingene inn for å ha fire av de årlige fylkestingssamlingene i henholdsvis Trondheim og Steinkjer (to hver). De øvrige fylkestingene skal vi avholde på ulike steder i Trøndelag.

Fylkesutvalget består av 15 medlemmer og møtene i utvalget ambulerer likt mellom Steinkjer og Trondheim.

En rekke lovpålagte og andre faste utvalg utgjør den politiske organiseringen i Trøndelag fylkeskommune. Trøndelag fylkeskommune har valgt hovedutvalgsmodellen. Utvalgene skal vedta saker innenfor eget arbeidsområde, samt ivareta planlegging innenfor egen sektor.

Trøndelag fylkeskommune har valgt følgende hovedutvalgsinndeling:

1. Utvalg for utdanning (15 medlemmer).
2. Utvalg for kultur (13 medlemmer).
3. Utvalg for næring (15 medlemmer)
4. Utvalg for transport (15 medlemmer)
5. Utvalg for veg (13 medlemmer)

I tillegg får Trøndelag fylkeskommune flere råd, utvalg og nemder, som for eksempel eldreråd, råd for likestilling for mennesker med nedsatt funksjonsevne, integrering- og mangfoldsrådet, samisk råd, ungdommens fylkesting og yrkesopplæringsnemnd.

Eksternt etablerer fylkeskommunen politiske samarbeid på mange ulike arenaer, bl.a. gjennom felles deltakelse i strategigrupper, partnerskap, og i ulike råd og utvalg.

Kontrollutvalget utøver løpende tilsyn med fylkestinget. Utvalget består av 5 medlemmer.

4.11. Forslag til tallbudsjett

Tallbudsjett drift

Tall i 1000 kr

	Forslag budsjett	Budsjett	Regnskap	Forslag økonomiplan		
	2018	2017	2016	2019	2020	2021
Tjenester						
Politisk styring og kontrollorganer	73 599	75 590	68 580	73 975	73 232	73 232
Administrasjon og adm.lokaler	292 398	288 233	320 319	286 405	286 405	286 405
Sum netto drift	365 998	363 823	388 899	360 381	359 638	359 638

Tallbudsjett investering

Alle tall i millioner kroner

Prosjektets navn	Total kostn. ramme (2018 kr)	Finansiert pr 31.12.17	Budsjett 2017	Strategiplanperiode			
				2018	2019	2020	2021
Egenkapitaltilskudd KLP			7,7	7,8	7,8	7,8	7,8
Investering	0,0		7,7	7,8	7,8	7,8	7,8
Bidrag fra årets driftsbudsjett			5,0	5,1	7,8	7,8	7,8
Bruk av fond			2,7	2,7			
Finansiering	0,0		7,7	7,8	7,8	7,8	7,8

5 | UTDANNING

5. Utdanning

Hovedutfordringen i perioden blir å kunne skape balanse mellom reduserte økonomiske rammer og målet om økt gjennomføring, riktig kvalitet og forbedring av læringsresultat.

Det er en klar utfordring at elevtallet i Trøndelag synker i perioden. Reduksjonen kommer i distriktene, mens Trondheim har elevtallsøkning. I tillegg vil endringer i nasjonal og regional tilbudsstruktur ha betydning for den totale økonomien for de videregående skolene.

De videregående skolene må ha en økonomi som sikrer at de kan beholde nødvendig fagkompetanse fram mot elevtallsvekst igjen fra 2021. Utviklingen av en ny ressurstilodelingsmodell er vesentlig for å gi alle skolene en likeverdig og forutsigbar økonomisk situasjon i perioden.

Det pågår en prosess der vi utvikler en modell for å tildele ressurser til de 32 videregående skolene. Prinsipper for tilbudsstruktur og kriterier i ny modell for tildeling av ressurser blir behandlet som egen sak i fylkestinget. Opprinnelig var innslagspunktet for ny modell planlagt fra skoleåret 2018/2019, men det er behov for mer tid for å sikre en modell som gir de videregående skolene likeverdige driftsforhold. Derfor utsettes innføringen av ny ressurstilodelingsmodell til skoleåret 2019/2020. Det vil bli behov for overgangsordninger og ekstra midler for å jevne ut de største utslagene, fram til modellen for tildeling av ressurser er innfaset etter fem år.

I sammenslåingsprosessen er det nødvendig å få en god helhetlig oversikt over budsjetteringen innenfor de ulike satsingsområdene under Avdeling for utdanning. Arbeidet pågår for fullt, og vi vil ha tett økonomioppfølging inn i 2018.

Trøndelag fylkeskommune skal bidra til å oppfylle regionens arbeidskraft- og kompetansebehov. Det stiller krav til god samhandling med andre aktører i arbeidslivet. Det er et uttrykt behov for flere fagarbeidere i Trøndelag. Målet er å få flere ungdommer ut i lære. Når vi lykkes med det, får vi samtidig en økonomisk utfordring pga. økning i lærlingtilskudd.

Det er fremdeles usikkerhet knyttet til framtidig antall minoritetsspråklige elever. Dette vil kunne by på uforutsette utgifter i kommende økonomiplanperiode. Det er også usikkerhet knyttet til videre utvikling i elev- og plasstall innenfor sosiale og medisinske institusjoner. Det er følgelig en utfordring for fylkeskommunen å budsjettere ut fra et riktig kostnadsbilde på dette området. Det samme gjelder omfanget på spesialundervisning i videregående opplæring.

Vi skal innføre Visma Flyt Skole som nytt skoleadministrativt system. Endelig leveransetidspunkt er uavklart.

5.1. Mål og ambisjoner

Trøndelag fylkeskommune skal utvikle en desentralisert videregående skole som kan gi ungdommene våre muligheter til en fremtidsrettet utdanning, som svarer til behovet i næringslivet og offentlig sektor, der kunnskap er driveren i utviklingen.

Kvalitetsmeldingene for de siste årene viser at resultatene i utdanningssektoren i begge fylkene har positiv utvikling. Det er likevel flere områder det er viktig å jobbe mer med, og de to mest sentrale er gjennomføring og læringsresultater. Dette er områder som utdanningssektoren har arbeidet systematisk med gjennom flere år.

I Nord-Trøndelag har fylkestinget vedtatt at fylkeskommunen fortsatt skal prioritere å jobbe for at:

- elevene i Nord-Trøndelag skal ha faglig fremgang.
- andelen elever, lærlinger og lærekandidater som gjennomfører videregående opplæring skal øke.

De samme målene inngår også i Sør-Trøndelag fylkeskommunes politisk vedtatte styringskort. Sør-Trøndelags overordnede føringer fra fylkestinget er:

- En bedre skole for alle gjennom satsing på skolebygg og skolehverdagens helhetlige kvalitet og innhold
- Den videregående skolen i Sør-Trøndelag skal være den beste, mest moderne og mest utviklende arbeidsplassen i hele skole-Norge. Løfter vi lærerne, løfter vi elevene.

Målrettet arbeid med å styrke elever og lærlingers motivasjon, gjennomføring, læringsresultater og læringsmiljø kommer til å stå sentralt også i den kommende økonomiplanperioden.

5.2. Økonomisk situasjon

Tjenesteproduksjon

Trøndelag fylkeskommune får om lag 16000 elever med ungdomsrett i videregående opplæring, fordelt på 32 skoler. Skolene varierer i størrelse fra Charlottenlund videregående skole med ca. 1200 elever til Leksvik videregående skole med ca. 100 elever. Åtte videregående skoler ligger i Trondheim, mens de øvrige skolene er spredt over hele fylket.

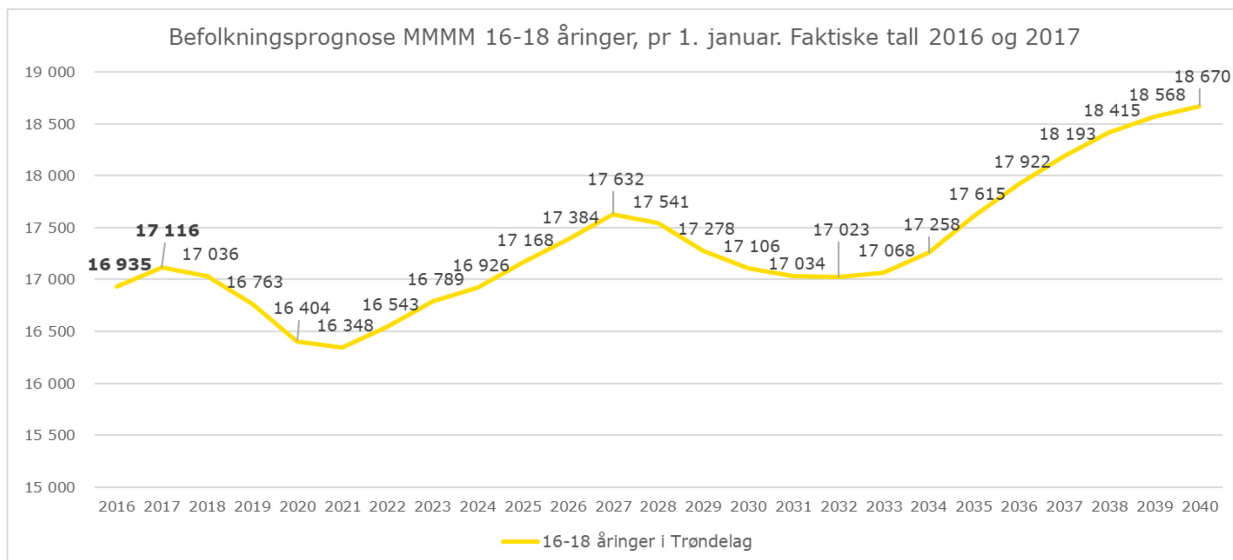
Det vil være over 4500 lærlinger og lærekandidater i Trøndelag. I tillegg har voksenopplæringen mellom 1600 og 1700 voksne elever hvert år. Trøndelag har sju fagskoler: Levanger fagskole, Trondheim fagskole, Chr. Thams fagskole, Gauldal fagskole, Stjørdal fagskole, Ytre Namdal fagskole og Steinkjer fagskole. Tabellen nedenfor viser kapasiteten ved de videregående skolene i Trøndelag de siste fire skoleårene.

Skole / Antall skoleplasser	14-15	15-16	16-17	17-18
Nord-Trøndelag				
Grong videregående skole	322	301	303	315
Inderøy videregående skole	229	236	231	235
Leksvik videregående skole	104	94	114	101
Levanger videregående skole	789	752	732	782
Meråker videregående skole	182	176	194	203
Mære landbruksskole	151	149	144	159
Olav Duun videregående skole	817	774	815	788
Ole Vig videregående skole	985	1 014	1 016	1 025
Steikjer videregående skole	1 058	1 054	1 036	1 045
Verdal videregående skole	617	561	544	532
Ytre Namdal videregående skole	296	307	301	293
Sum Nord-Trøndelag	5 550	5 418	5 430	5 478
Sør-Trøndelag utenom Trondheim				
Fosen videregående skole	351	320	326	341
Frøya videregående skole	220	192	-	-
Gauldal videregående skole	354	339	342	311
Guri Kunna videregående skole	-	-	356	350
Hemne videregående skole	181	169	194	173
Hitra videregående skole	158	162	-	-
Malvik videregående skole	471	416	454	448
Meldal videregående skole	268	261	301	281
Melhus videregående skole	536	534	562	519
Oppdal videregående skole	291	252	287	257
Orkdal videregående skole	478	500	467	423
Rissa videregående skole	171	145	144	152
Røros videregående skole	278	273	278	231
Selbu videregående skole	108	111	112	126
Åfjord videregående skole	159	153	162	163
Sum Sør-Trøndelag u/Trondheim	4 024	3 827	3 985	3 775
Trondheim				
Byåsen videregående skole	1 038	1 019	1 050	1 041
Charlottenlund vgs skole	1 249	1 215	1 175	1 167
Heimdal videregående skole	708	728	699	709
Skjetlein videregående skole	319	302	317	329
Strinda videregående skole	1 074	1 067	1 075	1 061
Thora Storm videregående skole	851	847	897	921
Tiller videregående skole	754	713	755	715
Trondheim Katedralskole	670	655	674	646
Sum Trondheim	6 663	6 546	6 512	6 589
Sum Trøndelag	16 237	15 791	15 927	15 842

Tabellen viser utviklingen i kapasitet ved skolene over tid og kapasiteten i «regionene». Dagens kapasitet er nullpunktet som endringen i antall 16-18-åringer må sees opp mot, jf. teksten under.

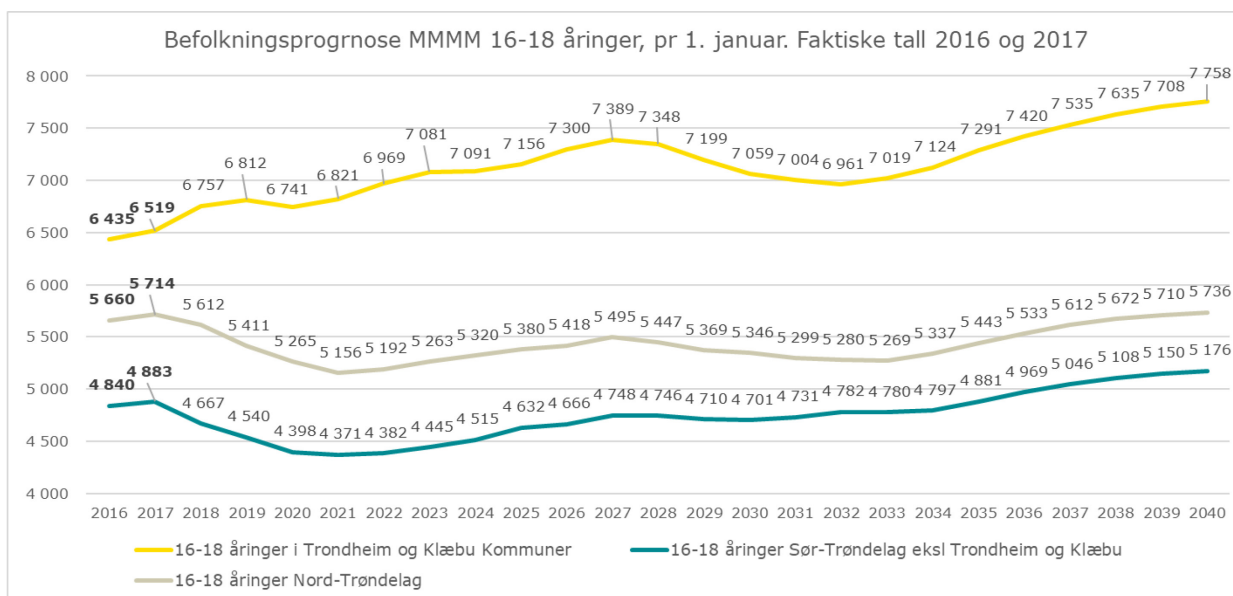
Utviklingen i antall 16-18-åringer

Figur: Antall 16-18 -åringer fra 2016 til 2040. Faktiske tall for 2016 og 2017 og prognose fram til 2040 (MMMM fra SSB)

Prognosene for utviklingen i antall 16-18 åringer i Trøndelag viser et synkende elevtall fram mot 2021, før det stiger igjen mot 2027. Elevtallet avtar deretter mot 2032 og stiger så jevnt mot 2040.

Utviklingen i hele Trøndelag må fordeles på «regionene» i Trøndelag for å få fram nyansene i elevtallsutviklingen.

Figur 1: Antall 16 - 18 - åringer fra 2016 til 2040. Faktiske tall for 2016 og 2017 og prognoser fram til 2040 (MMMM fra SSB).

For enkelte skoler og regioner kan endringene bli store. Noen kommuner kan oppleve store reduksjoner i elevgrunnlaget fra det ene året til det neste. Samlet gjelder dette fram mot 2021/22 for Trøndelag unntatt Trondheim. Et sterkt voksende senter og nedgang i distriktene er en utvikling som Trøndelag har felles med de fleste andre fylker.

Ifølge prognosene vil denne utviklingen nå bunnen i 2021, men dette vil også variere innad i Trøndelag. Å planlegge, og opprettholde, en robust og desentralisert tilbuds- og skolestruktur i tider med fortsatt synkende og varierende elevtall vil være utfordrende. Behovet for ressurstilførsel vil være størst i de årene elevtilgangen er lavest.

Trondheim og Klæbu hadde sitt laveste antall 16-åringer i 2015, og framskrivinger fra SSB viser at antallet ungdommer vil øke fram mot 2040. Trondheim har tradisjonelt vokst raskere enn det SSBs middelsvekstprognose viser. SSB angir følgende i sin framskriving: "Vi forventer at befolkningsveksten framover først og fremst kommer i sentrale strøk. Spesielt vil storbyene vokse mye." Vi ser en betydelig elevtallsutvikling i Trondheim, i tråd med SSBs prognoser.

Det er allerede i 2017 en høy kapasitetsutnyttelse ved de videregående skolene i Trondheim. Fram mot 2024 må det være på plass økt opplæringskapasitet i Trondheim, dersom det skal være plass til ungdommene ved nærskolene i Trondheim. Vi må planlegge hvordan vi skal gjennomføre utvidelse av kapasiteten og hvilke utdanningsprogram vi skal øke ved skolene, eventuelt refordele mellom dem.

I Trøndelag utenom Trondheim må vi planlegge hvordan vi skal løse reduksjonen i antall ungdommer når det gjelder opplæringskapasiteten ved skolene. Å løse dette innenfor rammene av en desentralisert tilbudsstruktur vil være krevende.

Antall ungdommer i Trøndelag vil gå ned fram mot 2021. Nedgangen er noe større enn ellers i landet. Dette vil gi en reduksjon i rammeoverføringen fra staten. Det blir svært utfordrende å finansiere vekst i antall ungdommer i Trondheim samtidig som kostnadene skal ned totalt sett i Trøndelag.

Tabell: KOSTRA-tall videregående opplæring 2016

	Trøndelag*	Nord-Trøndelag	Sør-Trøndelag	Hordaland	Sogn og Fjordane	Landet utenfor Oslo
Netto driftsutgifter utdanning, per innbygger 16-18 år	170 074	189 825	160 104	158 691	182 664	164 950
Andel netto driftsutgifter	51	49,7	51,4	51,4	37,7	52,4
Økonomisk belastning (ØB)videregående oppl, per elev	150 881	167 098	146 630	153 938	173 976	153 629
Økonomisk belastning fagopplæring, per lærling/lærekandidat	79 219	81 774	72 885	76 800	74 931	77 287
Økonomisk belastning studieforberevende utdanningsprogram, per elev	65 936	73 103	62 597	66 515	71 739	67 585
Økonomisk belastning yrkesfaglige studieprogram, per elev	90 886	101 542	85 057	97 866	103 431	94 845
Andel elever og lærlinger i studieforberevende utdanningsprogram	47,0	41,4	49,8	49,3	44,2	49,9
Andel elever og lærlinger i yrkesfaglige utdanningsprogram	53	58,6	50,2	50,7	55,8	50,1
Elever per lærerårsverk	8,3	7,6	8,7	9,3	7,5	8,5

*Tall for Trøndelag er regnet ut ved bruk av grunnlagstall for trøndelagsfylkene.

Utfordringer i økonomiplanperioden

Sammenslåingen av fylkene medfører en ny økonomisk situasjon og noe usikkerhet i den økonomiske planleggingen. Det blir viktig å ha en god dialog med de videregående skolene gjennom året. God struktur på driftsrapportering er en del av dette.

Variierende elevtallsutvikling i perioden gir utfordringer for de videregående skolene utenfor Trondheim. Færre elever gir lavere ressurstildeling, noe som krever omstilling på den enkelte videregående skole. Samtidig er det svært viktig at vi beholder tilstrekkelig pedagogisk personale til å ivareta den faglige produksjonen i et langsiktig perspektiv.

Ny modell for tildeling av ressurser vil påvirke de økonomiske rammebetingelsene for de videregående skolene. Det er nødvendig å sørge for en innfasing av modellen med forsterket økonomi, for å sikre at skolene opprettholder god kvalitet på opplæringen også i omstillingsfasen.

Utdanningsområdet i begge Trøndelagsfylkene har gjennomgående god økonomistyring. Samlet sett kom området ut med et mindre forbruk i 2016, til tross for at tilskudd lærebedrifter fikk et merforbruk på ca. 22 millioner kroner. De fleste skoler med oppsamlet merforbruk hadde redusert oppsamlet merforbruk ved utgangen av 2016.

STFK har i 2017 en beregnet en pensjonssats på 12,05 % i Statens pensjonskasse (SPK). I 2018 er satsen for Trøndelag fylkeskommune beregnet til 13,40 %. Dette innebærer at Trøndelag vil få en merutgift på ca. 14 millioner kroner med bakgrunn i lønnsmassen i STFK. Vi vil søke å dekke dette

innenfor reserver/avsatte midler til bl.a. økt pensjon i budsjettet for STFK i 2017 som vi viderefører inn i Trøndelag i 2018. NTFK har i sine budsjetter for 2017 en sats på 13,40 %, noe som altså ikke medfører økte utgifter i 2018.

Både STFK og NTFK har de senere år hatt en jevn økning i antall lærlinger (tilskuddsmåneder). Videre har både basistilskudd 1 (ungdommer) og basistilskudd 2 (voksne) økt til dels betydelig de seneste årene. Dette er delvis kompensert av staten, men det er ikke tatt høyde for den til dels betydelige økningen i antall kontrakter de seneste årene. Kombinasjonen av økte tilskuddsmåneder og økte tilskuddssatser fører således over tid til en betydelig underdekning. Dette har de siste årene delvis blitt kompensert med reduserte pensjonssatser i tillegg til innsparinger på andre områder innenfor utdanning. Som omtalt over øker nå pensjonssatsene, og det vil da være vanskelig å møte de økte kostnadene uten å foreta innstramminger på andre områder. Underdekningen vedrørende tilskudd til fagopplæring er i 2018 beregnet til ca. 35 millioner kroner. Dette må vi dekke inn ved å ta ned på ulike områder innenfor sektoren. Dette vil medføre redusert aktivitet og færre muligheter til å videreutvikle sektoren.

Det er stor usikkerhet knyttet til omfanget av minoritetsspråklige elever innenfor videregående opplæring og finansieringsløsninger for denne gruppen.

Lovendring innenfor voksenopplæring vil bety en økning i antall voksne med rett. Det kan medføre en økning i kostnader til voksenopplæring, men det er stor usikkerhet i hvor stor kostnadsøkningen blir.

Utgiftsbehovet innenfor sosialmedisinske institusjoner er vanskelig å planlegge, fordi det ikke er fylkeskommunen som godkjenner antall plasser på slike institusjoner.

5.3. Strategier og prioriteringer

De videregående skolene – tilbudsstruktur og spesielle satsinger

Dagens tilbudsstruktur for videregående opplæring ble innført i 2006 gjennom Kunnskapsløftet. I mai 2017 sendte Kunnskapsdepartementet ut et forslag til ny struktur for de yrkesfaglige utdanningsprogrammene. Innføringen av ny struktur vil kreve en gjennomgang av tilbudsstrukturen ved alle fylkets videregående skoler, og det kan bli behov for omfordeling av tilbud, opprettelse av nye tilbud, ombygging av skoler og investering i utstyr. Omfanget av tiltakene blir kjent når ny tilbudsstruktur blir fastsatt sentralt og skal innføres lokalt.

Det pågår en prosess med samordning av ressurstildelingsmodell til de 32 videregående skolene. Den nye ressurstildelingsmodellen, som planlegges innført fra skoleåret 2019/2020, medfører en annen fordeling av ressursene enn i dag. Det blir behov for overgangsordninger og ekstra midler fram til modellen for tildeling av ressurser er innfaset i løpet av en femårsperiode.

Demografiske endringer og innføring av ny tilbudsstruktur vil kreve en tilpasning av eksisterende bygningsmasse, og ny bygningsmasse. Trøndelag må tilpasse virksomheten til nye økonomiske rammer og skoletilbudet og læringsarenaene til endrede kompetansekrav i arbeidslivet. Eksisterende planarbeid i nord og sør videreføres i en ny og felles skolebruksplan.

Spesielle satsninger: Naturbruk (grønn og blå sektor) og spisset toppidrett er trønderske satsingsområder. Fylkeskommunen vil sette i gang prosesser for å vurdere innhold og organisering for begge satsingene. Det vil bli nødvendig å harmonisere tildelingsprinsipper og nivå på ressurstildelingen over tid.

Det er vedtatt og igangsatt ombyggingstiltak ved de videregående skolene som krever bruk av midlertidige lokaler i byggeperioden. Fylkeskommunen vil ha utgifter på mellom tre og fem millioner kroner til dette fra 2019.

Våren 2017 vedtok Stortinget lovendringer som medfører at flere ungdommer vil få utvidet retten til videregående opplæring. Dette gjelder både ungdommer og voksne. Fylkesrådmannen vil i løpet av våren 2018 angi hvilke økonomiske konsekvenser dette får for videregående opplæring.

Fylkeskommunen vil:

- Tilpasse opplæringstilbudet opp mot endring av elevtall i regionene.
- Legge til rette for innføring av ny struktur innenfor yrkesfagene.
- Videreføre satsingen på blå og grønn sektor og på spisset toppidrett.
- Evaluere organisering og finansiering av disse satsingene.
- Følge opp med en skolebruksplanlegging hvor vi tilpasser skoleanleggene endringer i demografi, tilbudsstruktur, utdanningsprogram, samt pedagogiske og organisatoriske endringer for å sikre kvalitet i læringsarenaene for å møte fremtidens kompetansebehov.

Arbeidskraft og kompetanse-i Trøndelag

Trøndelag fylkeskommune vil ta en tydeligere samfunnsutviklerrolle, ved å legge til rette for bedre tilgang på kompetent og relevant arbeidskraft som møter det regionale arbeidsmarkedets behov. Planleggingen skjer i partnerskap med utdannings-, arbeidsmarkeds- og næringsaktørene, og på tvers av sektorer og forvaltningsnivå. Dette er i tråd med forventninger fra sentrale myndigheter.

Trøndelag fylkeskommune utvikler en regional strategi for arbeidskraft og kompetanse sammen med partene i arbeidslivet, NAV, UH-sektoren og andre eksterne aktører. Kompetent og relevant arbeidskraft er et vesentlig element for å skape verdier, velferd og balansert utvikling i hele Trøndelag. Den nye fylkeskommunen vil bidra til at kunnskap om det regionale kompetansebehovet kartlegges, og etablere arenaer regionalt som tar kunnskapen i bruk gjennom tiltak for rekruttering, læring i arbeidslivet og profesjonell karriereveiledning.

Oppfølgingen av regional strategi for arbeidskraft og kompetanse vil gi et bedre bilde av kompetansebehov i de ulike regionene. Dette vil være et kunnskapsgrunnlag som gir fylkeskommunen og samarbeidsaktørene en større mulighet til å møte behovene i arbeidslivet i årene framover. Verktøy for bedre dimensjonering, som nå utvikles nasjonalt, vil også gi utdanningssektoren større muligheter til å planlegge utdanningstilbudene bedre enn i dag.

Fylkeskommunen vil:

- Utvikle og forankre en regional strategi for arbeidskraft og kompetanse i Trøndelag.

Tiltak for økt gjennomføring

Både Nord- og Sør-Trøndelag fylkeskommuner har jobbet etter målsettingen om å få flere ungdommer til å fullføre og bestå videregående opplæring. Dette arbeidet må fortsette med uforminsket styrke. Det vil bli behov for å prioritere og samkjøre tiltak i ny organisasjon.

Samarbeid og erfaringsutveksling på tvers av skoleslagene er en forutsetning for å lykkes bedre med å gi økt læringsutbytte for barn og unge i Trøndelag og bidra til at flere fullfører grunnopplæringen. Dette kan gjøres gjennom å etablere arenaer der skoleeiere og skoleledere møtes for å dele kunnskap, drøfte felles utfordringer, og bli enige om gode tiltak som skal bidra til en bedre overgang og bedre skole.

Et systematisk og strukturert samarbeid mellom utdanningsnivåene kan på sikt legge grunnlag for nye måter å samhandle på, gi god læring mellom skoleslagene og bedre gjennomføringen av det 13-årige skoleløpet. Erfaringene fra Sør-Trøndelag, som i flere år har gjennomført en årlig kommunedialog med kommunale skoleeiere og rektorer fra ungdomsskoler og videregående skoler, tas inn i arbeidet med å lage en *skoledialog* for hele Trøndelag. Arbeidet må forankres hos kommunene, men også hos KS og Fylkesmannen.

Gjennomføringsproblematikken er sammensatt. Vi må blant annet ta stilling til hvordan vi skal ivareta elever og lærlinger med stryk i ett eller flere fag. Vi vet at psykisk lidelser hos ungdom spiller inn når det gjelder både motivasjon og mestring i skolehverdagen. Vi vil komme tilbake til hvordan vi vil ivareta dette området i økonomiplanperioden.

Fylkeskommunen vil:

- Jobbe målrettet og helhetlig for å øke gjennomføringen i videregående opplæring.
- Jobbe for at gjennomføringsarbeidet har forankring i alle ledd av organisasjonen.
- Utvikle og etablere en skoledialog i alle regioner i Trøndelag.

Barnevern og sosialmedisinske institusjoner

Gjennom opplæringsloven §§ 13-2 og 13-3a er fylkeskommunen pålagt ansvar for å sikre retten til opplæring for barn og unge som bor i barneverninstitusjoner eller som er pasienter i helseinstitusjoner innenfor somatikk, psykiatri og rusproblematikk. Vi har plikt til å oppfylle de rettighetene elevene har, herunder retten til å gå på nærskolen, spesialundervisning, retten til et godt fysisk og psykososialt skolemiljø og skyss.

Det er åtte statlige institusjoner i Trøndelag. For tiden er det 12 private og kommunale institusjoner i regionen. For fylkeskommunen er det krevende å etablere et forutsigbart utfordringsbilde, da vi verken har kontroll på tidspunkt for plassering eller antall plasser.

I Sør-Trøndelag har den fylkeskommunale PP-tjenesten et eget team på fire rådgivere som har fulgt opp disse elevene. I Nord-Trøndelag har denne oppgaven ligget til den lokale PP-tjenesten. Det er behov for at vi ser mer helhetlig på hele dette ansvarsområdet og hvordan vi sikrer at fylkeskommunen har et forsvarlig system for å sikre at elevenes rettigheter blir ivarettatt. Det er om lag 180 plasser totalt i Trøndelag. Antallet har vært økende de siste årene og gir nå en nettokostnad på rundt 45 millioner kroner.

Innenfor rusomsorgen er det et eget tilbud som vi organiserer fra Thora Storm vgs.. For å oppfylle fylkeskommunens plikt til opplæring av elever innenfor rusomsorgen er det behov for å øke kapasiteten. Omfanget er i dag under utredning, men det kan være snakk om en dobling av antall plasser.

Fylkeskommunen vil vurdere å samordne denne opplæringen i større grad for et mer helhetlig opplæringstilbud for pasienter med rett til opplæring.

Fylkeskommunen vil:

- Arbeide for en bedre forutsigbarhet innenfor barnevern og sosialmedisinske institusjoner
- Vurdere å samordne og organisere opplæringen innenfor øvrige opplæringssituasjoner i et helhetlig opplæringstilbud for pasienter med rett til opplæring.

Kompetanseutvikling for lærere og skoleledere

Trøndelag fylkeskommune vil prioritere kompetanseheving av lærere og ledere i økonomiplanperioden. Vi vil legge vekt på kollektiv og skolebasert kompetanseutvikling, samtidig som vi fortsatt vil ta del i statlige ordninger for individuell videreutdanning. I økonomiplanperioden vil vi ha særskilte satsinger knyttet til vurdering for læring, universitetsskolesatsingen, IMY (intensivkurs i matematikk for yrkesfag) og IKO-prosjektet (identifisering, kartlegging, oppfølging).

Vi vil prioritere midler til skoleutviklingsprosjektene vurdering for læring, universitetsskolesatsingen og IKO. Det er inngått et langsiktig samarbeid med NTNU knyttet til vurdering for læring. I tillegg har flere skoler samarbeid med Høgskolen i Innlandet om skolebasert kompetanseheving innenfor dette området. IKO-prosjektet er et skoleutviklingsprosjekt med følgeforskning fra Høgskolen i Oslo og Akershus. Skoleårene 16/17 og 17/18 har vi hatt anledning til å delta med fem skoler i prosjektet. Fra høsten 2018 kan vi fase inn flere skoler i IKO på Vg1-nivå. Et viktig element i IKO-satsingen er et digitalt system for overføring av elevinformasjon på individnivå. Lærere og skoleledere får med dette bedre oversikt over elevens karakterer og fravær og kan tilrettelegge undervisningen på en enda bedre måte. Vi vil gå til innkjøp av et slikt system slik at flere skoler lettere kan identifisere elevens utfordringer og bidra til bedre læringsutbytte.

Universitetsskolesatsingen er et forskningsbasert samarbeid mellom Trøndelag fylkeskommune, Trondheim kommune og NTNU, for å videreutvikle den videregående skolen og lærerutdanningen.

Trøndelag fylkeskommune vil satse på fagnettverk for lærere i fellesfag og programfag. Når det gjelder fagnettverk innenfor yrkesfag vil det være naturlig at både opplæringskontor og representanter fra aktuell bransje inviteres inn i nettverket. Fagnettverkene skal bidra til etterutdanningstiltak for alle lærere i videregående skole og sørge for god fagutvikling uavhengig av skoletilhørighet. Vi må ha gode strukturer på plass for å jobbe med fagfornyelsen av gjennomgående fag i videregående skole, som er igangsatt fra Kunnskapsdepartementet. Arbeidet med fagfornyelsen vil pågå gjennom hele økonomiplanperioden.

De videregående skolene skal ta i bruk nye læreplaner skoleåret 2020/2021.

Trøndelag fylkeskommune vil ha skoleledere med høy kompetanse, og alle nye skoleledere skal ha minimum 30 studiepoeng lederutdanning eller ta slik utdanning etter tiltredelse i lederstilling. Vi vil tilrettelegge for deltakelse på nasjonale tilbud om skolelederutdanning.

Vi vil utarbeide en egen strategi for kompetanseheving i Trøndelag fylkeskommune. Strategien vil i tillegg til lærere og ledere omfatte aktører innenfor fag- og yrkesopplæring. Den vil bli fremmet for politisk behandling våren 2018.

Fylkeskommunen vil:

- Legge vekt på kollektiv og skolebasert kompetanseutvikling og ta del i statlige ordninger for individuell videreutdanning.

Nettbaserte fagtilbud

Elevene vil møte et arbeidsliv som er i stadig endring og må forberedes til livslang læring. Trøndelag nettskole gir elevene et innblikk i fremtidens læringsarena og har utviklet fleksible digitale fagtilbud for hele fylket. Nettskolen vil også bidra til økt kompetanse på både nettpedagogikk og pedagogisk bruk av IKT. Trøndelag nettskole tilbyr fag både for elever (Fysikk 2, Spansk III, Tysk III, Fransk III, Kinesisk I, IT2) og voksne (samfunnsfag, engelsk, historie, matematikk, naturfag, norsk, helse- og oppvekstfag og helsearbeiderfag).

For skoleåret 18/19 er det viktig at dette blir et godt synlig tilbud for hele Trøndelag, da nettskolen skal sikre muligheten for god opplæring med bredde i hele fylket og være et viktig supplement til ordinær opplæring i skole. Nettskolen frikjøper lærere fra ulike videregående skoler, og selv om lærer har et ansettelsesforhold ved sin stedlige skole krever dette stor grad av administrering og samkjøring fra nettskolen. For skoleåret 17/18 frikjøpes 15 lærere, men antallet kan øke når hele Trøndelag skal få del i tilbudet.

Mange voksne tar bare fag på nett og trenger derfor ekstra oppfølging av nettskolen. For å styrke og utvikle nettskolen er det behov for å utvikle fagtilbudet kanskje spesielt mot små/smale fag, men først og fremst er det nå viktig å få etablert dette som et tilbud til hele Trøndelag og styrke kvaliteten på eksisterende tilbud. Nettskolen har potensiale til å kunne bli et nav for kompetanse innen nettpedagogikk for hele regionen.

Fylkeskommunen vil:

- Videreføre de nettbaserte fagtilbudene i Trøndelag nettskole.

Minoritetsspråklige elever

Målet er å gi alle en tilpasset opplæring som gjør at elevene kan bli deltakere i norsk utdanning, arbeids- og samfunnsniv. Norskopplæring er vesentlig for å lykkes med dette.

Antallet minoritetsspråklige søkere har økt i løpet av de siste årene. Det har i Trøndelagsfylkene vært en økning fra 1039 søkere i 2011 til 1933 søkere i 2017. Det er usikkert hvor mange som kommer i årene framover, da dette har sammenheng med den politiske situasjonen. Denne målgruppen tilfører skolesamfunnet betydelige bidrag som fremmer mangfold og flerkulturell forståelse. Samtidig kan det også for deler av målgruppen kreves betydelige ekstra ressurser for å kunne gi et fullverdig tilbud. Anerkjennelse av allerede oppnådd kompetanse og fullført videregående opplæring har stor betydning for den enkelte sine muligheter videre i samfunnet. Det er naturlig å ta høyde for en viss økning av ressursinnsatsen i økonomiplanperioden.

Trøndelag fylkeskommune vil fortsette arbeidet med å integrere minoritetsspråklige ungdommer, som i dag får et kommunalt opplæringstilbud, inn i videregående skoler i Trondheim. Dette arbeidet kan medføre behov for endringer i tilbudsstrukturen ved enkelte skoler.

Fylkeskommunen vil:

- Videreføre arbeidet med minoritetsspråklige elever.

Spesialundervisning

De siste årene har antallet elever med store tilretteleggingsbehov holdt seg relativt konstant innen videregående opplæring. Samtidig har vi sett en økning i grunnskolen. Budsjetteringen på dette området er noe usikker på grunn av at ganske få elever med ekstra store tilretteleggingsbehov kan gjøre store utslag i den totale rammen. Det vil bli utviklet elementer i ressursfordelingsmodellen som skal ivareta tildelingen til tilrettelagt opplæring og spesialundervisning.

Fylkeskommunen vil:

- Sikre gode rutiner for å ivareta elever med særskilt tilretteleggingsbehov.

Realfag og fremmedspråk

Den nasjonale strategien «Tett på realfag» fra Kunnskapsdepartementet skildrer behovet for en

målrettet strategi for arbeidet med styrking av realfagene i utdanningen. Trøndelag fylkeskommune vil følge opp med føringene i den nasjonale strategien.

I humaniorameldingen som ble lagt fram våren 2017 er det lagt vekt på en styrking av språkfagene. Trøndelag fylkeskommune vil følge opp nasjonale prioriteringer knyttet til fremmedspråk.

Fylkeskommunen vil:

- Følge opp nasjonale prioriteringer innenfor realfag og fremmedspråk.

Samisk

Trøndelag fylkeskommune er innenfor samisk språkforvaltningsområde, og har derfor en utvidet ansvarsrolle som regionalt forvaltningsorgan for sørsamisk språk og kultur.

Opplæringsloven slår fast at samer i videregående opplæring har rett til opplæring i samisk. I Trøndelag er det Grong videregående skole og Røros videregående skole som har et ansvar inn mot opplæring i samisk og er ressurskoler på området. Språkopplæringen tilbys fra ressurskolene, og elever som går på andre skoler i fylket tilbys fjernundervisning i samisk språk.

Det sørsamiske samfunnet omfatter et stort geografisk område, og det er etablert et faglig nettverk i sørsamisk språk for å legge til rette for en best mulig opplæring. Læremiddelsituasjonen er fortsatt et kritisk virkemiddel, og fagmiljøet er inne i et stort utviklingsarbeid på digitale læremidler som gjøres tilgjengelig på Norsk digital læringsarena (NDLA). Denne utviklingen gjøres i samarbeid med Sametinget, NDLA og fylkeskommunen.

Språket er nært knyttet til samisk næringsvirksomhet, og det er viktig at elever som planlegger å studere Duethie og/eller Reindrifft får tilbud om dette på en av ressurskolene i samisk.

Fylkeskommunen vil:

- Arbeide aktivt for å sikre den helhetlige opplæringen i samiske fag.

Internasjonalisering i videregående opplæring

Trøndelag fylkeskommune vil være aktiv i arbeidet med å søke mobilitetsmidler gjennom EU-programmet *Erasmus +*. Dette vil gjøre det mulig å fortsatt arbeide med mobilitet for elever og lærlinger for utplassering i bedrifter i Europa. Det gjør det også mulig med mobilitet for flere lærere og andre fagpersoner.

Vi vil i tillegg videreføre avtaler med internasjonale partnere i York, Brussel og Norfolk om et Vg2-tilbud for elever innenfor studieforbereende utdanningsprogram.

Fylkeskommunen vil:

- Legge til rette for at internasjonalisering kan være et virkemiddel i læringsarbeidet både for elever og lærlinger i videregående opplæring.

Pedagogisk entreprenørskap

Trøndelag fylkeskommune vil at de videregående skolene som ønsker det tar i bruk metodikk for pedagogisk entreprenørskap. Pedagogisk entreprenørskap i videregående opplæring kan eksemplifiseres gjennom skolekonkurranser på yrkesfag, eller i PAL-Trøndelag (passivhus aktiv

læring) som en manifestasjon av samsillet mellom skole, nærings- og samfunnsliv. Andre aktuelle tiltak er elevbedrifter og innovasjonscamper som tilbys av Ungt Entreprenørskap.

Fylkeskommunen vil:

- Legge til rette for pedagogisk entreprenørskap i de videregående skolene.

Elevers og lærlingers arenaer for medvirkning

Det finnes lovbestemte strukturer for elevmedvirkning i videregående opplæring. Elever og lærlinger bidrar med viktige perspektiv inn i ulike arbeidsprosesser, og vi vil bygge strukturer som sikrer god involvering av elever og lærlinger. Regionalt lærlingeråd skal videreføres for Trøndelag. Vi vil i tillegg se på hvilke andre arenaer som kan utfylle arbeidet som ungdommene gjør der. Samarbeid med elev- og lærlingeombudet er viktig innenfor dette området.

Fylkeskommunen vil:

- Legge vekt på gode medvirkningsarenaer for elever og lærlinger.
- Legge fram en helhetlig sak om involvering og medvirkning for elever og lærlinger i 2018.

Fag- og yrkesopplæring

Det er stor etterspørsel etter fagarbeidere i flere sektorer, men søkningen til de ulike yrkesfaglige utdanningsprogrammene speiler ikke godt nok samfunnets behov for arbeidskraft og hvor det er tilgang på læreplasser. Det er vanskelig å utnytte opplæringskapasiteten i arbeidslivet optimalt og tilfredsstillende bedriftenes behov for fagarbeidere.

14. mars 2016 signerte regjeringen og partene i arbeidslivet en ny samfunnskontrakt. Målet er at alle kvalifiserte søkere skal få tilbud om lære plass. Dette er et viktig signal fra partene i arbeidslivet.

Lokale nettverk for flere læreplasser blir nå etablert. Arbeidet startet våren 2017 med en pilot i hvert av trøndelagsfylkene. Yrkesopplæringsnemndene er strategisk nettverk. Nye nettverk blir etablert med utgangspunkt i bransjer som mangler fagarbeidere, og i lærefag der det mangler læreplasser. De videregående skolene, lærebedrifter, opplæringskontor, kommuner og næringsforeninger vil være sentrale partnere i disse nettverkene. Arbeidet ligger tett opp til fylkeskommunes regionale strategi for arbeidskraft og kompetanse og vil støttes av denne.

Fylkeskommunen vil følge opp samfunnskontrakten for flere læreplasser med tiltak for omdømmebygging for fag- og yrkesopplæringen. Vi vil også vurdere økonomiske virkemidler for å sikre ungdommer med tilretteleggingsbehov lære plass.

Elever med svake forutsetninger krever ekstra veiledning også i bedriftsopplæringen. Nord- og Sør-Trøndelag har så langt fått en stor andel av midlene til slik veiledning fra Utdanningsdirektoratet, men ordningen er budsjettbasert, og i 2016 ble det kun utbetalt 67 % av søknadssummen. Trøndelag fylkeskommune vil vurdere en garanti om ekstra tilskudd for lærlinger og lærekandidater med store tilretteleggingsbehov, uavhengig av tilskudd fra statlig pott.

Oppfølging av kvaliteten i fag- og yrkesopplæringen er krevende, med knappe ressurser, og fylkeskommunen vil derfor videreutvikle kvalitetssikringssystemet for opplæring i bedrift. Vi etablerer også et utviklingsprosjekt for digitalisering av de administrative prosessene innenfor fagopplæringen. I tillegg vil det bli vurdert om det trengs et felles system for planlegging, dokumentasjon og vurdering av opplæringen i skole og bedriftsopplæring.

En satsning på å utvikle formidlingsarbeidet gjennom mer ansvar til skolene, tettere samarbeid mellom skoler og bedrifter og arenaer for aktører i fagopplæring, har gitt bedre formidling til læreplass for lærlinger og lærekandidater. Trøndelag fylkeskommune viderefører dette arbeidet, men med ulik organisering og finansiering. Dette må samordnes i løpet av økonomiplanperioden. Samordningen må skje etter en evaluering av de ulike ordningene.

Det er viktig med god kompetanse hos aktørene i fag- og yrkesopplæringen. Fylkeskommunen vil i 2018-2021 ha et stort ressursbehov knyttet til kurs, etterutdanning og samlinger for lærere, formidlingskoordinatorer, opplæringskontor, instruktører/faglige ledere i bedrift og prøvenemndsmedlemmer. Opplæringen av de rundt 800 prøvenemndsmedlemmene er særlig kostnadskreven, og det vil bli behov for å gjøre en ekstra innsats i 2019 og 2020 for å skolere medlemmer for perioden 2019-2023.

Fram til 2017 har fylkene fått nasjonale midler til hospiteringsdager for lærere og instruktører. Staten har varslet at disse midlene kan bli faset ut, og dersom dette skjer vil vi vurdere en videreføring uten tilførsel av nasjonale midler. Hospiteringsordningen er viktig med tanke på kunnskapsutveksling og samarbeid mellom skole og arbeidsliv, og stadig flere bruker ordningen.

Kompetanseheving for aktører i fag- og yrkesopplæringa vil inngå i strategien for kompetanseheving, som blir fremmet for fylkestinget våren 2018.

Fylkeskommunen vil:

- Arbeide helhetlig med å styrke fag- og yrkesopplæringen i fylket.
- Styrke lokale nettverk for å skaffe flere læreplasser.
- Vurdere ordninger som sikrer tilbudet til lærekandidater og lærlinger med tilretteleggingsbehov.
- Gjennomføre tiltak for å styrke omdømmet til fag- og yrkesopplæringen.
- Videreføre skolenes ansvar i arbeidet med formidling til læreplass.
- Tilby ulike kompetansehevende tiltak for aktørene i fagopplæringen.

Voksenopplæring

Fylkeskommunens satsing på voksenopplæring bidrar til å kvalifisere voksne for arbeidslivet. En andel voksne har, av ulike årsaker, mangelfull videregående opplæring. De vil framover ha stadig større utfordringer med å finne arbeid. Denne gruppen har etter ny lovgiving flere rettigheter og må ofte møtes med en skreddersøm av opplæringsløp.

Et økende antall voksne med rett til videregående opplæring vil framover kreve mer tilrettelegging og mer tid for å gjennomføre opplæringen. Opplæringstilbudene til voksne utarbeider vi med bakgrunn i søkerens ønsker om sluttkompetanse. Noen tilbud vil være opplæring på fulltid, andre komprimerte opplegg i kombinasjon med jobb og omsorgsoppgaver.

Nyankomne til Norge har ekstra behov for god samhandling mellom fylkeskommunen som opplæringsaktør og NAV, kommune, næringsliv og andre. Behovet for opplæring for voksne minoritetsspråklige er økende og bør i stor grad foregå i en veksling mellom opplæring i skole og opplæring i arbeidslivet. En slik veksling vil bedre ivareta behovet for å lære språk og bli kjent med det norske samfunnet, parallelt med en yrkesopplæring. Opplæring i arbeidslivet vil også kunne gi nyankomne et nettverk og større muligheter for arbeid etter endt utdanning. En pilot med modulbasert fagopplæring vil møte behov hos denne gruppen og andre voksne søkere i utvalgte regioner i Trøndelag.

Voksenopplæringen i Trondheim vil fra 1.1.2018 inngå i ny organisasjon: Felles Voksenopplæringscenter med Trondheim Kommune lokalisert i nybygde og felles leide lokaler med

servicesenter for NAV i Trondheimsporten. Organisering og lokalisering vil medføre økte årlige driftskostnader på ca. 3 millioner kroner til leie av lokaler.

Fylkeskommunen vil:

- Videreføre et bredt voksenopplæringstilbud i Trøndelag.

Karriereveiledning

Karriereveiledningsfeltet omfatter skoleeieransvaret for karriereveiledning i grunnopplæringen, karriereveiledningstjenester for voksne og for arbeids- og næringslivet.

Ungdom opp til 19 år får kunnskap om utdanningsveier og arbeidsmarked og mulighet for å reflektere rundt hva de vil bli og hvilke utfordringer de vil møte i framtidig utdanning og arbeidsliv.

Fylkeskommunen leder partnerskapsarbeid for karriereveiledning og bidrar til å samordne innsatsen fra viktige aktører på feltet. (Dette gjelder blant annet NAV, kommunene, arbeidsliv- og næringsliv, UH-sektoren og attføringsbedrifter.)

Trøndelag fylkeskommune skal i samarbeid med NAV og NHO etablere "Karrieresenteret i Trøndelag", som skal tilby profesjonell karriereveiledning for voksne i Trøndelag. Karrieresenteret skal være et ressurs- og kompetansesenter innenfor fagfeltet. Senteret tilbyr også karriereveiledningstjenester for arbeids- og næringsliv og etterspørres i arbeidet med nyankomne innvandrere/flyktninger.

I et samfunn i omstilling vil det være økende behov for karriereveiledningstjenester, både som førstelinjetjeneste og andrelinjetjeneste.

Fylkeskommunen vil:

- Tilby kvalitetssikret og profesjonell veiledning til elever, lærlinger og voksne i Trøndelag, i et livslangt perspektiv.
- Bidra til bedre integrering for nyankomne gjennom gode karriereveiledningstjenester.

Sektorens IT-systemer

I løpet av perioden 2018-20 skal vi gjøre store endringer i sektorens IT-systemer. Dette vil medføre både en økonomisk belastning og en personalmessig belastning på grunn av mange endringer i løpet av relativt kort tid.

Den største endringen er knyttet til innføringen av InSchool (tidligere omtalt som Visma Flyt Skole). Vår bruk av systemet er planlagt til å gå i drift 1.8.2019. Dette medfører et opplæringsbehov når det gjelder superbrukere og sluttbrukere i løpet av våren 2019. Opplæringen av superbrukere er tidligere stipulert til å koste om lag 3 000 000 kroner. Leverandør endrer nå konseptet for opplæring, og vi er usikre på i hvor stor grad dette vil redusere våre kostnader. På grunn av forsinkelsene i utviklingen av systemet, vil vi i de tre første driftsårene ha 34 % lavere pris enn antatt.

Siden alle systemer skal driftes og brukes felles fra 1.8.2018, vil det i løpet av våren 2018 være et stort behov for en del korte kurs for lærere i Trøndelag. Dette handler blant annet om innføring av tofaktorpålogging, mulig nytt system for undervisningsvurdering og elevfravær, SMS-utsending, diverse pedagogisk programvare, rett-i-mappa og svar ut. I tillegg skal læringsplattformen ut på anbud, og et eventuelt bytte av leverandør her vil utløse et omfattende opplæringsbehov, både for våren 2018, men også ved skolestart i august.

Fylkeskommunen vil:

- Arbeide for gode og helhetlige løsninger for sektorens IT-systemer.
- Sørge for bred og målrettet opplæring innenfor nye IT-systemer gjennom hele økonomiplanperioden.

I dag er det sju fylkeskommunale fagskoler i Trøndelag, fire i nord og tre i sør. Skolene i sør har hvert sitt styre, mens skolene i nord har ett felles styre.

Fylkeskommunene har et helhetlig ansvar for fagskolefeltet og skal tilby godkjente fagskoletilbud som tar hensyn til lokalt, regionalt og nasjonalt kompetansebehov innenfor prioriterte områder. Ved behandling av *Stortingsmelding 9 (2016-17) Fagfolk for fremtiden – fagskoleutdanning* ga Stortinget signaler om at fylkeskommunene vil bli gitt et tydeligere forvaltningsansvar for feltet framover. Trøndelag fylkeskommune utreder nå det som skal resultere i en bedre og mer helhetlig forvaltning av fagskolefeltet i Trøndelag.

Styret for fagskolene er det øverste ansvarlige organet for all aktivitet ved skolene. Dette prinsippet står i noe kontrast til bestemmelsene i kommuneloven, hvor fylkestinget er øverste ansvarlige organ for all fylkeskommunal aktivitet. Det er behov for å avklare framtidig styringsstruktur for de fylkeskommunale fagskolene i Trøndelag slik at fagskolelovens bestemmelser blir ivaretatt fullt ut. Fylkesrådmannen vil fremme en sak om styringsstruktur som ivaretar fagskolelovens bestemmelser.

Det stilles stadig flere krav til drift av fagskoler og deres utdanningstilbud og til utvikling av og søknad om nye tilbud. Skolene melder at det er stadig mer utfordrende å møte disse kravene innenfor dagens struktur. Stortinget har signalisert tydelige ønsker om fusjonering av mindre skoler til større og mer robuste fagskoleenheter.

Fagskolenes primære oppdrag er å tilby utdanninger basert på arbeids- og næringslivets kompetansebehov, og det er et uttalt mål at skolene raskt skal kunne etablere nye studietilbud som svarer på disse behovene. Med dagens godkjenningsordning kan det imidlertid ta inntil to år fra et slikt behov blir avklart til en godkjenning foreligger. I fagskoleloven er det en åpning for at fagskoler kan søke om områdegodkjenning for å raskt kunne opprette nye utdanninger. Det er imidlertid så krevende å få og opprettholde en slik godkjenning at det er urealistisk for små og mellomstore fagskoler.

Vi har påbegynt en utredning om framtidig fylkeskommunal fagskolestruktur i Trøndelag. I utredningen skal det tas hensyn til arbeids- og næringslivets kompetansebehov. En framtidig fagskolestruktur må sette skolene i stand til raskt å kunne møte disse behovene.

Ressurstildelingen til de fylkeskommunale fagskolene i Nord- og Sør-Trøndelag har hatt en noe ulik innretning. Det vil derfor være behov for en utredning for å avklare en framtidig økonomimodell. Modellen må også ta hensyn til fylkeskommunens generelle forvaltningsansvar for fagskolefeltet.

Fylkeskommunen vil:

- Utrede en mest mulig hensiktsmessig forvaltning av fagskolefeltet. Utredningen vil omfatte hvilken styringsstruktur som best ivaretar de fylkeskommunale fagskolene og bestemmelsene i fagskoleloven, samt hvilken fylkeskommunal fagskolestruktur som best vil ivareta arbeids- og næringslivets kompetansebehov.

5.4. Investeringer

Generelt/organisering

Seksjon eiendom ivaretar utvikling, brukerkoordinering og gjennomføring av byggeprosjekter. Oppdrag som grunnlag for prosjektutvikling etablerer vi normalt i dialog med utdanningsavdelingene, mens eiendom ivaretar bestillingsutforming til fylkestinget.

Fylkeskommunen legger stor vekt på brukermedvirkning når fylkeskommunen planlegger og gjennomfører byggeprosjekter. Erfaringsmessig skjer det mer innovasjon i en brukerprosess når denne kobles opp mot organisasjonsutvikling og/eller har føringer gitt av skoleeier om kvalitetsprinsipper for utforming av skolebygg.

Investeringsprosjektene gjennomfører vi som en portefølje, hvor vi setter av 2,5 % av vedtatt ramme til en felles usikkerhetsreserve

Rammen for alle prosjekter får kompensasjon for lønns- og prisstigning med deflator som for øvrig i driftsbudsjett

Pågående investeringsprosjekter med basis i vedtatte rammer

Fylkeskommunen gjennomfører pågående byggeprosjekter i planperioden innenfor tidligere vedtatte rammer (investeringstabeller for enkeltprosjekter fra *Økonomiplan 17-20 for STFK* og *Revidert økonomiplan 16 - 19 for NTFK*). I tillegg er enkelte prosjekter vedtatt i etterkant av økonomiplan, med forutsetning om senere vedtak om endelig ramme. Enkeltprosjekter, med foreslåtte endringer, kommenteres kort i det underliggende

Følgende prosjekter pågår i tråd med tidligere vedtak i de tidligere fylkeskommuner:

- Heimdal vgs. ferdigstilles 2018, med samlet sum på 1 104,4 millioner kroner (korrigert til 904,4 millioner kroner). Investeringskostnad/finansiering reduseres med 0,2 millioner kroner i revidert budsjett 2017 pga. avtale med Kolstad Arena AS vedr. utbygging/finansiering av idrettshall
- Vedtak med økonomisk ramme på 165 millioner kroner for Røros videregående skole er fattet med byggestart sommer 2017
- Planarbeid ny vgs. Trondheim Øst på Leangen/Falkenborg pågår i 2017-18 i tråd med tidligere økonomiplaner frem til endelig vedtak om realisering/innhold/størrelse i 2019/2020
- Det gjennomføres ytterligere vurderinger av skole- og tilbudsstruktur for kommunene Rissa og Leksvik i 2017, med sikte på endelig vedtak om lokalisering i desember 2017.
- Konsept- og prosjekteringskonkurranse av nybygg/ombygging ved Tiller videregående er gjennomført med tildeling høsten 2017. Forprosjekt med kostnadsramme fremlegges som grunnlag for behandling av realisering juni 2018
- Utarbeiding av utviklingsplan for bygningsmassen ved Trondheim Katedralskole sammen med antikvariske og arkeologiske myndigheter samt byplan pågår. Fremdrift er noe forskjøvet relatert tidligere vedtak av arkeologiske grunner. Ny sak fremmes første halvår 2018
- Utviklingsplanen for Melhus videregående pågår og forutsatt fremlagt til behandling i 2018. I saken inngår spørsmålet om ny videregående skole i Skaun og må sees i sammenheng med elevtallsvekst i Trondheim og nabokommunene. Det foregår dialog med Melhus Kommune vedr. områdeutvikling og makeskifter av hele-skole – og idrettsområdet. Utviklingsplan er forutsatt fremlagt til behandling i 2018
- Vedtak med økonomisk ramme på 36,6 millioner kroner for utbygging av spesielt tilpasset opplæring på Skjetlein vgs. med ferdigstillelse til skolestart høst 18 er fattet. Inngått kontrakt inneholder opsjon på forprosjekt/utbygging av tilbud for anleggsmaskinreparatør (TIP) med sikte på endelig behandling desember 2017 og ferdigstillelse til skolestart høst 2019
- I anlegget for tidligere Gerhard Schønings skole er det rehabilitert lokaler i «50-tallsbygget» for bruk innen opplæring i sosiale og medisinske institusjoner og rusområdet. Resterende del av «50-tallsbygget» planlegges rehabilitert og vil etter ferdigstilling dekke manglende behov for opplæringslokaler til denne elevgruppen. Flytting av PPT fra Thora Storm og Fylkeshuset vil også inngå i ombygging. Det blir også vurdert å gi plass til PPT for resten av Trondheim. Planmidler er vedtatt og utviklingsplan fremlegges i 2018
- Vedr. Idrettshall i Oppdal er det i samarbeid med Oppdal Kommune gjennomført totalentreprisekonkurranse i tråd med tidligere vedtak. Sak for vedtak om organisering og realisering fremlegges desember 2017
- Utbygging av kai/molo ved Frøya Kultur- og kompetansesenter er vedtatt med en ramme på 36.7 millioner kroner i samarbeid med Frøya kommune. Utbygging er iverksatt med ferdigstillelse 2018.
- Ombygging av Bygg G ved Ole Vig vgs. gjennomføres i 2018 med en ramme på 5 millioner kroner i tråd med vedtak i tidligere økonomiplan
- Oppgradering av parkeringsplass ved Ole Vig vgs. gjennomføres med en samlet ramme på 15 millioner kroner i tråd med vedtak i tidligere økonomiplan
- Utbygging av kroppsøvingsareal ved Verdal vgs. fullfinansieres og forutsettes gjennomført 2018 med en ramme på 17,6 millioner kroner i tråd med vedtak i tidligere økonomiplan. Ekstern utredning om innhold pågår
- Nytt hybelhus og sanering av internat ved Mære landbruksskole pågår i tråd med tidligere vedtak med en samlet ramme på 43 millioner kroner. Ferdigstilles 2017
- Utvidelse av verkstedbygg ved Ytre Namdal vgs. pågår i tråd med tidligere vedtak med en samlet ramme på 34 millioner kroner. Ferdigstilles 2018
- Utbygging for maskinoffiserslinje ved Ytre Namdal vgs. pågår i tråd med tidligere vedtak med en samlet ramme på 8,7 millioner kroner. Planlegges ferdigstilt til 2018

- Planlagte utomhusarbeider ved kantine ved Steinkjer vgs. gjennomføres i 2018 med en styrking på tidligere vedtatt ramme til totalt 3 millioner kroner.
- Flomsikring ved Grongs vgs. gjennomføres i 2018 med ramme på 2 millioner kroner i tråd med forutsetning i tidligere økonomiplan
- Inngangsparti ved Meråker vgs. ombygges i 2018 med ramme på 2,5 millioner kroner i tråd med vedtak i tidligere økonomiplan
- Planlagt utomhusarbeider/VA ved Levanger vgs. gjennomføres i 2018 med ramme på 3 millioner kroner i tråd med vedtak i tidligere økonomiplan

Skolebruksplanlegging

Skolebruksplan 4 (SB4) i Sør-Trøndelag har skissert utviklingsperspektiv fram mot 2030 og beskrevet løsningsvalg for å møte et økende elevtall i sentrale strøk og nedgang i elevtallet i distriktskommunene. Planleggingsarbeidet som berører skole- og tilbudsstruktur og fysiske skoleanlegg skal være sluttført med behandling i fylkestinget desember 2017. Oppfølging av vedtak 2017 er tatt med i videre skolebruksplanlegging for samlet Trøndelag.

Skolebruksplanlegging har hatt et langsiktig perspektiv utover planperioden for å klarlegge fremtidige investeringsprognoser. Slikt planarbeid er ikke iverksatt i nord, slik at en etter sammenslåing vil inkludere tilsvarende langsiktige behov for de skolene i nord utover det som er angitt i pågående masterplaner for Olav Duun vgs. og Verdal vgs.. Tidligere avsatte midler i NTFK knyttet til gamle masterplaner ved disse to skolene er vurdert som utilstrekkelig for en gjennomføring som sikrer en fremtidig tilfredsstillende læringsarena. Det avsettes 2 millioner kroner årlig i økonomiplanperioden for generelt planarbeid knyttet til felles skolebruksplan for hele Trøndelag utover utviklingsplaner som er vedtatt/vedtas for konkrete prosjekter.

For å ha god likviditetsplanlegging er det i ØP 18-21 valgt å estimere en kostnadsrammene for realisering av prosjekter hvor planarbeid er vedtatt og pågår. Estimatenes er grove anslag siden planarbeidet ikke er ferdigstilt, men er iht. rammer som informert tidligere i langsiktig investeringsplan 2017-2024.

Trøndelag Fylkeskommune										
Langsiktig investeringsplan opplæring 2017-2024										
Skole	Prosjektperiode								Tall i mill. NOK	
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Ramme	Ramme inkl. usikkerhet
Melhus videregående skole	Plan	Plan	Prosj.	Prosj.	Prosj.				110	150
Oppdal videregående skole	Plan	Plan	Prosj.	Prosj.	Prosj.				180	200
Felles Rissa og Leksvik vgs	Plan	Plan	Prosj.	Prosj.	Prosj.				270	300
Rørros videregående skole	Prosj.	Prosj.	Prosj.						165	174
Skjetlein videregående skole, TIP	Plan	Prosj.	Prosj.						30	35
Skjetlein videregående skole, STO	Plan	Prosj.							37	40
Gerhard Schøning	Plan	Plan	Prosj.	Prosj.					55	65
Guri Kunna vgs avd Hitra	Plan	Plan	Prosj.	Prosj.					20	25
Tiller videregående skole	Plan	Prosj.	Prosj.	Prosj.					350	400
Trondheim Katedralskole	Plan	Plan	Prosj.	Prosj.	Prosj.				250	340
Trondheim øst - ny skole		Plan	Plan	Plan	Prosj.	Prosj.	Prosj.	Prosj.	780	890
Olav Duun videregående skole	Plan	Plan	Plan	Prosj.	Prosj.	Prosj.			250	300
Oppdal vgs, idrettshall	Plan	Prosj.	Prosj.						100	105
Verdal videregående skole		Plan	Plan	Prosj.	Prosj.	Prosj.			250	300
SUM avrundet									2 846	3 324

Figur: Oppdatert langsiktig investeringsprognose 2017-2024 for prosjekter fra skolebruksplanene i NTFK og STFK

Vedtak om disse prosjektene er derfor bindende for den del som kan henføres til nødvendig plan- og prosjekteringsarbeid frem til realiseringsvedtak

- Felles Rissa og Leksvik vgs. – estimert kostnad 300 millioner kroner ferdigstilt 2021
  - Planarbeid frem til lokaliseringsvedtak er tidligere vedtatt og finansiert
- Skjetlein vgs., TIP – estimert kostnad 35 millioner kroner, ferdigstilt 2018
  - Planarbeid frem til realiseringsvedtak er tidligere vedtatt og finansiert
- Schøning, 50-tallsbygg – estimert kostnad 35 millioner kroner, ferdigstilt 2019
  - Planarbeid frem til realiseringsvedtak er tidligere vedtatt og finansiert
- Guri Kunna vgs. avd. Hitra – estimert kostnad 25 millioner kroner ferdigstilt 2019
  - Planarbeid frem til realiseringsvedtak er tidligere vedtatt men ikke finansiert og inngår i estimat med 2 millioner i 2018.
- Melhus vgs. – estimert kostnad 150 millioner kroner, ferdigstilt 2021
  - Planarbeid frem til realiseringsvedtak er tidligere vedtatt og finansiert men foreslås styrket med ytterligere 2 millioner kroner i 2018
- Oppdal vgs. - estimert kostnad 200 millioner kroner, ferdigstilt 2021
  - Planarbeid frem til realiserings vedtak er tidligere vedtatt men ikke finansiert og inngår med 1 millioner kroner i 2018
- Tiller vgs. – estimert kostnad 400 millioner kroner ferdigstilt 2020/2021
  - Plan- og prosjekteringsarbeid frem til kontrahering planleggere/skisseprosjekt er vedtatt og finansiert. Ytterligere prosjekteringsmidler i 2018 inkl. forprosjekt frem til realiseringsvedtak inngår i estimat med 10 millioner kroner i 2018
- Trondheim Katedralskole – estimert kostnad 350 millioner kroner, ferdigstilt 2021
  - Planarbeid frem til realiseringsvedtak er tidligere vedtatt og finansiert
- Ny videregående skole Trondheim øst – estimert kostnad 720 millioner kroner, ferdigstilt 2024
  - Planarbeid frem til vedtak om innhold/realisering er tidligere vedtatt og finansiert
- Midlertidige paviljonger elevvekst Trondheim-estimert kostnad 12 millioner kroner, ferdigstilt 2020
  - Nytt behov, tidligere ikke behandlet
- Verdal vgs. – estimert kostnad 250 millioner kroner, ferdigstilt 2021
  - 35 millioner kroner er avsatt i tidligere økonomiplaner men ikke finansiert. 2 millioner kroner foreslås anvendt til en utviklingsplan i 2018 før nytt realiseringsvedtak
- Olav Duun vgs. - estimert kostnad 250 millioner kroner ferdigstilt 2021
  - 102,5 millioner kroner er avsatt i tidligere økonomiplaner, hvorav 5 millioner kroner er finansiert og foreslås anvendt til en utviklingsplan i 2018 før nytt realiseringsvedtak
- Charlottenlund vgs., midlertidige paviljonger og tilhørende ombygginger i eksisterende skole knyttet til kapasitet for minoritetsspråklige elever – estimert kostnad 25 millioner kroner ferdigstilt 2018
- Planarbeid frem til realiseringsvedtak er tidligere vedtatt men ikke finansiert. Inngår i estimat med 1,0 millioner kroner (gjennomføres høst 2017)

Andre nye prosjekter

Følgende nye prosjekter, som ikke tidligere er behandlet, ønsker vi å få gjennomført:

- Grong vgs., renovering/oppgradering realfagslaber, 2 millioner kroner, ferdigstilt 2018
- For å redusere risiko knyttet til driften av Meråker videregående skole er det behov for å ta sterkere grep om Sportstunet og Idrettstunet, som i dag er i privat eie. Kjøp/salg av eiendom fremgår under annet kapittel

Løpende investeringsprogrammer i planperioden

Eiendomsmassen krever kontinuerlig utvikling for å ivareta effektiv tjenesteproduksjon som formålsbygg, for å opprettholde realverdien gjennom verdibevaring, og for å nå politiske målsetninger knyttet til energi og miljø.

Vi opprettholder samlede rammer for ny felles fylkeskommune i hele planperioden, men splitter dem opp i følgende enkeltprogram som i STFK i dag:

- Bedre skolebygg (BSB) for mindre pedagogiske tilpasninger til endring av tilbudsstruktur og utdanningsprogram- 14,6 millioner kroner.
- Energi – og miljøinvesteringer (EMI) for tiltak for å oppnå vedtatte klimamålsetninger- 37,8 millioner kroner.
- Teknisk oppgradering (TEKOPP) inkludert universell utforming for tiltak for verdibevaring og forskriftskrav med basis i periodiske tilstandskontroller- 30 millioner kroner.

5.5. Forslag til tallbudsjett

Tallbudsjett drift

Tall i 1000 kr

Tjenester	Forslag budsjett 2018	Budsjett 2017	Regnskap 2016	Forslag økonomiplan		
				2019	2020	2021
Opplæring	2 829 920	2 804 289	2 926 565	2 828 090	2 828 090	2 828 090
Sum netto drift	2 829 920	2 804 289	2 926 565	2 828 090	2 828 090	2 828 090

Tallbudsjett investering

Alle tall i millioner kroner

Prosjektets navn	Total kostn.ramme (2018 kr)	Finansiert pr 31.12.17	Budsjett 2017	Økonomiplanperiode			
				2018	2019	2020	2021
Vedtatte prosjekter planlegging/utførelse							
Heimdal videregående skole - ekskl. Kolstad Arena	907,7	776,2	277,5	131,5			
Tilstandskartlegging	6,3	6,3	3,2				
Inventar/utstyr Trondheimsporten	3,5	2,5	2,5	1,0			
Orkdal videregående skole elevtjenester	11,0	11,0	11,0				
Planarbeid SB4	11,3	11,3	3,2				
Planlegging ny videregående skole Trondheim øst	32,0	7,7	7,7	3,3	21,0		
Planlegging utvikling Oppdal, Melhus, Skjetlein	8,1	8,1	3,1				
Planlegging av skole Leksvik/Rissa	7,6	7,6	5,6				
Planlegging Trondheim Katedralskole	5,5	5,5	5,5				
Kjøp av tomt Trondheim Katedralskole	8,0	8,0	8,0				
Planlegging Melhus videregående skole	1,5	1,5	1,5				
Planlegging Røros vgs.	4,0	4,0					
Planlegging Tiller vgs.	20,3	20,3	12,3				
Idrettshall Oppdal	107,6	4,0	4,0	103,6			
Røros videregående skole, rehabilitering/nybygg	165,0	165,0	165,0				
Provisorer i byggeprosjekter	1,5	1,5	1,5				
Paviljong Røros videregående skole	9,8	9,8	9,8				
Skjetlein videregående skole, STO	36,6	36,6	36,6				
Planlegging Skjetlein videregående skole, TIP	1,0	1,0	1,0				
Kai/molo Guri Kunna videregående skole	36,7	36,7	36,7				
Planlegging Schønning, 50-tallsbygget	2,0	2,0	2,0				
Ole Viq videregående skole, verkstedbygg	175,0	175,0	94,0				
Ole Viq videregående skole, bygg B	18,0	18,0	18,0				
Ole Viq videregående skole, bygg G	5,1	0,0	0,0	5,1			
Ole Viq videregående skole, parkeringsplass	15,3	3,0	3,0	0,0	12,3		
Verdal videregående skole, nytt kroppsøvingssareal	17,8	8,8	8,8	9,0			
Verdal videregående skole, utomhus/parkplass/buss	7,5	7,5	7,5				
Mære landbruksskole, sanering av internat	3,1	0,0	0,0	3,1			
Mære landbruksskole, hybelhus + kjøkkenlån	40,0	40,0	40,0				
Ytre Namdal videregående skole, utvidelse verkstedbygg	34,2	25,0	23,5	9,2			
Ytre Namdal fagskole, maskinoffiser	8,9	0,7	0,7	4,1	4,1		
Steinkjer videregående skole, utomhus v/kantine ØP 17-19	3,1	1,0	1,0	2,1			
Grong videregående skole, flomsikring ØP 17-19	2,1	0,0	0,0	2,1			
Meråker videregående skole, ny inngang ØP 17-19	2,5	2,5	2,5				
Levanger videregående skole, renovering VA/utomhus ØP 17-19	3,0	3,0	3,0				
Realisering av planlagte prosjekter/nye prosjekt							
Verdal videregående skole	256,5	0,0	0,0	2,1	8,2	123,1	123,1
Olav Duun videregående skole	256,3	5,0	5,0	0,0	5,1	123,1	123,1
Grong videregående skole, renovering laboratorier	2,1	0,0	0,0	2,1			
Felles skole Leksvik/Rissa	307,7	0,0	0,0	30,8	92,3	92,3	92,3
minoritetsspråklige	25,7	0,0	0,0	25,7			
Melhus videregående skole (600 elever)	154,0	0,0	0,0	2,1	28,7	61,6	61,6
Oppdal videregående skole	205,2	0,0	0,0	1,0	29,8	71,8	102,6
Skjetlein videregående skole, TIP	35,9	0,0	0,0	15,4	20,5		
Gerhard Schønning, 50-tallsbygg	65,0	0,0	0,0	15,4	46,2		
Guri Kunna videregående skole, avd. Hitra	25,0	0,0	0,0	2,1	23,6		
Tiller videregående skole	400,0	0,0	0,0	10,3	200,1	200,1	
Trondheim Katedralskole	350,0	0,0	0,0	10,3	123,1	123,1	123,1
Ny videregående skole Trondheim øst	720,0	0,0	0,0	0,0	0,0	51,3	205,2
Paviljonger pga elevtallsvekst Trondheim	12,0	0,0	0,0	0,0	0,0	12,3	
Prosjekter med årlig tildeling							
Skolebruksplan TRFK (ny)	8,0	0,0	0,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Bedre skolebygg/pedagogisk oppgradering i perioden	58,4	0,0	12,6	14,6	14,6	14,6	14,6
Energi- og miljøinvesteringer	151,2	0,0	26,4	37,8	37,8	37,8	37,8
Teknisk oppgradering skolebygg	120,0	0,0	0,0	30,0	30,0	30,0	30,0
Teknisk oppgradering skolebygg - etterslep	260,4	260,4	46,5				
Utvikling av bygningsmassen NTFK	18,4	18,4	18,4				
Investering	5 154,4	1 694,9	908,6	475,8	699,4	943,1	915,4
Mva.-kompensasjon				85,0	125,0	170,0	164,0
Låneopptak som belaster driftsøkonomien				390,8	574,4	773,1	751,4
Finansiering				475,8	699,4	943,1	915,4

6 | PLAN OG NÆRING

6. Plan og næring

Avdelingen har ansvar for plan, kulturminner og næring. Vi har koordineringsansvar for temaene plan, miljø og klima.

Fylkeskommunen bruker regional planlegging som et sentralt virkemiddel for å utøve samfunnsutviklerollen. Fylkestinget har som regional planmyndighet ansvar for arbeidet med regional planstrategi, fylkesplan og andre regionale planer. Fylkeskommunens utøver rollen som samfunnsutvikler i et samspill med næringsliv, FoU-miljø, kommuner og organisasjoner. I arbeidet har fylkeskommunen en ledende rolle i det regionale partnerskapet, som planmyndighet, virkemiddelaktør og forvaltningsmyndighet. Vår samordningsrolle tilsier at vi kontinuerlig samhandler med ulike partnerskap for å utvikle omforente mål og strategier.

Du finner fylkeskommunens rolle nærmere beskrevet i starten av kapitlene 6.3.1, 6.3.2 og 6.3.3.

6.1. Mål og ambisjoner

Hovedmålene i intensjonsplanen for Trøndelagssammenslåingen er blant annet å bidra til at Trøndelag blir en region med livskraft, bærekraft og konkurransekraft. Vi skal sikre en balansert utvikling i fylket og bidra til å fremme Trøndelag som en attraktiv region og gjøre regionen bedre i stand til å ta på seg nye oppgaver.

Med utgangspunkt i samfunnsutviklerollen som Stortingsmelding 22 (2015-2016) beskriver, vil vi arbeide for å gi det folkevalgte nivået legitimitet til å gi strategisk retning, mobilisere og samordne i regionen.

Vedtatte regionale planer og strategier fastsetter mål for arbeidet innenfor fagområdene areal, klima og miljø, næringsutvikling, FoU og kulturminner. Vi vil bruke tid på å lage felles mål for disse områdene i 2018. Dette vil skje gjennom Trøndelagsplanen, regional strategi for innovasjon og verdiskaping, regional strategi for arbeidskraft og kompetanse, klimastrategi og kulturminneplan.

Vi ønsker å utvikle resultatmål på handlingsprogramnivå, samt et system for resultat- og effektmåling av våre økonomiske virkemidler.

6.2. Økonomisk situasjon

Det er viktig å følge opp regionale planer og strategier med årlige handlingsprogram som viser prioritering av tiltak og økonomi. Økonomiplanen er vårt viktigste interne samordningsdokument.

Drift

Plan og næring har bred kompetanse på de områdene vi har ansvar for. Vi startet allerede i 2016 å tilpasse oss en ny organisasjon. Det er ikke rekruttert nye medarbeidere på næringsområdet. I stedet har vi brukt ressurser på tvers av organisasjonene. Vi har en svært stabil gruppe medarbeidere. Fylkeskommunen har derfor en erfaren arbeidsstokk med etterspurt kompetanse. Det er imidlertid også behov for å hente impulser utenfra, helst fra yngre og nyutdannede. Hvis det fortsatt skal være en restriktiv praksis knyttet til nyansettelser, vil det være aktuelt å bruke trainéer.

Vi må være oppmerksomme på:

- Innenfor marin sektor, plan og kulturminnevern har fylkeskommunen mange og til dels tunge forvaltningsoppgaver. Det er en klar forventning fra kommuner og næringsliv at vi er

«leveringsdyktige». Dersom medarbeidere fratrer, vil nyrekruttering bli helt nødvendig innenfor disse feltene.

- I løpet av den siste tiårsperioden har det i begge organisasjonene vært en bevisst strategi om å rekruttere nye medarbeidere med bred faglig bakgrunn. Det vil derfor være behov for penger til å kunne hente inn nødvendig spisskompetanse ved behov, f.eks. fagutredninger og små forskningsoppdrag.
- Vi må ha tilstrekkelig med ressurser og kompetanse til å lede større satsinger som tverrfaglige prosjekter og større planleggingsoppgaver blant annet overordnet planlegging. I tillegg skal vi levere ressurser og kompetanse til de andre avdelingene i folkekommunen ved behov innenfor geografisk informasjonssystem (GIS), statistikk og analyse samt være en planfaglig og prosessfaglig kapasitet.

Eventuelle nye oppgaver knyttet til regionreformen vil kreve økt kapasitet. Dette gjelder i første omgang landbruk og kulturminneforvaltning.

Virkemidler

De økonomiske rammene på næringsområdet er todelt. Ramme for utviklingsmidlene er i stor grad avhengig av overføringene fra Kommunal og moderniseringsdepartementet (KMD) over statsbudsjettet. Regjeringens forslag til statsbudsjett legger opp til en reduksjon i regionale utviklingsmidler på 33 millioner kroner (24%). Det er særlig distriktsvirkemidlene som blir rammet av kutt. Dersom kuttet blir vedtatt i Stortinget, vil det redusere våre muligheter til å legge til rette for vekst og verdiskaping i fylket. Vi bør da vurdere om det er rom for å kompensere reduksjonen i statsbudsjettet ved å øke avsetningen av egne midler.

Fylkesrådmannen foreslår å sette av egne fylkeskommunale midler til utviklingstiltak i samme størrelsesorden som i 2017. Avsetning av egne midler vil i større grad sette fylkeskommunen i stand til å støtte prosjekter som faller utenfor det distriktpolitiske virkeområdet og å støtte andre utviklingsområder enn de som er prioritert fra statlig hold. KMD har i de senere år definert bruksområdene for de statlige midlene snevert til kun å omfatte rene næringsrettede tiltak.

NTFK og STFK har fondsmidler som er avsatt til næringsutvikling. Vi vil legge fram en egen sak til politisk behandling i 2018 om samordning av næringsfondene og en strategi for forvaltning av disse.

NTFK og STFK har hatt noe ulik praksis på overføring av virkemidler til kommunale og regionale næringsfond. Vedtaket fra Fellesnemnda i sak 16/17 er tydelig på at såfremt nedtrekket videreføres i kommende stortingsperiode vil mulighetene for å tilføre kommunale fond midler bli redusert. Det er avlastende for både fylkeskommunen og Innovasjon Norge at kommunen har virkemidler til å fylle sin rolle som førstelinjetjeneste. Vi mener det er nyttig at kommunene har virkemidler tilgjengelige i tidlig fase for nyetablerere. Det kan også være fornuftig at regionale kommunesamarbeid har virkemidler til å følge opp tiltak i sine næringsplaner.

Vi vil fremme forslag til disponering av midler til oppfølging av Strategi for innovasjon og verdiskaping i egen politisk sak om handlingsprogrammet tidlig i 2018.

For planseksjonen og kulturminneseksjonen er det i budsjettet satt av virkemidler til å finansiere tiltak i handlingsprogram for klimaarbeidet og handlingsprogram for kulturminner i samme størrelsesorden som i 2017. Vi legger handlingsprogrammene fram til politisk behandling. I tillegg til egne midler, kommer virkemidler Staten bevilger. Miljødirektoratet gir penger til vannforvaltning, vilt og fisk. Vi får midler over statsbudsjettet og fra Riksantikvaren til

kulturminnearbeidet. Vi har også fått prosjektmidler til klimaarbeidet gjennom klimasatsordningen til ulike nettverk i Trøndelag.

Vi skal i 2018 sammen med KMD fortsette arbeidet med å utvikle systemer for å måle virkningene av våre økonomiske virkemidler, et arbeid som har pågått noen år og som er krevende.

6.3. Strategier og prioriteringer

6.3.1. Plan

Fylkeskommunens regionale planansvar og roller

Planseksjonen har administrativt koordineringsansvar for regional planlegging, planforvaltning og veiledning av kommunene i henhold til plan- og bygningsloven. Seksjonen har også forvaltningsansvar etter blant annet innlandsfiskeloven, viltloven og vannressursloven. Planseksjonen koordinerer klima og miljøarbeid på vegne av fylkeskommunen.

Regional planlegging er et sentralt virkemiddel for å utøve samfunnsutviklerrollen. Fylkestinget har, som regional planmyndighet, ansvar for arbeidet med regional planstrategi og regionale planer. Fylkeskommunen ønsker å skape en helhetlig samfunnsutvikling med vekt på lokalsamfunnet og regionens utfordringer og særtrekk. Gjennom samarbeid og samhandling med partnerskapene ønsker vi å utvikle omforente mål og strategier gjennom overordnede strategiske planer. Videre vil vi bidra til en effektiv gjennomføring av planene i samarbeid med ulike regionale partnerskap.

Regionreformen skal bidra til å styrke demokratiet på regionalt nivå. Stortingsmelding 22 (2015-2016) inneholder klare signaler om at regional planlegging skal gjøres mer forpliktende. Dette skal skje gjennom en mer aktiv og forpliktende deltakelse av statlige etater i regionale planprosesser, og deltakelse i oppfølging av planene, også gjennom avtaler.

For å utvikle samfunnsutviklerrollen vil Trøndelag fylkeskommune søke om å bli pilot i KS FOU «Videreutvikling av rollen som regional planmyndighet og samfunnsutvikler».

Koordinering av regionale planer og strategier

Trøndelag har noen felles planer og strategier som gjelder for hele regionen, slik som planstrategi, fylkesplan og enkelte andre temavise planer og strategier. Likevel utløser regionreformen et behov for å sørge for at en rekke regionale planer og strategier i Trøndelag blir samstemt. Valg av plantype og prosess må vi vurdere grundig i hvert tilfelle. Planbehovene vil bli koordinert fortløpende, blant annet i forbindelse med fylkesplanarbeidet. Vedtak om å sette i gang nye planer bør ikke skje uten at dette er koordinert i fylkesutvalget.

Regionalt folkevalgt nivå har en viktig rolle i klimaarbeidet ved å se helheten i areal- og transportplanleggingen. Sammenslåingen av trøndelagsfylkene til en funksjonell region gir oss gode muligheter til å ta en tydeligere rolle på området. Rollene som vegeier, ansvarlig for regional kollektivtransport, eier av store bygg samt regional planmyndighet er særlig viktige. Prosessen med gjeldende Regional planstrategi for Trøndelag 2016-2020 viste også tydelig at både Trondheimregionen og «småbykommuner» har forventninger om at vi tar en slik rolle. Planer og strategier på disse områdene vil derfor bli koordinert. Når det gjelder arealbruk betyr dette konkret oppstart av en Regional plan for arealbruk i 2018 med vedtak i fylkestingsperioden 2019-2022.

Utvikling basert på kunnskap

Fylkeskommunen ønsker en samfunnsutvikling basert på kunnskap om viktige regionale særtrekk, utfordringer og behov. Vi ønsker at ulike utredninger, statistikk og regionale temakart er relevante, både i regional sammenheng, og som kunnskapsgrunnlag i kommunal planlegging. Dette er viktige oppgaver fylkeskommunen har i henhold til plan- og bygningsloven og folkehelseloven. Arbeid med statistikk og analyse skjer i samarbeid med fylkesmannen.

Fylkesplanarbeidet – Trøndelagsplanen

Fylkesplan for Trøndelag 2018-2030, som vi kaller Trøndelagsplanen, er det viktigste grunnlaget for å drøfte overordnede mål og strategier for Trøndelag. Den gir strategisk retning for ulike samfunnsområder. Trøndelagsplanen fokuserer på bærekraft og balansert utvikling i fylket. Bedre samhandling mellom distriktene, de små og mellomstore byene og Trondheim skal gjøre Trøndelag sterkere, og bidra til en balansert utvikling i hele regionen. Bolyst og livskvalitet, kompetanse, verdiskaping og naturressurser samt senterstruktur og kommunikasjoner er sentrale tema. Gjennomgående tema er blant annet folkehelse, internasjonalisering, samisk og det grønne skiftet.

Utvikling av tiltak for å nå Trøndelagsplanens mål og strategier vil skje koordinert gjennom ulike regionale temaplaner, strategier og handlingsprogram. Trøndelagsplanen legges fram til endelig behandling i fylkestinget i desember i 2018.

Samarbeid med kommunene

Vi vil videreutvikle vår rolle som planmyndighet og veileder for kommunene i henhold til plan- og bygningsloven. Regionalt planforum og regionalt plannettverk er sentrale møtepunkter i arbeidet. Disse foraene vil være arenaer både for rådgivning, konfliktavklaring, dialog og opplæring.

Kommunene har organisert seg i ulike regionråd og tilsvarende kommunale samarbeid. Disse har fått en stadig tydeligere strategisk innretning. Dialogen med kommunenivået om regional planlegging vil i større grad enn før foregå via regionrådene. Vi utvikler kommunedialogen i samarbeid med KS, Fylkesmannen og kommunene.

Klima og miljø

Fylkeskommunen vil bidra til å gi en strategisk retning i klimaarbeidet ved å utarbeide en regional strategi, i tillegg til å mobilisere og samordne klimaarbeidet i regionen. Fylkeskommunen har også ansvar for vilt- og fiskeforvaltning (anadrome arter) og vannforvaltning. Region plan for vannforvaltning er styrende for regionale tiltak i vannområdene og fylkeskommunen er regional vannmyndighet. Regjeringen har foreslått å redusere bevilgningen til vannmiljøtiltak i statsbudsjettet. Miljødirektoratet har lagt ut på høring et forslag om at fylkeskommunene ikke skal ha ansvar for vannforvaltning fra 1. juni 2018. Vi vil fremme en høringsuttalelse der vi går imot denne endringen, fordi vi mener fylkeskommunen som regionalt folkevalgt nivå og samfunnsutvikler med helhetsansvar er best til å ivareta disse oppgavene.

Fylkeskommunen vil:

- Styrke regional planlegging som redskap for samfunnsutvikling i Trøndelag
- Ferdigstille Trøndelagsplanen 2018-2030 i 2018.
- Utvikle et helhetlig plansystem som gjelder for alle sektorer. Forslag til harmonisering av ulike regionale planer og strategier fremmes som egen sak. For enkelte områder vil vi vurdere å gå rett på handlingsprogram, samarbeidsprosjekt og partnerskapsavtaler uten å gå veien om en plan-/strategiprosess.
- Vurdere å ta i bruk forpliktende avtaler som et sentralt verktøy for samordning med regional stat og kommunene i regionalt planarbeid.

- Videreutvikle rollen som planmyndighet og veileder/rådgiver for kommunene. Videreutvikle strategisk samhandling med kommunene og regionrådene i samarbeid med KS og Fylkesmannen.
- Utvikle kunnskapsgrunnlaget for planlegging gjennom en felles kartportal og statistikk-/analyseportal for Trøndelag.
- Starte arbeidet med klimastrategi for Trøndelag i 2018.
- Starte arbeidet med regional plan for arealbruk i 2018.

6.3.2. Næringsutvikling

Innledning

Næringsseksjonen i fylkeskommunen har ansvar for en del forvaltningsoppgaver etter blant annet akvakulturloven, omstillingsloven, havressursloven og kontinentalsokkelloven. Vi har en samfunnsutviklerrolle der vi skal gi strategisk retning, mobilisere, koordinere og skape arenaer for utvikling. Vi har også en tilretteleggende rolle. I noen tilfeller går vi inn som eiere i selskap, men det er andre roller og virkemidler som er av større betydning i arbeidet med næringsutvikling.

Som grunnlag for arbeidet med strategi for innovasjon og verdiskaping, fikk vi utarbeidet «Kunnskapsgrunnlag for verdiskaping i Trøndelag» (TFoU-notat 2017:10). Her er også det offentlige rolle beskrevet:

Det offentlige (kommuner/fylkeskommuner/stat) har en rolle i å legge til rette for bruk av ressurser og stimulere til nærings- og samfunnsutvikling. Dette innebærer å hjelpe personer og virksomheter med kapital, kunnskap, nettverk eller infrastruktur slik at det utløser ulike typer verdiskapende aktivitet. Innen innovasjonsområdet, er det påvist at å bygge på styrkeområder, beslektet mangfold og klynger er sentralt for å oppnå sterk vekst. Smart spesialisering fokuserer nettopp på disse tre områdene. Smart spesialisering handler om å utvikle ny produksjon med utgangspunkt i eksisterende regionale styrkeområder og å videreutvikle disse på tvers av bransjer og kunnskapsfelt.

Kunnskapsgrunnlaget peker også på styrkeområder for regional vekst i Trøndelag. Særlig sterke bransjer er verdikjedene knyttet til jordbruk og skogbruk. Videre sjømat (oppdrett) og tilknyttet maritim næring. Teknologi, IKT, FoU og reiseliv er sentrale områder for deler av fylket. Dette følges opp i strategi for innovasjon og verdiskaping.

Regional balanse er regjeringens nye mål for regional- og distriktpolitikken. Det handler blant annet om god utnytting av ressurser der disse finnes. En god og velfungerende infrastruktur, som vei, mobilnett og bredbånd, er grunnleggende for å kunne gjøre dette. Disse områdene står det mer om i kapittel 9.

Næringslivets tilgang på tilstrekkelig og relevant arbeidskraft og kompetanse er også viktig. Fylkeskommunen vil legge fram en regional strategi for arbeidskraft og kompetanse i 2018. I vedtaket fra Fellesnemnda, står det hvor viktig en balansert utvikling er, gjennom økt verdiskaping i hele fylket. Fylkeskommunen skal her ta et spesielt ansvar med å bidra til vekst i eksisterende bedrifter og innovasjon i distriktene. Samtidig beskriver vedtaket betydningen av et godt lokalt tiltaksapparat, med god bestiller-kompetanse og god kjennskap til næringslivet.

Planarbeid på næringsområdet

Strategi for innovasjon og verdiskaping, med tilhørende handlingsprogram, gir føringer for prioriteringene på næringsområdet. Høsten 2017 har vi gjennomført planprosesser med bred

deltakelse fra kommuner, næringsliv og innovasjonsmiljø. Innspillene er brukt i arbeidet med mål for næringsarbeidet i Trøndelagsplanen, strategi for innovasjon og verdiskaping og regional strategi for arbeidskraft og kompetanse. Strategi for innovasjon og verdiskaping kommer til behandling i fylkestinget i desember. Denne strategien er regionens felles dokument og vil også ligge til grunn for fylkeskommunens prioriteringer. Handlingsprogrammet behandler politikerne tidlig i 2018.

Vi kjenner regionens styrker og komparative fortrinn, og vil legge dette til grunn for det videre arbeidet, men vi må også ta høyde for justeringer som følge av planarbeidet. Som en del av planarbeidet vil vi samle strategier knyttet til internasjonalisering i en egen internasjonal strategi/et eget handlingsprogram for internasjonalisering.

En egen opplevelsesstrategi skal bli laget i planperioden. Denne setter vi i sammenheng med kulturstrategien, som vi er i gang med å lage.

Bioøkonomi og sirkulærøkonomi

Sirkulær økonomi har som mål at ressurser forblir i økonomien lengst mulig gjennom redusert råvarebruk, avfall, utslipp og energi. Innovasjonspotensialet i Trøndelag ligger i å utvikle samarbeid, forretningsmodeller og muliggjørende teknologi slik at ressursene utnyttes lengst mulig i verdikjeden.

Vi ønsker å legge til rette for og bidra til koblinger på tvers av verdikjeder og kobling med teknologimiljøene for å finne nye forretningsområder i regionen. Dette innebærer å styrke fokuset på næringsutvikling innenfor bioøkonomi og sirkulær økonomi.

Med bakgrunn i Fellesnemndas vedtak og potentialet om at Trøndelag skal være Nord-Europas matregion nr. 1, vil vi ha et spesielt fokus på matproduksjonen innenfor bioøkonomien. Bioøkonomi og sirkulærøkonomi vil vi si mer om i temaene nedenfor.

Naturressurser

Jord- og skogbruk har stor betydning for verdiskaping, sysselsetting og bosetting i Trøndelag. Spesielt er betydningen stor sammenlignet med andre næringer i distriktene. I tillegg til mat, produserer jordbruket fellesgoder for samfunnet, som blant annet kulturlandskapsverdier og spredt bosetting.

Som i resten av landet har strukturendringene vært omfattende, og på 30 år er antall driftsenheter i jordbruket halvert. Denne strukturrasjonaliseringen pågår fortsatt. Effektiviseringspress og dårlig økonomi fører til bekymring for ytterligere forvitring av produsentmiljøer med konsekvenser for produksjon, sysselsetting og bosetting. Nasjonal selvforsyningsgrad har over tid vært fallende, og er nå godt under 40 %. Trøndelag er Norges nest største jordbruksregion med 1/5 av totalproduksjonen. Melk- og storfekjøtt er den aller viktigste produksjonen, målt i både sysselsetting og verdiskaping.

Utviklingen innen trøndersk landbruk har derfor stor betydning også nasjonalt. En produksjonsøkning må kunne skje på en klima- og miljøvennlig måte, fortrinnsvis gjennom bruk av egne ressurser (grovforproduksjon og beite). Driftsenhetene blir stadig større og drifta mer teknologisert. Det har i Trøndelag, over mange år, vært arbeidet godt med utvikling av grønn FoU og kompetanse. Det er viktig med fortsatt fokus, og gjennom et «grønt teknologiløft» vil Trøndelag ytterligere kunne styrke sine regionale fortrinn innenfor bioøkonomien.

Skog- og trenæringen er en stor verdiskaper både nasjonalt og regionalt. Sammenlignet med resten av landet, er Trøndelag i en særstilling, fordi regionen fortsatt har komplette verdikjeder. I

hard konkurranse med andre klynger og næringer fikk Skognæringa i Trøndelag høsten 2016 Arena-status. Dette var et uttrykk for at skognæringsklyngen kan komme til å ta en ledende rolle i utviklingen av bioøkonomien i årene framover.

Både nasjonal strategi Skog22² og Kystskogbruksmeldinga³ (2015) har en ambisiøs målsetting om at verdiskapingen skal firedobles innen 2045, samtidig som at skogens karbonlager i økende grad skal erstatte mindre klimavennlige materialer og energikilder. Råstoff fra skogen har mange mulige utnyttingsmåter, bl.a. nye typer byggematerialer, drivstoff, fôr og medisiner. Teknisk sett kan alt som lages av olje framstilles av skogbasert råstoff. Størst verdiskaping ligger i bearbeiding av råvaren, enten knyttet til spesialprodukter fra en industriell bearbeiding, eller ved bruk av tre i bygg og interiør. Økt satsing på utvikling av nye produkter gjennom FoU og innovasjon er derfor viktig. Samtidig må eksisterende og ny industri ha tilgang til nok råstoff framover. Dette betinger en bærekraftig oppbygging og forvaltning av skogressursene.

Det er reindrift i de fleste kommunene i Trøndelag. Det er 39 siidaandeler (driftsenheter) fordelt på 6 reinbeitedistrikt og dette involverer knapt 200 reineiere. Antall rein har de siste årene ligget i underkant av 30.000 før kalving, med et slakteuttak på underkant av 300 tonn årlig. Potensialet ligger i å begrense areal- og rovdyrtaap, økt produktutvikling for kjøtt og skinn samt reindrifftsrelaterte opplevelser.

Havrom

Rapporten "Verdiskaping basert på produktive hav i 2050" peker på et betydelig potensial for økt verdiskaping i de marine næringene i Norge, ikke bare innen fiskeri og havbruk, men også innen den biomarine industrien (blant annet tang og tare) og leverandørnæringen. Dagens norske regjering legger perspektivene fra denne rapporten, til grunn for sine målsettinger for utvikling av de marine næringene i Norge. Økt produksjon av oppdrettsfisk fordrer vekst og utvikling innenfor tilstøtende virksomhet som leverandører av varer og tjenester og fôrproduksjon.

Økt produksjon av sjømat stiller store krav til oppskalering av infrastruktur for transport og kommunikasjon. Trøndelag er godt posisjonert i dette bildet, både som produsentregion og som kunnskaps- og innovasjonsmiljø for en bærekraftig utvikling i sektoren.

Fiskeriene har også en sentral plass i enkelte kystområder i Trøndelag. Fiskerinæringen i Trøndelag er sammensatt og har sterke miljøer på flere områder. Vi har sterke havfiskemiljøer innen torskesektoren og i foredlingsindustrien, men også miljøer som har en svakere stilling. Å opprettholde mottaksstruktur, muligheter i kombinasjon mot andre næringer og rekruttering er sentrale utfordringer.

Tradisjonelt har næringsvirksomhet i havrommet vært fiskeri, petroleum og akvakultur. Vedtaket i Fellesnemnda innebærer at vi skal prioritere verdiskaping basert på fornybare ressurser. Dette vil bety noe mindre fokus på petroleumsnæringen. Med tanke på denne næringens betydning i Trøndelag (inkl. leverandørindustri og FoU-miljø) vil det være naturlig å fortsatt ha en viss ressursbruk også på dette området. Vi har imidlertid en annen rolle her enn for de øvrige næringer.

Fylkeskommunen har konkrete oppgaver knyttet til deler av havbruksforvaltningen. Vi ønsker å videreutvikle arbeidet innenfor dette området. Blant annet ønsker vi sammen med Sjømat Norge, å

---

² SKOG22 er en bred og samlende nasjonal strategi for forskning, utvikling, innovasjon og kunnskapsformidling for skog- og trenæringen. Strategien peker på anbefalinger og tiltak som berører grunnlaget for utvikling av en robust og konkurransedyktig skog- og trenæring.

³ En oppfølging av kystskogmeldingen fra 2008 som 10 kystfylker står bak. Et todelt hovedmål. 1: Verdiskapingen i Kystskogbruket skal firedobles fram til 2045. 2: Kystskogens karbonlager skal økes og trevirke skal i økende grad erstatte mindre klimavennlige materialer og energikilder.

gjennomføre et prosjekt for en mer effektiv og helhetlig forvaltning på marin sektor. Vi vil jobbe med innovasjon innenfor havbruket for å takle utfordringer som fiskesykdommer og benytte nye muligheter, samt løfte fram vår internasjonale kompetanse- og leverandørindustri.

Smarte samfunn

Begrepet smarte samfunn bruker vi om samfunn som utnytter digitale teknologier som sentralt verktøy for å utvikle smarte produkter, tjenester og prosesser. Eksempler er: velferdsteknologi innenfor helse, digitalisering av offentlige tjenester og landbruk, smarte hjem, e-læring.

Utviklingen innenfor digitalisering og automasjon skjer svært raskt, og vil påvirke samfunnet sterkt. Det er avgjørende for næringslivet og offentlig sektor å følge med i denne utviklingen. Vi skal ta en koordinerende og tilretteleggende rolle, og skal sammen med regionale aktører som næringshagene, Sintef, NTNU og Nord universitet bistå næringslivet, kommunene og regionale helseinstitusjoner i arbeidet med digitalisering og robotisering. Oppbygging av digital kompetanse i mikro-, og småbedrifter er sentralt.

Vi skal blant annet bidra til tjenesteutvikling i et digitalt perspektiv i kommunene i Trøndelag. Det skal skje gjennom å videreføre vår ressursinnsats knyttet til DiguT – Digitaliseringsutvalg Trøndelag. DiguT er et firepartssamarbeid mellom fylkeskommunen, Fylkesmannen, KS og kommunene i Trøndelag.

For å utnytte de mulighetene som ligger i digitalisering og automasjon, er satsing på infrastruktur som mobilnett og bredbånd viktig. Fylkeskommunene har bidratt til utbygging av nettet over flere år. Det er avgjørende for offentlig sektor og næringslivet at vi fortsatt kan bidra til videre utbygging/oppgradering.

Forsvar

Forsvarets økende nærvær og aktivitet i Trøndelag kan skape muligheter for næringslivet i regionen. Dette vil vi tilrettelegge for gjennom en tett oppfølging av de to forsvarskoordinatorene samt strategisk jobbing gjennom forsvarspolitisk samarbeid i Trøndelag.

Teknologi, forskning og kompetanse som driver for verdiskaping

Kompetansemiljøet i Trøndelag representerer en stor ressurs som bare delvis er utnyttet. Dette gjelder både bruken av studentene som en viktig ressurs i næringslivet, men også regionen som uttestingsarena («levende laboratorium»), og styrket FoU-innsats i næringslivet. Fylkeskommunen må finne strategier for å stimulere dette koblingsarbeidet, ikke minst i distriktene. Vi skal bidra til økt FoU-aktivitet både innen offentlig sektor og næringslivet i Trøndelag.

Virkemidler for regional FoU og innovasjon, slik som Distriktsforsk og Regionalt forskningsfond Midt-Norge, har et særlig fokus på å mobilisere og kvalifisere nye aktører til FoU-aktivitet. Styrket samhandling mellom (distrikts)næringslivet og FoU-institusjonene er fokus. De regionale virkemidlene skal bidra til bred mobilisering og være et springbrett for å nå opp i de store programmene i Forskningsrådet og Horisont 2020.

I forbindelse med satsing på sirkulær- og bioøkonomi er SINTEFs og NTNUs satsing på disse områdene viktig. De ønsker Trøndelag velkommen som en utviklingspartner. Trøndelag med sitt brede og varierte ressursgrunnlag med særlig vekt på fornybare og biologiske ressurser vil med slik drahjelp kunne legge grunnlaget for et sterkt og fremtidsrettet næringsliv.

Regionalt forskningsfond ble etablert i 2010. Norge ble delt i 10 regioner, Trøndelag har et felles fond med Møre- og Romsdal. Det oppleves som en betydelig ulempe at dette virkemiddelet har et

annet virkeområde og styringssystem enn øvrige regionale virkemidler. Stortinget har bestemt seg for å tilpasse disse grensene de nye fylkeskommunene. I Midt-Norge er fylkene enige om at vi ønsker å dele opp fondet så snart dette er mulig. Vi er i kontakt med Kommunal- og moderniseringsdepartementet for å følge opp dette.

Interreg, Horisont 2020 og Erasmus+ er viktige programmer som aktører i fylkene er sterkt engasjert i. Deltakelse i europeiske prosjekter gir regionens aktører direkte tilgang til forskningsfronten, og korter ned tiden det ellers ville tatt for å kunne ta i bruk de beste metodene/erfaringene i det innovasjonsarbeidet vi skal koordinere i regionen.

Fylkeskommunen har et spesielt ansvar knyttet til rekruttering av kompetent arbeidskraft til trøndersk arbeids- og næringsliv. Den regionale strategien for arbeidskraft og kompetanse vil angi retning for arbeidet. Det er viktig med en god intern samhandling mellom næring og utdanning i dette arbeidet.

Innovasjonssystemet

Aktørbildet innenfor innovasjonssystemet er forskjellig i ulike deler av Trøndelag. I sør har vi gjennom en årrekke arbeidet målrettet med utvikling av næringshagene som regionale «innovasjonsnoder». Dette arbeidet har gitt gode resultater. Næringshager og inkubatorer i nord kobler seg nå på dette nettverket. Det foregår flere initiativ for å samkjøre og videreutvikle denne delen av innovasjonssystemet. Oppgaver og tilskudd må harmoniseres. Fylkeskommunen har en ledende rolle i det videre arbeidet.

Næringshagene har fått ulike oppgaver som skal bidra til økt verdiskaping i bedriftene i «sin» region; mobilisering til FoU, veiledning til ulike virkemidler, kompetanse på skattefunn, kartlegging av regionale kompetansebehov, deltakere i EU-prosjekt, etablererveiledning mv. I de deler av Trøndelag hvor næringshagene ikke er representert vil et slikt tilbud mangle, hvis ikke kommunene er i stand til å ta en tilsvarende rolle. Uavhengig av dette, har alle kommuner sentrale roller som planmyndighet og tilrettelegger for næringsvirksomhet.

Enkelte aktører er bekymret for et uoversiktlig og omfattende aktørbilde innenfor innovasjonssystemet. Fylkeskommunen ønsker å bidra til at aktørbildet oppleves som godt og relevant for næringslivet. Vi deltar i Innovasjon Norge sin pilot av konseptet «Næringsvennlig region».

Fylkeskommunen vil:

- Gjennomføre «Prosjekt digitalisering med kommunene» i DiguT.
- Gjennomføre en konkret satsing på digitalisering, automasjon/robotisering og digital kompetanseheving i næringslivet, sammen med innovasjonsmiljøene (næringshager, inkubatorer, FoU-miljøene mfl.).
- Utarbeide nye retningslinjer og system for resultatvurdering, for våre økonomiske virkemidler på næringsområdet.
- Foreta en vurdering av hvilke oppgaver som skal løse innenfor egen organisasjon og hvilke oppgaver vi skal legge utenfor egen organisasjon.
- Starte et innledende arbeid med relevante aktører innenfor mat, reiseliv og kulturnæringer, for å utarbeide en opplevelsesstrategi.
- Se muligheter på tvers av ulike bransjer (innenfor Trøndelag sine styrkeområder). På lengre sikt gjennom å utarbeide felles strategier (med bakgrunn i kjente innovasjonsteorier som blant annet Smart Spesialisering)
- Sammen med relevante aktører utvikle et effektivt innovasjonssystem i Trøndelag.
- Engasjere oss som partner i FoU-miljøene sine satsinger innen sirkulær- og bioøkonomi.

- Delta i internasjonale samarbeidsprosjekter som bidrar til å styrke regionale satsinger, samt være en døråpner for øvrige aktører i regionen som vil arbeide internasjonalt.
- Være en tilgjengelig partner for kommunene i deres arbeid med tilrettelegging for næringslivet, med et spesielt fokus på FoU og fornybare ressurser.
- Gjennomgå våre eierskap på næringsområdet.

6.3.3. Kulturminner

Fylkeskommunen har en todelt rolle på kulturarvsfeltet. Vi er kulturminneforvalter med delegert myndighet etter kulturminneloven og rådgivende organ innenfor samfunns- og arealplanleggingen. Vi er også regional utviklingsaktør, basert på kulturarven som ressurs og grunnlag for læring, opplevelser og verdiskaping. Vi samarbeider tett med blant annet NTNU Vitenskapsmuseet, kommunene, de regionale museene og Riksantikvaren og frivillige organisasjoner.

Regional plan og politisk fundament

Vår felles kulturarv og kulturminnene er en viktig ressurs i nærings- og stedsutvikling. Som bruksressurser har antikvariske bygninger en miljømessig betydning, og bevaring og bruk av slike bygninger er ett bidrag i klima- og miljøarbeidet.

Fylkeskommunen forvalter regionalt og nasjonalt viktige kulturminner gjennom kulturminneloven, plan- og bygningsloven og rådgivning til kommuner og privatpersoner. For å samordne arbeidet i fylket, er det i 2018 behov for å starte arbeidet med ny regional plan/strategi.

Økt kulturminnekompetanse i kommunene

Økt kulturminnekompetanse i kommunene gir et godt grunnlag for en effektiv og kunnskapsbasert forvaltning og setter kommunene bedre i stand til å ta ansvar for forvaltningen av kulturminner med lokal verneverdi. Det er en nasjonal målsetning at kommunene vedtar en plan for kulturminner innen 2020. Dette forutsetter en fortsatt satsing på prosjektet «Kulturminner i kommunen». For å komme i mål med arbeidet, bør det settes av en hel stillingsressurs til oppfølging i 2018 og 2019. Utviklingsmidler brukes til kompetansebygging og veiledning ute i kommunene.

Formidling, skjøtsel og tilrettelegging

Vi ser et behov for å styrke kompetansen om tradisjonshåndverk i byggenæringen, da tilgang på håndverkere og tradisjonsbærere er en forutsetning for å lykkes med kulturminneforvaltningen.

Ulike former for tilrettelegging gjennom skjøtsel og formidling er viktige satsinger blant annet for å utvikle kulturminner som ressurser i verdiskaping.

Digital formidling av kulturminner er et hensiktsmessig verktøy for blant annet næringsutvikling med grunnlag i kulturminnene våre. For å videreutvikle formidling av kulturminner i Trøndelag bør vi videreutvikle produktene Kulmin og Cultourist. Dette er nettapplikasjoner for PC og mobil som guider folk langs definerte kulturruter. I samarbeid med kommunene er det ønskelig å utvikle flere kulturruter i fylket, noe som krever ekstra innsats.

Det har lenge vært planlagt et museum for bergkunst i Stjørdal kommune. Kommunen har nå gått bort fra å lokalisere dette museet i tilknytning til Lerafaldfeltet i Hegra. De vurderer andre tomtealternativ, uten at de har konkludert. Vi utarbeider nå et prosjekt med strategier for formidling og tilrettelegging av bergkunst i Trøndelag, som vi kaller «Bergkunstreisen». Prosjektet legger opp til at formidlingen skal skje på de ulike stedene det finnes bergkunst. Kommunene blir viktige samarbeidspartnere i dette arbeidet.

Vi skal vurdere å samordne utviklingen av digital formidling i Trøndelag. Det finnes mange initiativ som KULMIN, Cultourist, bergkunstformidling/Bergkunstreisen, kulturruter, geologisti, digital formidling ved museer som til sammen er viktige satsinger i utvikling av en opplevelsesstrategi. Dette arbeidet skjer i samarbeid med kultur- og folkehelseavdelingen og eksterne aktører som for eksempel museer, kommuner og NTNU Vitenskapsmuseet.

Effektiv saksbehandling - digitalisering

Vi ønsker å utvikle en effektiv, målrettet og forutsigbar kulturminneforvaltning. Systematisering og digitalisering av kjente kulturminner samt oppdatert kunnskap om kulturminnebestanden, kan bidra i rett retning.

Klima- og miljødepartementet har iverksatt prosjektet «Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA)». Prosjektet tar sikte på å øke kunnskapen om kulturlandskap og avklare deres verdi og skal være ferdig i 2019. Prosjektet skjer i samarbeid mellom Riksantikvaren, fylkeskommunene, Sametinget og kommunene. Fylkeskommunen har fått tilbud om å identifisere landskapene og beskrive disse. Registreringen vil gi et styrket kunnskapsgrunnlag og dermed en umiddelbar effektiviseringseffekt på forvaltningen. Prosjektet vil kreve utpreget tverrfaglig perspektiv og et helhetlig blikk på geografien i Trøndelag. Vi ønsker å bruke det aktivt i organisasjonsutviklingen og kulturbyggingen internt i kulturminneseksjonen samt i forarbeidet til ny regional plan for kulturminner. Riksantikvaren tilbyr fylkeskommunen 200 000 kroner til arbeidet i 2018.

Røros bergstad og Circumferensen

Verdensarvområdet Røros bergstad og Circumferensen er et viktig forvaltnings- og utviklingsområde for fylkeskommunen. Dette ansvaret svares blant annet opp gjennom samarbeid med andre relevante aktører, og vil også bli sett i sammenheng med blant annet revidering av handlingsprogram til regional plan for Røros bergstad og Circumferensen, ny regional plan/strategi for kulturminner, kulturminneplanarbeidet i kommunene og det nasjonale KULA-prosjektet.

Flere oppgaver fra Riksantikvaren i perioden 2018 – 2020

Riksantikvaren ønsker å overføre flere oppgaver til fylkeskommunene i 2020, under forutsetningen av at fylkeskommunen har kapasitet og kompetanse. Sammen med overføring av forvaltningsansvar for Levanger sentrum i 2018 innebærer dette en dobling av porteføljen av fredede bygninger. Selv med effektiviseringstiltak, vil nye oppgaver kreve styrking av bemanning og kompetanse fram mot 2020.

NTFK etablerte i 2014 et samarbeid med Riksantikvaren om fartøyvern. Ved å se museumsbudsjettmidler øremerket fartøyvern, ble virkemiddelpotten til fartøyvern styrket. Riksantikvaren har nå signalisert en forventning om at Trøndelag fylkeskommune setter av friske midler til fartøyvern hvis ordningen skal kunne videreføres. Dette innebærer behov for en økning av virkemidler til fartøyvern, samt at det settes av en stillingsressurs til oppfølging av arbeidet.

Fylkeskommunen vil:

- Starte arbeidet med en regional plan/strategi for kulturminner i 2018
- Øke kulturminnekompetanse i kommunene gjennom prosjektet «Kulturminner i kommunen»
- Følge opp utvalgte og prioriterte kulturminner og kulturmiljø. Legge til rette for skjøtsel, tilrettelegging og formidling. Dette er samarbeid med kommuner, frivillige lag, og grunneiere
- Effektivisere saksbehandlingen bl.a. gjennom digitalisering
- Videreføre satsingen på ulike medier for å nå bredt ut til publikum
- Forberede organisasjonen til å ta imot flere oppgaver fra Riksantikvaren gjennom styrket bemanning og kompetanse.

6.4. Forslag til tallbudsjett

Tallbudsjett drift

Tall i 1000 kr

Tjenester	Forslag budsjett 2018	Budsjett 2017	Regnskap 2016	Forslag økonomiplan		
				2019	2020	2021
Nærings- og bostedsutvikling	88 917	138 251	138 151	88 133	88 133	88 133
Konsesjonskraft	-2 052	-2 000	-6 049	-2 052	-2 052	-2 052
Fylkeskommunal næringsvirksomhet	-3 078	-2 956	2 585	-3 078	-3 078	-3 078
Sum netto drift	83 787	133 295	134 687	83 003	83 003	83 003

Regionalt utviklingstilskudd lå i Sør-Trøndelag i budsjettskjema 1A fram til og med 2017. Fra og med 2018 er regionalt utviklingstilskudd flyttet til budsjettskjema 1B og gir økt inntekt på Nærings- og bostedsutvikling.

Tallbudsjett investering

Alle tall i millioner kroner

Prosjektets navn	Total kostn.ramme (2018 kr)	Finansiert pr 31.12.17	Budsjett 2017	Strategiplanperiode			
				2018	2019	2020	2021
Kjøp av aksjer og andeler			2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Investering	0,0		2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Bruk av fond			2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Finansiering	0,0		2,0	2,0	2,0	2,0	2,0

7 | KULTUR OG FOLKEHELSE

7. Kultur og folkehelse

7.1. Mål og ambisjoner

Overordnede ambisjoner for fylkeskommunens kultur- og folkehelsearbeid:

- Bidra til en samfunnsutvikling som fremmer helse, utjevner sosiale forskjeller i helse og samfunnsdeltakelse og skaper gode sosiale og miljømessige forhold knyttet tett opp til fylkesplanens innsatsområde bolyst og livskvalitet.
- Et tilgjengelig og profesjonelt kulturtilbud for alle
- Bidra til å støtte opp under den kulturelle egenaktiviteten, den kulturelle grunnmuren og infrastrukturen i lokalsamfunn
- Bidra til å understøtte den kulturelle egenaktiviteten i alle lokalsamfunn og den kulturelle grunnmuren og «infrastrukturen»
- Bidra til vekst i kulturbasert næringsliv og reiseliv basert på kulturattraksjon
- Bidra til en aktiv og inkluderende frivillighetssektor
- Bidra til utjevning av sosial ulikhet i kulturell og frivillig deltagelse

Fylkeskommunens rolle for å bidra til å oppfylle ambisjonene er flerdelt:

- (Del)eier og tilskuddsgiver for ulike kulturinstitusjoner og muséer
- Tilskuddsgiver overfor institusjoner, fylkesorganisasjoner og frivillig kultur- og idrettsliv
- Prioritering og fordeling av statlige tilskudd overfor idrett, friluftsliv, og kulturbygg
- Gjennom å understøtte kommunenes kultur-, folkehelse og bibliotekutvikling
- Gjennom en del egne driftsoppgaver som kultur- og bibliotekbuss, den kulturelle skolesekken og kulturproduksjon gjennom distriktsmusiker-ordningen
- Formidle innsikt i og oversikt over folkehelse- og kulturområdet gjennom systematisk innsamling, analyse og formidling av data og kunnskap

Fylkeskommunen ønsker kontinuerlig forbedring og utvikling av tverrsektorielle temaer. Dette blir til gjennom samarbeid på tvers av fagområder og via formelle og uformelle grupperinger, ved at vi utnytter samlet kompetanse og ser problemstillinger og behov på en helhetlig måte.

Fylkeskommunen må legge til rette for en kultur i organisasjonen som bidrar til å søke innsikt og dele kunnskap gjennom samarbeid, som videre anvendes gjennom en valgt metodikk til å skape store og små forbedringer.

Utarbeidelse av en kulturstrategi er en viktig prioritering framover slik at vi har en samlet strategi for innsatsen i kulturfylket Trøndelag.

7.2. Økonomisk situasjon

En betydelig del av fylkeskommunens budsjett på kulturområdet er bundet opp i avtaler med staten om en økonomisk fordeling. Dette gjelder for de profesjonelle kulturinstitusjonene samt for en del andre kulturinstitusjoner og festivaler (ca.65% av netto budsjett). I en del tilfeller gjelder dette også en økonomisk fordeling med vertskommune(r). Vi har mottatt ca. 150 søknader om tilskudd til kulturtiltak for 2018 noe som bekrefter stor og god kulturaktivitet i fylket. Samtidig gir dette også utfordringer mht. prioritering av midler.

Også innenfor idretts- og friluftslivsområdet skjer det mye – både i kommunene og i de frivillige organisasjonene. Samtidig gir en større og sterkere fylkeskommune større muligheter for å samspille på tvers, initiere samarbeidstiltak og utnytte potensialet i både likheter og forskjeller.

Folkehelsesatsingen baseres på tett samspill med kommunene med fokus på strukturell tilnærming for dette tverrgående område, og også her vil graden av fylkeskommunens innsats baseres på statlige ressurser. Forventningene om investeringer, både på museumssektoren og for ulike kulturbygg, er store i årene framover, parallelt med at de statlige bevilgningene til kulturbygg er redusert.

I museumssektoren må finansiering av nye museumsbygg baseres på prioriterte prosjekter fra de enkelte museumsenhetene.

7.3. Strategier og prioriteringer

Trøndelag – en stor del av det sørsamiske området

Trøndelag utgjør den største delen av det sørsamiske området som strekker seg fra Helgeland i nord og til Engerdal i sør. Trøndelag fylkeskommune vil få stort ansvar og handlingsrom for utvikling av samisk språk, kultur og næringsliv.

Staten bevilger et fast tilskudd til de fylkeskommunene som er en del av forvaltningsområdet for samisk språk. Tilskuddet skal brukes til å finansiere betjening av den samiske befolkningen, samt til utviklingstiltak som skal styrke og utvikle sørsamisk kultur. Nord-Trøndelag fylkeskommune har mottatt og forvaltet tospråklighetsmidler siden 2008. Snåsa og Røyrvik kommuner er del av forvaltningsområdet for samisk språk, og fra 1.7.2018 blir også Røros med. Som oppfølging av NOU 2016:18 Hjertespråket er det sannsynlig at Trondheim kommune vil få en tydeligere definert rolle som «samisk storby». Innholdet i dette er ikke avklart.

Fylkeskommunen skal arbeide med samisk innhold på kultur- og opplærings-området i nært samarbeid med Sametinget og samiske organisasjoner og miljøer i regionen. Det samme gjelder for plansaker og ikke minst, næringer knyttet til reindrifta i Trøndelag.

Fortsatt utvikling og tilrettelegging for opplæring i sørsamisk språk og kultur vil være en viktig oppgave i flere år. Grong og Røros videregående skoler er to av fem sørsamiske ressurskoler. De øvrige er knyttet til de enkelte kommunene. Aajege samisk språk- og kompetansesenter er knyttet til Røros videregående skole, mens de tilsvarende sentrene i Røyrvik og Snåsa er kommunalt eide. Det er opprettet en samisk barnehageavdeling i Røros og det samme skal etableres i Trondheim. For å sikre gode lærekrefter til de samiske skole- og barnehage tilbudet, så arbeides det konkret med stipendordninger for studenter som søker til lærerutdanning og barnehageutdanning. Fylkets tildelte tospråklighetsmidler er et virkemiddel.

Trøndelag fylkesbibliotek skal spille en viktig rolle i arbeidet med utvikling av sørsamisk språk og kultur. Fylkesbiblioteket har driftsansvar for en egen bokbuss, økonomisk støttet av Sametinget, samt driftsoppgaver knyttet til en bokbuss som Nordland fylkesbibliotek driver. I tillegg organiserer fylkesbiblioteket ulike prosjekter. Sørsamiske barnebokoversettelser og digital informasjon om samiske forhold er eksempler på dette.

Fellesnemnda har bedt om et årlig Tråante-arrangement. Dette og andre utviklingsoppgaver må vi løse med utgangspunkt i samiske miljø og organisasjoner. I tillegg til å støtte og styrke samiske institusjoner er det et mål for fylkeskommunen å bidra til et allsidig sørsamisk sivilsamfunn, med møteplasser, nettverk og grasrotorganisering.

Forholdet til Sametinget er godt. Vi skal forhandle fram en ny avtale med Sametinget, gjeldende fra 2019. Den skal omfatte både en overordnet del og en egen avtale knyttet til de statlige to-språklighetsmidlene som vil være fleksibel og tilpasset sørsamiske forhold.

Nytt Samisk råd for Trøndelag blir viktig i det videre arbeidet.

Fylkeskommunen vil:

- Bidra til fortsatt utvikling av samisk språk og kultur i Trøndelag ved bruk av egne ressurser, de statlige tospråklighetsmidlene og ved å videreføre samarbeidet med nettverket av sørsamiske institusjoner og organisasjoner.
- Bidra til å styrke næringer knyttet til samisk kultur og tradisjon.
- Videreutvikle fylkesbibliotekets rolle i utviklinga av samisk språk og kultur.
- Ta initiativ til at spørsmålet om et årlig Tråante-arrangement og Trondheims rolle som «samisk storby» kan bli realisert.
- Etablere en ny samarbeidsavtale med Sametinget gjeldende fra 2019.
- Utvikle Samisk råd for Trøndelag til et godt samarbeidsorgan for samiske spørsmål.
- Videreføre og harmonisere eksisterende tilskuddsordninger, driftstilskudd og bruken av regionale utviklingsmidler til samiske formål på dagens nivå.

Møteplasser for digital samhandling i lokalsamfunnet

Mange av de frivillige organisasjonene har utfordret Trøndelag fylkeskommune på behovet for å kunne samspille på nye måter i et nytt og geografisk større fylke når også de slår seg sammen til nye fylkesorganisasjoner. Etablering av digitale møteplasser er et virkemiddel som vil kunne bidra til å legge til rette for god interaksjon og godt samarbeid på en enklere måte. Folkebibliotekene har som ett av sine oppdrag å være både en læringsarena og en kunnskapstilbyder – og en lokal møteplass. Folkebibliotekene skal også gi innbyggerne økt digital kompetanse og bidra til integrering og inkludering.

Det foreslås et initiativ til å etablere en pilot, basert på utviklingen av en digital «kulturbyggstrategi» der folkebibliotek, frivillighetssentraler, kulturbygg og de videregående skolene blir ressursentra i sine lokalmiljø med godt tilrettelagt utstyr. Dette krever samarbeid med flere eksterne aktører, herunder statlig nivå, for å sikre finansiering, men også drift. En slik opprusting av lokale samlingssteder vil også kunne være lokale arbeids- og studiefellesskap. For mange småbedrifter kan også det faktum at man arbeider langt unna relaterte næringer og kollegaer være en utfordring, både sosialt og knyttet til utgifter og tidsbruk i forbindelse med møter. Det samme kan gjelde innbyggere i etter- og videreutdanning, enten de er tilknyttet en studieinstitusjon eller ikke.

Fylkeskommunen vil:

- Utvikle en digital «kulturbyggstrategi» som grunnlag for et spleiselag som sikrer tilgang til digitale verktøy, digitalt innhold, kompetanse, møteromsfasiliteter og annet utstyr.

Stiklestad 2030 – Norge i 1000 år

Stiklestad Nasjonale Kultursenter (SNK) har fått et nasjonalt oppdrag med å utvikle markeringen av nasjonaljubileet i 2030. Målet med prosjektet er å sikre ambisjon, kvalitet og framdrift i arbeidet fram mot et nasjonaljubileum med forankring i hele landet fram mot 2030. En slik nasjonal jubileumsfeiring må både være inkluderende og samtidsrelevant. I tillegg er ambisjonen å bruke jubileet til å etablere et nasjonalt kunnskapsløft. Et viktig ledd i dette arbeidet er et initiativ hvor alle fylkeskommuner i Norge blir invitert med, i tillegg til at Trondheim Kommune (Nidaros) blir sentral. Finansiering for prosjektfasen er sikret til og med 2018.

Fylkeskommunen vil:

- Avklare TRFKs rolle i arbeidet med den nasjonale markeringen av Norge i 1000 år – Nasjonaljubileum 2030 – Norge i 1000 år - der SNK er gitt en sentral rolle.

7.3.1. Kunst og kulturområdet

Den kulturelle skolesekken – DKS

DKS skal bidra til at elever i grunnskole og videregående skole får et profesjonelt kunst- og kulturtilbud som bidrar til realiseringen av skolens læringsmål. DKS skal også være en samarbeidspartner for kommunenes kultursatsing for barn og unge, og en viktig partner for utøvere i regionen.

Nedleggelse av Sekretariatet for Den kulturelle skolesekken og Rikskonsertene og etableringen av Kulturtanken har endret forutsetningene for fylkenes arbeid med DKS. Fylkeskommunen har fra 2017 overtatt totalansvaret for produksjon, programmering og logistikk – for alle kulturuttrykk. Det vil kreve prioritert innsats i egenregi fra fylkeskommunen på produksjonssiden for å opprettholde samme mangfold, kvalitet og mengde i tilbudet.

Fylkeskommunen vil:

- etablere flere møteplasser med kompetansehevende tiltak for lærere, kulturarbeidere og elever
- koordinere aktivitet med kommunenettverk, UKM, Norsk kulturskoleråd, kulturinstitusjoner
- stimulere til høy kvalitet, stort mangfold og tilstrekkelig mengde kulturproduksjoner for barn og unge innen alle uttrykk

Ung kultur møtes - UKM

Ung kultur møtes, UKM er en arena av, med og for ungdom under 20 år. Ungdommene møtes på tvers av kulturuttrykk, sjanger og oppgaver knyttet til gjennomføring, markedsføring og dokumentasjon. Dette krever også en arena med kompetente voksne med tilrettelegger- og veiledningsansvar. Trøndelag har en rik UKM- tradisjon og utgjør ca. en fjerdedel av antall deltakere på landsnivå.

45 av 48 kommuner i Trøndelag arrangerer UKM lokalt. Nærhet, tilgjengelighet og aktivitet skaper både eierskap, tilknytning, samhold og utvikling. For å beholde deltakere lokalt, er det viktig med lokalt engasjement. Dette krever samarbeid med kommunene gjennom dialog og felles utviklingsprosjekter. Tverrfaglig samarbeid for en god ungdomskulturell grunnmur er viktig.

Fylkeskommunen vil:

- Styrke samarbeidet mellom lokalt og regionalt ledd
- Tilrettelegge for et tilbud for mestring, mangfold og utvikling av, med og for ungdom

Musikk

Musikk er næring og dermed levevei, frivillighet, utdanning, ytringskultur, og opplevelse. Musikkfeltet i sin bredde med kor, kulturskoler, korps, band mm, er en av de største arenaene for frivillig engasjement i Trøndelag. Stor frivillig deltakelse er en indikator for gode samfunn. Derfor er amatørmusikklivet en sentral ressurs for regional utvikling. Fylkeskommunen støtter fritidsmusikklivet gjennom å gi tilskudd og bidra med kompetanse.

I profesjonell musikkformidling skiller vi mellom det frie feltet og institusjonsfeltet. I Trøndelag er det flere store musikk institusjoner med fast ansatte utøvere. Musikk institusjonene er med på å berike regionens konserttilbud med musikk fremført av musikere på høyt internasjonalt nivå. De samarbeider med andre kulturaktører i regionen, og musikerne som jobber i institusjonene er en ressurs for regionens utdanningsinstitusjoner og det frivillige musikklivet. Musikerne er uunnværlige som dirigenter og instruktører i lokale kulturskoler, korps og kor. Fylkeskommunen støtter økt likhet til tilgang til profesjonell musikkformidling i distriktene gjennom støtteordninger, eierskap, egne musikere, og samarbeidsprosjekt.

Musikk er en viktig del av utdannelsen. Forløpet går fra barnehage til universitet. Det blir ofte påpekt at det er for lite samarbeid mellom skole, kulturskole, frivillig musikk og profesjonelle. Fylkeskommunen vil initiere utviklingsprosjekt som realiserer samhandlingsgevinster på dette feltet.

Fylkeskommunen vil:

- Bidra til høy aktivitet på det frie musikkfeltet
- Bedre tilgangen på profesjonell musikk i hele Trøndelag
- Initiere utviklingsprosjekt med fokus spesielt på vertikalt samarbeid og kompetanseheving
- Bidra til sterkere samhandling mellom musikkmiljøene i fylket

Visuell kunst

Her bruker vi begrepet visuell kunst hovedsakelig i betydningen billedkunst og kunsthåndverk. Tilgang på god kunst er viktig for å øke folks livskvalitet og videre stimulere til bolyst. Kunst og kunstuttrykk gir en region en profil og identitet. Attraksjonsverdien er også en viktig faktor.

Fylkeskommunens ansvar er å legge til rette for at vi har og får gode arenaer for formidling av kunst og dermed kunstopplevelser, samt gi utøverne mulighet til å produsere sine verk.

Kunstmuseene, kunstsentre, kunsthaller og private gallerier er arenaer for visning av kunst. Kunst i offentlige rom spiller også en stor rolle for folks kunstopplevelser.

Kunstakademiet i Trondheim ved NTNU utdanner hvert år nye billedkunstnere. Det er en viktig oppgave å etablere ulike tiltak som gir ferdig utdannede kunstnere mulighet til å etablere seg i regionen.

Det statlige organet Kunst i offentlige rom (KORO) har gjennomgått strukturelle endringer, som medfører at de regionale kunstnersentrene må ta en større rolle i arbeidet for å ivareta kunstfaglig kompetanse og oppdrag til profesjonelle kunstnere. KORO har de siste årene prioritert «kunst i uterom». Dette kan ses i tett sammenheng med lokale stedsutviklingsprosjekt, med fokus på folkehelse og utvikling av gode nærmiljø. Fylkeskommunen har innvilget treårig støtte til Trøndelag senter for Samtidkunst (TSSK) fra 2017 – 2019 slik at senteret kan følge opp kommunene utenom Trondheim.

Flere aktører tar initiativ til å opprette en ordning med gjestekunstneropphold. Dette gjelder Trondheim og flere kommuner i regionen. Fylkeskommunens rolle i dette er som koordinator og ved se ulike tiltak i sammenheng.

Fylkeskommunen vil:

- Fortsette å legge til rette for utvikling av arenaer for visning av kunst og at kunst blir en viktig faktor i samfunnsplanleggingen

- Forsterke samarbeidet med NTNU spesielt med (deler av) fakultetet for humanistiske fag og fakultetet for arkitektur og design
- Følge opp initiativ omkring gjestekunstnerordning i hele regionen

Litteratur

Fylkeskommunen ønsker å legge til rette for utvikling av litteratur gjennom støtteordninger, tilskudd til aktører på feltet og som tilrettelegger og nettverksbygger. Litteraturhuset i Trondheim åpnet i 2015 og er både et hus og innhold. Litteraturhuset i Trondheim bidrar til bevisstgjøring og gode litterære møter mellom forfattere og publikum og til prosjekter i distriktet. Forutsetningen for fylkeskommunal støtte er at «huset» legger til rette for aktiviteter i hele fylket, i samarbeid med folkebibliotekene og fylkesbiblioteket. Disse tre institusjonene skal forsterke og utfylle hverandre, slik at innbyggerne i hele fylket kan ta del i arrangementene. Dette kan skje gjennom gode møter med litteraturen, informasjonsformidling, samtaler og debatter lokalt.

Fylkeskommunen vil:

- Fortsette samarbeidet med Norsk forfattersentrum Midt Norge for å bidra til kvalitet og et bredt tilbud av forfattere og formidlere til innbyggerne i Midt-Norge
- Arbeide for at litteratur blir godt ivaretatt i Den kulturelle skolesekken, og for flere bidrag knyttet til litteratur i Ungdommens kulturmønstring
- Gjennom tilskudd, engasjement av relevante fagmiljø, som en samarbeidspartner og nettverksbygger for og mellom bibliotekene og Litteraturhuset i Trondheim, bidra til aktivitet, opplevelser og identitetsbygging i hele Trøndelag

Film i Trøndelag

I Trøndelag, og på landsbasis, øker markedsandelen til norsk film, og kinobesøket i regionen har gått kraftig opp de siste årene. I trøndersk filmbransje er andelen kvinner i nøkkelposisjoner stadig økende. Vi ser også en stigende internasjonal interesse for trønderske filmer. Aktiviteter rettet mot barn og unge er en viktig satsing i regionen, bl.a. fra Midtnorsk Filmsenter. Videre ser man et begynnende samarbeid mellom film- og spillbransjen.

«Regional strategi for film og øvrige audiovisuelle uttrykk i Trøndelag 2015-2025» ble vedtatt i 2016. Den gir mål for produksjon og formidling av film i regionen. Feltet skal styrkes og utvikles gjennom å legge til rette for høy kunstnerisk kvalitet, øke lønnsomheten i hele verdikjeden og sikre økt distribusjon og formidling som følges opp med handlingsplaner med konkrete tiltak. Trøndelag fylkeskommune er medeier i Filminvest AS og Midtnorsk Filmsenter AS, og alle fylkeskommunens bevilgninger til filmproduksjon og -utvikling går via disse selskapene. Det konsoliderte filmfondet, Filminvest, har gitt en ny filmfondregion bestående av Trøndelag og Innlandet (Hedmark og Oppland). Det er viktig å legge til rette for et godt samarbeid mellom eierne av fondet samt sikre felles strategiske og operative grep.

Trøndelag har i dag en velfungerende filmkommisjon i regi av Midtnorsk Filmsenter, i form av en fulltidsstilling viet dette arbeidet. Den nye filmregionen har ført til tettere samarbeid med Østnorsk Filmsenter, og de to filmsentrene er nå i dialog om å inngå et samarbeid om filmkommisjonsarbeid.

Fylkeskommunen vil:

- Videreføre arbeidet med felles handlingsplaner på filmområdet for Trøndelag fylkeskommune og Trondheim kommune.

- Jobbe videre med gode rutiner for samarbeid med Innlandet og utarbeide felles strategier for videreutviklingen av det konsoliderte filmfondet.
- Jobbe for å sikre best mulige vilkår for Midtnorsk Filmsenter AS og Filminvest AS i tildelingen av statlige midler.
- Utarbeide en egen sak vedrørende felles filmkommisjon for Trøndelag og Innlandet

Dans og scenekunst

Scenekunstmiljøet i Trøndelag er mangfoldig, og består av institusjonsteatrene, det frie feltet med ulike kompanier og frilansere, dansemiljøet, teaterutdanning ved Nord universitet, samt speltradisjon og amatørteater. Det er viktig å ta vare på og stimulere hele feltet.

Turnéteateret i Trøndelag flyttet inn i nytt bygg i Verdal, eid av Verdal kommune, tidlig i 2017. Teatret beskriver selv i søknaden for 2018 tre hovedutfordringer – håndtering av økt husleie i nytt bygg som ikke bør gå på bekostning av produksjon, økt turnevirksomhet i nytt fylke og behov for styrking av teknisk stab, og administrasjon for utleie av bygget når teatret ikke selv benytter arealene.

I Trøndelag er det to kompetansesentre for dans, Dans i Trøndelag (Inderøy), og DansiT – Dansekunst i Trondheim og Midt-Norge (Trondheim). Turnenettverket Dansenett Norge er et samarbeid mellom sentrale aktører for visning av samtidig dansekunst, og DansiT er regional koordinator i Midt-Norge.

Det er et rikt miljø for spel/sommerteateroppsetninger i Trøndelag. Unikt for dette feltet er samspillet mellom profesjonelle og amatører/frivillige. Dette er en viktig arena for rekruttering.

Åarjelsaemien teatre har siden 2013 fått driftstilskudd fra Sør-Trøndelag fylkeskommune. Teateret produserer forestillinger og turnerer i det sørsamiske området, og er en viktig aktør i utviklingen, produksjon og formidling av samisk kunst og kultur. Teater Avant Garden (TAG) er et programmerende og co-produserende teater i Trondheim, som viser både regional, nasjonal og internasjonal profesjonell scenekunst, derunder teater, dans, performance og musikkbaserte forestillinger. De har i lengre tid hatt behov for oppgradering av lokalene sine, til mer egnede publikumsmøteplasser, produksjons- og visningslokaler. Dette oppleves som kritisk for videre drift av teateret. TAG er nå i ferd med å realisere planen om å flytte virksomheten til Rosendal Teater. Sør-Trøndelag fylkeskommune har vært positive til flytteplanen og fulgt opp med økning i driftstilskudd de siste to årene, og i september 2017 gitt tilsagn på investeringstilskudd (spillemidler) på 4 millioner kroner. Planlagt innflytting og publikumsåpning er våren 2019.

En konkret utfordring for flere mindre aktører på scenekunstheltet, er behov for egnede lokaler. Dette gjelder først og fremst produksjonslokaler, men også visningsarenaer. Trøndelag fylkeskommune har satt i gang arbeidet med å kartlegge alle kulturbygg i Trøndelag, men sambruk av lokaler må være en tilnærming her i tråd med at det bygges nye kulturbygg i regionen.

Fylkeskommunen vil:

- Bidra til dialog, samarbeid og rekruttering mellom ulike aktører og grupper
- Bidra til å legge til rette for stabil tilgang på egnede produksjons- og visningslokaler sammen med kommunene, herunder mulighetene for sambruk.
- Følge opp tilskudd til Trøndelag Teater og Turnéteateret i Trøndelag.

Museer og museumsutvikling

I Trøndelag har vi tre konsoliderte museer etter museumsreformen, som ble vedtatt av Stortinget i 2000. Det er Museet Midt, Stiklestad Nasjonale Kultursenter – SNK og Museene i Sør-Trøndelag – MiST. De skal være aktive samfunnsinstitusjoner som skal reflektere fortid, samtid og framtid med basis i vår kulturarv. Alle har nasjonale oppgaver og et betydelig statstilskudd. De er viktige arenaer for opplevelse og læring for befolkninga i Trøndelag, og viktige attraksjoner for reiseliv og besøksnæring.

Fellesnemnda for Trøndelag fylkeskommune har bestilt et utredningsarbeid som skal danne grunnlag for gode framtidige løsninger for museene i form av samarbeidsformer og finansiering. I tillegg bør det i samarbeid med kommunene arbeides med å finne fram til gode og stabile løsninger for museumssamarbeid og museumsutvikling som ivaretar de museene som i dag står utenfor de konsoliderte museene.

Det er viktig at vi får til en god samhandling om dokumentasjon og formidling av samisk kulturhistorie mellom Samien Sijte, som er et samisk museum under Sametinget, og de konsoliderte museene – spesielt Rørosmuseet. Samien Sijte mottar stimulerings- og utviklingstilskudd fra fylkeskommunen, men venter fortsatt på statlig finansiering til nye lokaler.

Fylkeskommunen har ut over de nevnte museene forpliktet seg til å yte tilskudd til Jødisk museum, Verdensarvsenter ved Rørosmuseet og DS Hansteen og stimulerings- og utviklingstilskudd til Falstadsenteret.

Utbyggingsprosjekter ved flere av museene er enten igangsatt eller er under utvikling. Dette betyr at fylkeskommunen blir utfordret på finansieringen på linje med stat og kommune. I Mist tilsier strukturen at det vedtas en samlet prioritering for framtidige investeringer, mens strukturen i hhv. Museet Midt og Stiklestad Nasjonale Kultursenter ikke legger til rette for dette. Omfanget av prosjektene kan innebære at en må se på alternative finansieringsmodeller.

I Trøndelag er følgende utbyggingsprosjekter aktuelle:

- Etter at Stjørdal kommune har skrinlagt planlagt Bergkunstmuseum på Lerbald arbeides det nå med en desentralisert formidling ved bergkunstlokalitetene i Trøndelag.
- Nybygget ved Samien Sijte venter på tilskudd fra Kulturdepartementet. Det er imidlertid ikke med i departementets budsjettforslag for 2018. Statsbygg har utbyggingsansvaret.
- MiST er selv utbygger ved Orkla Industrimuseum. Dette prosjektet har nå fått lovnad på 35 millioner kroner fra Kulturdepartementet og søker fylkeskommunen om tilsvarende.
- En mulighetsstudie for utvikling av kunstmuseene i Trondheim; Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum og Trondheim kunstmuseum, konkluderte med at det bør bygges et «nytt felles museum for design og kunst med utviklingsmuligheter i et langt tidsperspektiv». MiST har søkt tilskudd til videre utvikling av dette prosjektet som innebærer at en også slår sammen de to nevnte organisasjonene.
- Nils Aas Kunstnerverksted, SNK har nå ved hjelp av Inderøy kommune overtatt større arealer i det bygget de holder til i. SNK bebuder nå en søknad til stat og fylkeskommune om tilskudd til utbedring av det nye arealet.
- Bygg for sentrale museumsdepot og magasin er under planlegging både av SNK og MiST. En samordning av prosjektene bør vurderes.
- Museet Midt har lagt fram et forprosjekt om nytt administrasjons- og formidlingsbygg i Namsos. Søknad om tilskudd til prosjektering vil komme.
- SNK utreder nå en oppgradering av anlegget på Stiklestad fram mot 2030.

Et viktig arbeid framover blir å finne gode løsninger for å sikre en sterk og samlet satsing på investeringer i sektoren.

Fylkeskommunen vil:

- Stimulere til økt samarbeid mellom museene i regionen
- Følge opp tilskudd til museene på nåværende nivå i samarbeid med museene, stat og kommuner, og finne gode løsninger for prosjektutvikling og finansiering av nye museumsbygg basert på prioriterte prosjekter fra de enkelte museumsenhetene
- Sette i gang et utredningsarbeid for å finne gode fremtidige løsninger for museumsvirksomhet i Trøndelag. Sårbarhet og utviklingsmuligheter er stikkord i dette arbeidet

Pilegrimssatsing

Pilegrimssatsingen i Norge er i god utvikling og antallet pilegrimsvandrere øker for hvert år. Dersom en skal lykkes i å skape en bærekraftig virksomhet basert på pilegrimsvandringer, må det offentlige være en partner i pilegrimssatsinga, både organisatorisk og finansielt noen år til.

Alle pilegrimsleder har Trondheim som mål. Fylkeskommunen yter et driftstilskudd til Nidaros pilegrimsgård for et godt mottak av de pilgrimene som kommer til Trondheim. Statsbygg ønsker nå å overdra Nidaros Pilegrimsgård til Trondheim Kommune.

Regionalt pilegrimssenter Stiklestad AS har som hovedmål å utvikle pilegrimsledene i den nordlige delen av fylket, og organiserer også et overnattingstilbud på Stiklestad. Fylkeskommunen har bidratt til dette regionale senteret i en utviklingsfase, men yter ikke driftstilskudd til senteret.

I samarbeid med fire andre fylkeskommuner og tilsvarende bispedømmer samt Riksantikvaren, har fylkeskommunen bidratt i utviklingen av Kystpilegrimsleia fra Egersund til Trondheim.

Fylkeskommunen er partner i Interreg-Europe prosjektet «Green Pilgrimage» som må sees i sammenheng med utviklingen av St.Olav Ways som del av European Cultural Routes. Prosjektet vil kreve aktiv deltakelse i tre år framover, 2017 c 2019.

Fylkeskommunen vil:

- ta initiativ til en drøfting av fylkeskommunens rolle i pilegrimssatsinga med aktuelle instanser, og komme tilbake med en sak om dette til politisk behandling.
- gjennomføre en etablering av Kystpilegrimsleia i samarbeid med våre partnere.
- fortsette å samarbeide med Sverige og andre land i Europa om økt «vandreturisme» og pilegrimsvandring gjennom samarbeidet Selånger-Stiklestad, Green Pilgrimage, og European Cultural Ways.
- legge til rette for en videre tverrfaglig satsning på pilegrimsarbeidet innenfor kultur, næring og reiseliv.

Kulturinstitusjoner

De profesjonelle institusjonene utgjør basisen i kulturproduksjon og formidling og har en svært viktig rolle i regionens kulturliv. Flere av institusjonene har også nasjonale oppdrag.

Fylkeskommunen gir i dag driftstilskudd til ti institusjoner innenfor rammen av avtalt fordeling av driftstilskuddet mellom stat og region. Fordelingen varierer mellom 60-75 % for staten og 40-25 % for regionen. Dette omfatter tre konsoliderte museer, to teater, to festivaler og tre institusjoner innenfor musikk.

I tillegg bevilger vi faste driftstilskudd til en rekke mindre institusjoner, noen av disse har også støtte fra staten i tillegg til fra vertskommune. Samlet utgjør dette en stor del av fylkeskommunens eget kulturbudsjettet, stipulert til omtrent 65% av netto utgifter på kulturområdet.

Fylkeskommunen vil:

- Utøve profesjonelt eierskap, og være en ryddig giver av tilskudd, som har god dialog med den enkelte institusjon om innretningene
- Utarbeide eierstrategier for institusjoner som fylkeskommunen har eierskap i

Kulturnæring i Trøndelag

Fylkeskommunen skal bidra til å skape flere og bedre attraksjoner og kulturopplevelser, og at etterspørselen etter disse øker. Kulturaktørers innovative og kreative egenskaper fremmer skapende virksomhet og verdiskaping og bidrar til næringsutvikling på nye områder.

Næringsutvikling basert på gode kulturopplevelser er en viktig del av det vi kaller opplevelsesøkonomi. Styrket infrastruktur koblet sammen med internasjonal, nasjonal og regional kompetanse, er viktige forutsetninger for økt etterspørsel og dermed for utvikling av kulturbasert næringsutvikling i Trøndelag.

Fylkeskommunen vil:

- styrke kulturnæringens rolle og størrelse gjennom partnerskap og samarbeid med sentrale tilskudds- og utviklingsaktører
- se arbeidet med kulturnæring i en sammenheng med regional opplevelsesøkonomi
- utvikle strategier for kulturnæring som utnytter sammenhengene mellom styrket infrastruktur og koble den sammen med internasjonal, nasjonal og regional kompetanse

Inkludering – kulturens rolle

Vellykket inkludering og integrering er et produkt av en samlet og koordinert samfunnsinnsats. Kultur står i en særstilling som virkemiddel for inkludering og integrering på tvers av kjønn, språk og etnisitet. Aktivitet innen kultur, idrett og frivillighet skal stimulere, utvikle og legge til rette for et raust og inkluderende samfunn. Et mangfold av opplevelser og aktivitet vil skape livskvalitet, trivsel og bolyst.

Fylkeskommunen vil:

- Samarbeide med kommunene for å avklare fylkeskommunens forsterkede rolle i det videre arbeidet på området
- Støtte initiativ og tiltak som gir god tilgang til et mangfoldig kulturliv
- Legge til rette for at flest mulig skal kunne ta del i idrett og frivillighet
- Bidra til kompetanseutvikling og kunnskapsdeling for god inkludering og integrering

7.3.2. Folkehelse, idrett, friluftsliv, frivillighet og ungdom

Folkehelse - et ansvar for alle!

En viktig del av fylkeskommunens samfunnsoppdrag er å bidra til en samfunnsutvikling som fremmer helse, utjevner sosiale forskjeller i helse og samfunnsdeltakelse og skaper gode sosiale og miljømessige forhold. Dette er knyttet tett opp til fylkesplanens innsatsområde bolyst og livskvalitet, men også til identitet - hvordan knytte fylket sterkere sammen.

Fylkeskommunens ansvar for folkehelsearbeidet er hjemlet i folkehelseloven og forankret i regionale folkehelseplaner med tilhørende mål og strategier. Fylkeskommunens folkehelsearbeid er to-delt; 1) ivareta folkehelse i egen tjenesteyting og 2) understøtte kommunene, være pådriver for å samordne folkehelsearbeidet i fylket.

For at slike virkemidler skal ha effekt er vi avhengig av et solid kunnskapsgrunnlag; det å kunne dokumentere utfordringene i helse og atferd vil være den sterkeste motivasjonsfaktoren for handling og engasjement for folkehelsa i Trøndelag. Ingen data – ingen kunnskap – ingen problemer. Ingen problemer – ingen handling. Ingen handling – økende folkehelseproblemer – redusert bærekraft.

De fleste samfunnsutfordringer fylkeskommunen arbeider med er komplekse og sammensatte. Folkehelsearbeid er en slik utfordring, der årsakssammenhengene er uklare og ofte ukjente. De lar seg vanskelig løse uten å koordinere innsatsen på flere sektorområder. Det er viktig at fylkeskommunen i sin samfunnsutviklerrolle retter oppmerksomheten mot hvordan samfunnet fungerer, på tvers av sektorer og forvaltningsnivå.

Sentrale virkemiddel for regional samfunnsutvikling er juridiske virkemidler gjennom blant annet regional planlegging, pedagogiske virkemidler i form av kunnskapsbasert informasjon og veiledning, og økonomiske midler til samordningsformål. Fylkeskommunens folkehelsearbeid skal ha en bred og strukturell tilnærming. På kommunalt nivå må arbeidet skje i kommunale plan- og styringssystemer og fylkeskommunens rolle er å understøtte dette. I egen organisasjon gjelder sektoransvarsprinsippet. Dette betyr at hver sektor har et selvstendig ansvar for å ivareta folkehelseperspektivet i eget arbeid. Utvikling og samordning av det interne folkehelsearbeidet i fylkeskommunen er derfor en viktig oppgave. Utvikling av rutiner for tverrfaglig samarbeid internt må foregå gjennom generell bevisstgjøring om sektorenes ansvar for folkehelsearbeidet, styrking av informasjonsflyten og utvikling av arenaer for koordinering og samarbeid.

Trøndelag er i en særstilling med verdensledende fagmiljøer innen folkehelse. For å utnytte dette potensialet fordrer det at fylkeskommunen tar en aktiv samordningsrolle for å legge til rette for bedre samhandling mellom sektorer, kommuner og FOU-miljøer. Dette betyr bla. å videreutvikle det lovpålagte oversiktsarbeidet gjennom gode rutiner for systematisk og jevnlig innhenting og oppdatering av kunnskap, systematisk innsamling samt analyse og formidling av data og kunnskap. Ansvaret strekker seg også til å understøtte kommunene i deres oversiktsarbeid.

Program for folkehelsearbeid i kommunene er etablert og skal forvalte statlige midler som skal kanaliseres til tiltak i kommunene over en 5-års periode (2018-2022). Dette programmet er overbygning for folkehelsearbeidet i fylkeskommunen, noe som bla. innebærer at folkehelseområdets søkbare tilskuddsordninger, aktivitetsmidler og kompetansestøtte mv. tilpasses dette programmet og slik bidrar til å forsterke satsingen. Programmet skal bidra til å styrke kommunenes langsiktige og systematiske folkehelsearbeid og skal særlig bidra til å integrere psykisk helse som del av det lokale folkehelsearbeidet og fremme lokalt rusforebyggende arbeid. Barn og unge er prioritert målgruppe.

Fylkeskommunen vil:

- Ta en aktiv samordningsrolle mellom kommuner, frivillige organisasjoner, FoU-miljø og andre i det videre arbeidet, bla. gjennom å bidra til å etablere en folkehelseallianse for Trøndelag som et partnerskap og samarbeid for å løse felles folkehelseutfordringer.
- Skape arenaer i kommunene hvor dokumentasjon gjøres tilgjengelig, drøftes og omsettes i politiske beslutninger, planer og tiltak.
- Videreutvikle den kunnskapsbaserte oversikten for arbeidet med folkehelse – også som et grunnlag for å bistå kommunene i deres behov for oversikt. Det innebærer å samle og formidle

kunnskap som finnes om innbyggernes levekår, levevaner og helsetilstand, og om effekten av de befolkningsrettede tiltak som iverksettes.

- Trøndelag fylkeskommune skal ta initiativ til å utrede mulighetene for å utvikle et «Nasjonalt senter for implementering av folkehelsearbeid» med basis i regionens sterke FoU-miljøer og faglige fyrårn.
- Følge opp HUNT forskningscenter NTNU sitt forprosjekt «Folkehelse Trøndelag» som utreder og beskriver ulike scenarier for gjennomføring av en befolkningsundersøkelse som inkluderer innbyggerne i sør-fylket ved å benytte metoder og infrastruktur fra HUNT 4. En kartlegging av innvandreres og sør-samenes helse- og levekår vil også inngå i undersøkelsen som tidligst kan bli gjennomført i 2019.

Idrett

Trøndelag har stolte tradisjoner og ambisiøse mål om å både være best i toppen og best i bredden på idrettsområdet. Tradisjonelt har det offentliges hovedinnsats overfor idrettsområdet vært å bidra i tilretteleggingen av anlegg for aktivitet der tredelingen mellom idretten selv, kommunen og spillemidler har vært prinsippet for finansiering og hvor kommunene ofte har stått for byggingen. Vi ser at det vokser fram andre finansieringsmodeller og i en del tilfeller tar idretten selv et større utbyggingsansvar. Fylkeskommunen må være en god rådgiver overfor både kommuner og idretten selv slik at innbyggerne får gode og fremtidsrettede idrettsanlegg. Det må etableres et samarbeid med kommuner, frivilligheten og evt. andre utbyggere av idrettsanlegg, for å sikre bruk av fylkeskommunal kompetanse tidlig i prosesser.

For større anlegg må vi legge til grunn et regionalt/interkommunalt perspektiv i større grad fordi dette ofte er kostnadskrevenne anlegg. Fylkeskommunen vil ta en tydeligere rolle i samarbeid med flere kommuner i fellesskap for å se på framtidige anleggsbehov for slike større anlegg gjennom interkommunale anleggsstrategier. Slike anlegg kan bidra til å styrke de samarbeidende kommunene og idrettsmiljøet, arbeidet med kulturstrategi for Trøndelag og i veiledningsarbeidet til kommuneplanene. Fylkeskommunen bør bistå i etableringen av flere interkommunale fora der dette faller naturlig og vurdere å avsette ressurser som investeringstilskudd til regionale anlegg.

Idretten søker om en rekke store internasjonale mesterskap som dels allerede er lagt til regionen eller der arrangementet er tenkt lagt til regionen. Fylkeskommunen ser det som sin rolle, i tett samarbeid med idretten selv og kommunene, å etablere strukturer slik at både arrangementskompetanse og verdiskaping foredles på best mulig måte. Etableringen av programmet Trøndelag 2023 er et slikt initiativ som nå er under utvikling i samarbeid med Trondheim kommune.

Det er etablert flere tilskuddsordninger som vi må gjennomgå med tanke på ny innretning og nye retningslinjer. For fylkeskommunen vil fortsatt barn- og unge være den prioriterte målgruppen.

Sør-Trøndelag har hatt lang praksis med å gi stimuleringstilskudd i form av gratis hall- og baneleie for aldersgruppa 6-19 år. Dette er et viktig virkemiddel for å tilby barn og ungdom et lavterskeltilbud for å «holde på» aldersgruppa en lengre periode. Konsekvensene av å innføre ordningen for hele fylket utredes. Ordningen er basert på søknader fra kommunene og fordelingen skjer etter folketall.

Nye Kolstad arena som er under bygging i regi av fylkeskommunen må få et driftsgrunnlag framover. Kolstad Arena er en idrettshall med tre flater på nye Heimdal vgs.. Fylkeskommunen finansierer to av flatene, mens Kolstad håndball finansierer den tredje.

Fylkeskommunen vil:

- Ta en tydeligere rolle overfor kommuner og idretten for å øke fokuset på interkommunale anlegg
- Bidra i etableringen av Trøndelag 2023 slik at arrangementskompetanse forblir i regionen og at maksimal verdiskaping sikres ved internasjonale idrettsarrangement
- Gjennom samarbeid med Trøndelag Idrettskrets sikre fokus på aktivitet overfor barn og unge som prioritert område i forhold til fylkeskommunens bidra.
- Utrede konsekvensene av å innføre gratis hall- og baneleie for aldersgruppen 6-19 år i Trøndelag.

Tilskuddsordning til kulturbygg

Fylkeskommunene fikk i 2010 overført ansvaret for fordeling av spillemidler til regionale kulturbygg og alle utarbeidet egne retningslinjer for den desentraliserte ordningen. Formålet var å bidra til bygging av egnede lokaler, bygninger og anlegg som gir rom for ulik kulturell virksomhet. Tilskuddspotten har variert, men ordningen har de siste årene blitt betydelig redusert. Dette har gitt et stort etterslep, spesielt i nord både av regionale og lokale kulturbygg. I sør-fylket har man i tillegg hatt egne investeringsmidler til dette formålet. Det er behov for statlige ressurser både for å dekke etterslepet, men også for mindre investeringsformål i form av oppgraderinger av eksisterende bygg. Det er under ferdigstilling en oversikt over regionens kulturbygg.

Fylkeskommunen vil:

- Kartlegge regionens ulike kulturbygg og slik synliggjøre behovet og innretningen for en statlig tilskuddsordning til kulturbygg.

Friluftsliv

Det er et økende press på arealer avsatt til friluftsliv, spesielt er tilgangen til rekreasjonsareal i og ved tettsteder under press. Det er derfor viktig å sikre et godt kunnskapsgrunnlag for friluftslivet og å støtte opp om kommunenes arbeid med å kartlegge og verdsette sine friluftslivsområder. Dette fokuset må også gjelde i kommuner med store arealer og lite press slik at en sikrer friluftslivstilgangen også der. I sør har 15 kommuner gjort en kartlegging og verdsetting og i nord 12. Målet er at 70% av kommunene har gjennomført kartlegging og verdsetting av sine friluftslivsområder i 2018, og 100% i 2020.

Trondheimsregionens friluftsråd og Forum for Natur og Friluftsliv har vært samarbeidspartnere i arbeidet så langt i sørdelen. I norddelen har mye av friluftslivsarbeidet skjedd i direkte kontakt med kommunene og Den Norske Turistforening. Fylkeskommunen ser verdien av aktive friluftsråd. Pr. i dag er seks kommuner i sørlige del medlem av et friluftsråd, mens det i den nordlige delen er kun en kommune.

Forventninger og roller til friluftslivsaktører i regionen må aktørene og kommunene diskutere, deriblant vurdering av nye interkommunale friluftsråd. Målet bør være at 80% av innbyggerne bor i kommuner som er medlem av et interkommunalt friluftsråd innen 2020 (i dag er andelen 53%). Erfaringen tyder på at det er det en større bevissthet og fokus på friluftslivets viktighet blant innbyggerne i kommuner som er medlemmer i friluftsråd.

Turskiltprosjektet er i slutfasen og i løpet av 2018 blir de siste midlene gitt til skilting av turstier og padleruter både i saltvann og ferskvann. I områder som har sør-samiske stedsnavn bør det settes et krav om at det også skiltes tospråklig slik at en bedre enn i dag får frem Trøndelags ansvar for et tospråklig fylke. De sju pilegrimsledene må ha god tilgjengelighet og skilting.

Fylkeskommunen vil:

- Vurdere stimuleringsmidler til etablering av flere interkommunale friluftsråd.
- Veilede og tildele stimuleringsmidler til kommuner som kartlegger og verdsetter friluftslivsområdene sine. Dette fordrer også økte ressurser fra Miljødirektoratet for å slutføre prosjektene.
- Det nasjonale turskiltprosjektet avsluttes i 2018 og skilting til vandreruter på norsk/sørsamisk språk bør prioriteres i slutfasen og midler øremerkes.

Ungdom

Fylkeskommunen ønsker å legge til rette for at ungdom kan delta aktivt i samfunnslivet, og at dette kan skje uavhengig av sosial og økonomisk status. Ungdom må i større grad være aktive deltakere i planleggingen og utviklingen av kultur- og idrettsarenaer og tilhørende aktiviteter.

Ungdomsmedvirkning i fylkeskommunale beslutningsprosesser og deltakelse i elevdemokrati og frivillige organisasjoner, er etter vår mening «en skole i demokrati». For å sikre ungdomsmedvirkning i fylkeskommunale beslutningsprosesser, er det etablert et Ungdommens fylkesting (UFT) og et Ungdommens Fylkesutvalg (UFU). Fylkeskommunen ønsker også å ta et ansvar overfor ungdom før og etter at de er elever i den videregående skolen. For å etablere et samarbeid med så mange barne- og ungdomsorganisasjoner som mulig, opprettes nå på initiativ fra ungdomsorganisasjonene selv et Trøndelag barne- og ungdomsråd etter mønster av det tidligere Nord-Trøndelag barne- og ungdomsråd. Rådet kan bidra med planlegging og gjennomføring av arrangement, som for eksempel UKM.

På kommunalt nivå er det like vesentlig at ungdom blir tatt med på råd i arbeidet med utforming av ulike planer og tjenester. UFU ønsker derfor å bidra til at alle kommunene i Trøndelag har etablert ungdomsråd. Fylkeskommunen ønsker å spille en aktiv rolle i oppstart av de kommunale ungdomsrådene som er «sovende» eller ikke eksisterer, samt løpende bidra med veiledning av rådene.

Fylkeskommunen må søke å bidra til å skape møteplasser og arenaer på ungdommens egne premisser. Dette kan innebære å tenke nytt rundt bruk av også egne bygg til aktiviteter utenom skoletid, for eksempel åpne skolens arealer og andre aktuelle rom for aktiviteter for unge på ettermiddags- og kveldstid.

Det blir viktig å legge til rette for god ungdomssatsing- og medvirkning gjennom systematisk og strategisk arbeid over tid. Det må etableres arenaer for erfaringsutveksling og kompetanseheving gjennom dialog med kommunene og samarbeid med relevante aktører.

Det er kulturavdelingen som har fått ansvar for fylkeskommunens ungdomssatsing. Det vil si at vi skal være et koordinerende ledd i den ungdomssatsing og –medvirkning som skal prege alle avdelinger som et gjennomgående tema.

Fylkeskommunen vil:

- Sikre ungdomsmedvirkning i fylkeskommunale saker gjennom aktivt samarbeid med Ungdommens Fylkesting og Ungdommens Fylkesutvalg
- Utnytte samarbeidet med elev- og lærlingeombudets kompetanse om ungdom i arbeidet med, og overfor, ungdom
- Bidra til å etablere aktive kommunale ungdomsråd i hele Trøndelag
- Bidra til å forsterke det regionale samarbeidet innenfor nettverket av ungdomsorganisasjoner
- Bidra i utviklingen av nye alternative arenaer for ungdomsaktivitet i samarbeid med ungdomsmiljøene og kommunene

- Bidra til et styrket kulturtilbudet for barn og unge i fylket og sikre et likeverdig tilbud til og økt deltakelse fra barn og unge i fylket uavhengig av bosted, etnisk og/eller sosiokulturell bakgrunn

Frivillighet

Frivilligheten utgjør en enorm verdi i alle lokalsamfunn og gir sitt uttrykk gjennom et utall aktive organisasjoner både lokalt, regionalt og nasjonalt. Verdiskapingen er umulig å måle i kroner og øre. Frivillige organisasjoner er limet i lokal-samfunnene og er en av de beste integreringsarenaene vi har. Vi trenger økt kunnskap om hvilke rammebetingelser for frivillig arbeid som i framtiden kan bidra til å styrke frivillighetsarbeidet. Fylkeskommunen har under etablering et samarbeid med Handelshøgskolen om masteroppgaver som belyser arbeidet i frivillige organisasjoner. Tilrettelegging av digitale samarbeidsarenaer er et tiltak vi vil se på framover gjennom tilrettelegging av kulturhus, bibliotek, videregående skoler og frivilligsentraler.

En årlig frivillighetskonferanse vil være en viktig møteplass for erfaringsdeling mellom frivillige organisasjoner selv og som møteplass med fylkeskommunen, i tillegg til å være en arena for påfyll av kunnskap. Her kan det for eksempel gjennomføres dialogmøter med frivilligheten (frivillighetsentraler, lag, foreninger og regionale organisasjoner).

Fylkeskommunale tilskudd er ett viktig bidrag til organisasjonenes arbeid og fylkeskommunen har en ambisjon om å bidra til mer og bedre aktivitet gjennom de nye tilskuddsordningene.

Fylkeskommunen vil:

- Arrangere en årlig frivillighetskonferanse
- Bidra til å sikre økt kunnskap på frivillighetsområdet gjennom samarbeid med FoU-institusjoner
- Innrette tilskuddsordningene slik at de bidrar til å sikre mer og bedre aktivitet i alle deler av fylket
- Vurdere innføring av en frivillighetspris for Trøndelag

7.3.3. Bibliotek

Fylkeskommunen skal ivareta regionale bibliotek tjenester, samarbeide med kommunene om bibliotekutvikling og heve kompetansen på bibliotekfeltet. Felles bibliotekmål i Trøndelag er å tilby barn, unge og voksne, uavhengig av bakgrunn og ressurser, litteratur og informasjon for rekreasjon, kunnskap og dannelse. På biblioteket skal alle kunne møtes i et sosialt eller faglig fellesskap, delta i diskusjoner og oppleve noe nytt.

Fylkeskommunen bygger kompetanse og struktur for å fremme sosial inkludering og digital kompetanse blant innbyggerne, og legger til rette for arrangement og turneer for aktiv litteraturformidling og samfunnsdebatt. Leseaktiviteter, læring og demokrati stimuleres ved robuste ordninger for litteraturtilgang og digitale ressurser, utdeling av «Den første boka mi», Sommerles-kampanjen og leseombudsordningen.

Kultur- og bibliotekbussen er godt etablert, med månedlige besøk til skoler, barnehager, andre stoppesteder sør i Trøndelag og til sørsamisk område i Hedmark. For å kunne nå hele Trøndelag, flere brukergrupper, være en møteplass og et sted for arrangement og utstillinger, foreslås det å evaluere eksisterende ordninger med tanke på å vurdere en ekstra bokbuss.

Fylkeskommunen vil:

- Arbeide for tilgang til digitale tjenester og digitalt innhold, og utvikle bibliotekene som arenaer for digital kompetanseheving av innbyggerne.

- Legge til rette for arrangement og turnéer for aktiv litteraturformidling og samfunnsdebatt, og robuste ordninger for litteraturtilgang og kompetansedeling.
- Støtte opp under bibliotekenes rolle for inkludering, språkutvikling og leselyst, ved kompetanseheving og nettverk for leseaktiviteter, språkkaféer og språkløyper.
- Bruke kultur- og bibliotekbussen, digitale plattformer og kompetanse knyttet til det samiske området for å bidra til utvikling av samisk språk og kultur. Utrede behov for en ekstra bokbuss, samt øvrige ressurser knyttet til utvidet kjøring.

7.4. Forslag til tallbudsjett

Tallbudsjett drift

Tall i 1000 kr

Tjenester	Forslag budsjett 2018	Budsjett 2017	Regnskap 2016	Forslag økonomiplan		
				2019	2020	2021
Kulturaktivitet	220 626	211 885	207 149	223 475	223 475	223 475
Sum netto drift	220 626	211 885	207 149	223 475	223 475	223 475

8

TANNHELSE

8. Tannhelse

8.1. Mål og ambisjoner

Organisatoriske rammebetingelser for tannhelsetjenesten:

Stortinget har nå vedtatt at fylkeskommunene fortsatt skal drive den offentlige tannhelsetjenesten. Det ble samtidig vedtatt at enkeltkommuner kan søke om forsøk med kommunal drift fra 2020. Selv om slike forsøksordninger foreløpig ikke er særlig konkretisert, skaper dette fortsatt en viss usikkerhet om tjenestens framtidige organisering og drift. Forhåpentligvis kan dette bli nærmere avklart fram til den generelle regionreformen fra 2020.

Tannhelsetjenesten betydning for regional samfunnsutvikling:

Tilgang på tannhelsetjenester og øvrige helsetjenester er viktige og til dels avgjørende for mange innbyggers valg av bo- og arbeidssted. Det betyr at tilgjengelighet på tannhelsetjenester bør inngå som en sentral vurderingsfaktor innenfor fylkeskommunens samfunnsutviklingsrolle.

Dette gjelder særlig i områder hvor den generelle tannlegedekningen er dårlig, som f.eks. i store deler av Trøndelag. I slike områder har den fylkeskommunale tannhelsetjenesten en utvidet samfunnsbetydning, ved å yte tjenester til hele befolkningen - og ikke bare til de prioriterte gruppene.

Tannhelsetjenesteloven åpner for et slikt utvidet engasjement, men ut fra et mer snevert tannhelseperspektiv. Samfunnsutviklingsrollen betyr at fylkeskommunene nå bør se tannhelsetjenesten i et mer utvidet samfunnsutviklingsperspektiv.

Øvrige mål/utfordringer:

Kostra-statistikken for 2016 viser at de to trønderske fylkeskommunene har gode ytelser og akseptabel tannhelsetilstand, sammenlignet med andre fylkeskommuner. Dette gjelder bl.a. for følgende nøkkeltall:

Intern ressursprioritering:

- Brutto og netto driftsutgift pr. innbygger til tannhelse.
- Tannhelsetjenestens andel av netto driftsutgift

Dekningsgrad for tjenesten:

- Hyppighet/frekvens for behandling av hhv. prioriterte og betalende pasientgrupper

Kvalitet:

- Antall hull i tennene hos hhv. 5-/12-/18-åringer
- Tannlegetetthet pr. innbygger

Se sak fellesnemdas sak 16/17 "Økonomiplan 2018-2021 - Utfordringsdokumentet" for KOSTRA-tabellene.

For øvrig står tannhelsetjenesten overfor en underliggende vekst i etterspørsel og behandlingsbehov, bl.a. hos eldre og flyktninger. Dette medfører en tilsvarende kostnadsvekst, uten at overføringene fra staten økes tilsvarende:

- Etter hvert som stadig flere beholder egne tenner livet ut, vil syke eldre få større behov for mer omfattende og kostbar tannbehandling. Blant annet må vi oftere kjøpe spesialistbehandling og tannteknisk arbeid.
- Det er videre økte generelle krav og forventinger til relativt kostbare tannreparasjoner. Dette har sammenheng med at teknologisk og medisinsk utvikling gir muligheter for nye og bedre, men dyrere behandlingsmetoder.
- Fylkeskommunen har ansvar for at tannhelsetjenester er tilgjengelig for alle, og flyktninger og asylsøkere i alderen 0 – 20 år har rett til undersøkelse og behandling i den offentlige tannhelsetjenesten. Mange av disse har stort behandlingsbehov.

Tannhelsetjenesten må videre satse mer på spesialistutdanning, forskning og utvikling. Også tilgjengelighet til spesialisttannhelsetjenester er et fylkeskommunalt ansvar. Spesielt i Nord-Trøndelag er det få tannlegespesialister, og de fleste nærmer seg pensjonsalder. Behovet for nyrekruttering er derfor stort. Dette gjør det nødvendig å tilby stipend eller lønn under spesialistutdanning til kandidater som er villige til å etablere seg i fylket.

Tannhelsetjenesten skal i planperioden delta i forsknings- og utviklingsarbeid i samarbeid med kompetansesenteret for odontologi. Det er hovedsakelig andre som finansierer aktiviteten, men noen utgifter blir liggende på fylkeskommunen

Det er også behov for utbygging av nye tannklinikker i området Tiller/Heimdal og Malvik.

8.2. Økonomisk situasjon

Begge de fusjonerende tannhelsetjenestene er kostnadseffektivt drevet, og dette skal vi videreføre i den nye enheten for Trøndelag.

Årsprognose 2017 for tannhelsetjenesten i de to fylkeskommunene viser likevel et samlet underskudd opptil 15 millioner kroner. Dette innebærer at den samlede tannhelsetjenesten i TRFK etableres pr. 01.01.2018 med en underliggende driftsmessig underbalanse på 15 millioner kroner pr. år. I forhold til samlet nettobudsjett på 211 millioner kroner, utgjør denne underbalansen ca. 7 %, og er derfor en betydelig strategisk utfordring.

En vesentlig del av nevnte underbalanse kommer av periodiske reduksjoner i behandlingsskapitet, som følge av økt omfang av lovbestemte velferdspolisjoner. Mens rekrutteringssituasjonen blant tannleger nå er relativt stabil, er omfanget av lovbestemte permisjoner økende. Dette har sammenheng med de senere årenes endringer i kjønns- og aldersstrukturen blant både tannleger og leger i Norge. Eksempelvis har kvinneandelen blant studenter på de medisinske og odontologiske fakultetene i Norge nå passert 70 %.

Tannhelsetjenesten har i de senere årene hatt en generell underliggende kostnadsvekst knyttet til de prioriterte gruppene, uten at inntektssiden har fulgt med. Dette innebærer at tannhelsetjenesten gjennom flere år har hatt en økende reell underfinansiering. Denne underfinansieringen har i stor grad blitt forsøkt kompensert gjennom økte egeninntekter fra betalende pasienter, som i begge fylkeskommunene nå er kommet opp på et relativt høyt nivå.

Tannlegenenes personlige erfaring og effektivitet er svært avgjørende for tannhelsetjenestens tjenesteproduksjon og økonomi. Under permisjoner bidrar nyutdannede vikarer kun i begrenset grad til å opprettholde planlagt/forventet tjenesteproduksjon, og dermed budsjetterte inntekter. Det er slutteffekten av dette som i stor grad resulterer i nevnte økonomiske ubalanse i 2017, og som også må påregnes i de kommende årene.

8.3. Strategier og prioriteringer

Hovedstrategier for å møte de nevnte mål og utfordringer er å satse på forebygging, kvalitet og effektivitet. Vi skal sikre et forsvarlig og nødvendig tilbud til alle de prioriterte gruppene.

For å få til dette skal vi:

- i tråd med tannhelsetjenesteloven prioritere forebyggende og helsefremmende arbeid fremfor behandling. Målet er bedre helse og mindre behov for behandling.
- følge opp samarbeidet med kommunene for å sikre at prioriterte grupper er kjent med sine rettigheter, og at det forebyggende arbeidet blir ivaretatt.
- i tråd med nye nasjonale faglige retningslinjer for tannbehandling av barn og unge prioritere tydeligere, ved å innkalle færre og dermed bruke mindre ressurser til kontroll av de friske, og mer til behandling av pasienter med store behov.
- ha en målrettet og kostnadseffektiv satsing på etter- og videreutdanning.
- sørge for at tannhelsepersonellet får faglige utfordringer og utviklingsmuligheter - for at vi skal kunne tilby tjenester av høy kvalitet. Et bredt spekter av pasienter og varierte arbeidsoppgaver skal bidra til å utvikle attraktive fagmiljøer med høy faglig kompetanse.
- effektivisere også for å gi økt mulighet for behandling av betalende pasienter og dermed større inntjening. Betalende pasienter skal gi et positivt dekningsbidrag som disponeres til fordel for prioriterte pasientgrupper og en desentralisert klinikkstruktur.
- fortsette arbeidet med renovering og etablering av nye klinikker og utskifting av behandlingsstyr.
- tilpasse klinikkstruktur og bemanning til fremtidige behov og økonomiske rammer.

Potensialet for å kompensere for budsjettmessig underfinansiering gjennom fortsatt økning i egeninntekter, har imidlertid nå trolig møtt en øvre grense.

I tillegg til nevnte underbalanse inn i 2018, blir nye utgifter og tiltak fra 2018 budsjettmessige tilleggsutfordringer, mens eventuelle innsparinger/forbedringer går til fradrag

I de kommende årene bør det derfor i større grad tas tak i nevnte økende grad av økonomiske gap mellom økende kostnadspress og begrenset inntektsutvikling.

Aktuelle interne innsparingstiltak kan i den forbindelse være:

Styrte vakanser (ved ledighet i stillinger)

- Økt omfang av voksenbehandling
- Økte takster for voksenbehandling
- Redusert kjøp av tjenester fra private tannleger, f.eks. innstramming i praksis med at eldre får dekket kostnader med å fortsette hos sin private tannlege
- Endret framtidig klinikkstruktur i Trøndelag, f.eks. nedlegging eller sammenslåing av klinikker
- Redusert skystilskudd til tannlegepasienter
- Styrte vakanser vil i praksis ofte være et tveegget sverd, fordi dette lett gir også andre og utilsiktede virkninger enn kostnadsreduksjoner, som i verste fall kan overstige innsparingseffektene, f.eks.:

- Reduserte pasientinntekter (voksne/betalende pasienter)
- Mindre trivsel, dårligere arbeidsmiljø, økt sykefravær og økt turnover/rekrutteringsproblemer hos kritisk nøkkelpersonell.

I Utfordringsdokumentet vedtatt av Fellesnemnda i juni d.å. står bl.a. følgende om tannhelse i flertallsvedtaket:

«Det er riktig og viktig at tannhelsetjenesten fortsatt blir et fylkeskommunalt ansvar framover».

Reduksjon i tjenestens omfang og kvalitet kan derfor være en pedagogisk og strategisk utfordring, dersom sentrale myndigheter åpner for søknad om forsøk med kommunal overtakelse fra 2020. Det samme gjelder i forhold til tannhelsetjenestens reelle betydning for bolyst og dermed samfunnsutvikling i ulike deler av Trøndelag.

På grunn av disse strategiske hensynene bør økte økonomiske rammer vurderes.

8.4. Forslag til tallbudsjett

Tallbudsjett drift

Tall i 1000 kr

Tjenester	Forslag budsjett 2018	Budsjett 2017	Regnskap 2016	Forslag økonomiplan		
				2019	2020	2021
Tannhelse	214 095	207 899	226 733	212 541	212 541	212 541
Sum netto drift	214 095	207 899	226 733	212 541	212 541	212 541

9

SAMFERDSEL

9. Samferdsel

9.1. Kort sammendrag

Høsten 2016 bestilte Fellesnemda en sak om «Fremtidig strategi og organisering av hele samferdselsområdet». Saken ble behandlet i Fellesnemda 27. april. Der vedtok Fellesnemda prinsipper for organiseringen av samferdselsområdet og besluttet å sende forslaget til strategi på høring. Det har senere vært på høring i samtlige kommuner, regionråd og til andre interessenter, før endelig behandling i Hovedutvalget i november og i Fylkestinget i desember. Strategien vil deretter bli fulgt opp med operasjonelle delstrategier for hvert samferdselsområde.

Siden strategien ennå ikke er vedtatt, er økonomiplanen i tråd med forslaget til strategi uten å forutsette at strategien vedtas.

Fellesnemdas vedtak om organisering gir viktige føringer for samferdselsområdet i form av at fylkeskommunen skal ta en «rolle innenfor godstransport», en ambisjon om å samle mobilitetstiltakene i en «Trøndelagspakke 1», en «tydeligere pådriver for trafikksikkerhet» samt ved å gi fylkesadministrasjonen ansvaret for «utviklingsprosjekter innenfor sjøtransport». Fylkesrådmannen har dessuten økt mulighetene for å se ulike komplimenterende tjenestetilbud innenfor vei, offentlig transporttilbud og digital kommunikasjon i sammenheng, ved å samle disse ansvarsområdene på Samferdselsavdelingen i Trøndelag fylkeskommune.

Strategien anbefaler at vi går fra å tilby offentlig transport fra stasjon til stasjon, og over til å skulle tilby mobilitet der ledig kapasitet innenfor alle transportformer er tilgjengelig på en felles markeds plass. Dette forutsetter at alle kan være på nett, over alt alltid og det forutsetter en markeds plass på nett, som kan koble de som har et reisebehov med transporttilbud som har ledig kapasitet. For å ha noe å kjøre på og egnede steder å stoppe må vi bygge, drifte og vedlikeholde en infrastruktur for ønsket mobilitet og det må etableres møteplasser for de ulike transporttilbudene. Samferdselsstrategien er overordnet og må anses som Trøndelagsplanens samferdselsdel.

Hvordan strategien skal settes ut i live vil fremgå av ulike delstrategier underlagt hovedstrategien. I 2018 skal vi lage delstrategier for Vei, Sjø, Mobilitet og Gods. Delstrategi Vei vil omhandle hvordan vi skal utvikle veieierskapet, slik at vi får mer vei for pengene gjennom bedre kunnskap, smartere bruk av teknologi og bedre veistyring.

Det vil bli en stor utfordring å få forankret en omforent prioritering innenfor veiområdet og å finne riktig kompetanse, riktig teknologi og riktig styringsform for å optimalisere forvaltningen av den fylkeskommunale veikapitalen.

Hovedutfordringen er å finne et nivå på vedlikeholdet som fylkeskommunen har råd til over tid.

En av de oppgavene fylkeskommunen ikke har råd til er å innfri kravene til Tunnelsikkerhetsforskriften innen fristen i 2019. Disse er beregnet å minimum koste 208 millioner kroner mens fylkeskommunen til nå har mottatt kompensasjon fra staten på 41 millioner kroner. Dette gjør at Trøndelag fylkeskommune, som en av de første oppgaver etter stiftelsen, vil måtte varsle brudd på denne fristen.

Delstrategi Sjø vil handle om:

- hvordan det fantastiske potensialet for å forene fylkeskommunens rolle som tilrettelegger av sjøtransport med rollen som samfunnsutvikler
- interessen for å utvikle løsninger som bidrar til å redusere miljøforurensningene og klimagassutslippene fra sjøtransport
- interessene fra regional maritim industri og kompetansemiljø for å få krevende og utviklende oppdrag.

Delstrategi Mobilitet vil vise hvordan transporttilbudet skal utvikles til et komplett mobilitetstilbud, mer fokusert på å dekke reisebehovene på en rasjonell måte og mindre låst til stive rutetilbud enn i dag. I dette inngår mange store oppgaver som å:

- Få på plass Metrobuss-prosjektet i Trondheim.
- Utforme et regionbusstilbud for fremtiden, i forbindelse med anbud 2021. som inkluderer skoleskyss, tilrettelagt transport og et felles system for bestillingstransport for hele det store fylket. Med det blir drosje en viktig del av mobilitetstilbudet, og Regionbussanbud 2021 kan bli det første anbudet der operatørene gis anledning til å kjøre bil når de kan og buss når de må.
- Dette forutsetter at Trøndelag fylkeskommune lykkes i å utvikle et mobilitetssystem, i form av en felles portal for alle transporttilbud.
- Lansere et felles takst- og sonesystem, som vil være langt enklere enn dagens system. Selv om det nye systemet vil innebære en klar forenkling, vil alltid de kundene som føler de endringen blir til det verre høres langt bedre enn de som får det bedre.
- Forplikte staten til å forbedre togtilbudet mellom Trondheim og Steinkjer, for å unngå at fylkeskommunen presses til å etablere et parallelt busstilbud når Nye Veier AS har bygget motorvei på strekningen, midt på 20-tallet. Et busstilbud vil uansett ikke kunne konkurrere med toget på kjøretid og det vil bli svært kostbart for Trøndelag fylkeskommune.

Delstrategi Gods vil omhandle hvordan Trøndelag fylkeskommune skal bidra til å sikre at næringstransportene til, fra, i og gjennom Trøndelag skal få akseptable vilkår og hvordan Trøndelag skal forberede seg på å møte den enorme veksten som er ventet innenfor godstransporten i åren som kommer. Viktige tema der er å etablere en tilstrekkelig kunnskap på området, etablere gode møteplasser mellom næringen regionalt og politisk nivå regionalt og nasjonalt, samt hvordan fylkeskommunen kan bidra for å stimulere nødvendig teknologiskifter innenfor godstrafikken.

Samtidig med at samferdselsadministrasjonen har anbefalt en ny retning for samferdselsområdet for fremtiden er det store økonomiske utfordringer på samferdselsområdet i dagens situasjon. Utfordringene er spesielt knyttet til økte indekser for diesel, som utløser store merkostnader både for ruteproduksjonen i AtB, ruteproduksjonen i dagens Nord-Trøndelag og for anleggsvirksomheten på vei. Merkostnaden er beregnet til å utgjøre 138 millioner kroner bare i 2018.

9.2. Mål og ambisjoner

Det overordnede målet for samferdselsområdet er at Trøndelag i stadig økende grad skal oppleve å være tilgjengelig. Tilgjengelig både når det gjelder tilgang til å kunne reise og tilgang til verktøy for å slippe å reise. I dette tilgjengelighetsbegrepet inkluderes også tilgang til å kunne kommunisere, tilgang til informasjon og tilgang til varer og tjenester.

I Fellesnemda sak 16/17- økonomiplanens utfordringsdokument kan følgende mål utledes direkte fra vedtaket:

- Fremkommelige og trafiksikre veier
- Miljøtilpasset ferge- og hurtigbåttilbud
- Full mobildekning
- Ta igjen vedlikeholdsetterslepet på fylkesveiene
- Sikre at alle har et reelt kollektivtilbud
- Trafikksikker fylkeskommune i løpet av 2018.

I 2018 blir det viktig å få startet arbeidet med realisering av samferdselsstrategien mot 2030 samt få etablert felles regelverk og felles ordninger for de samferdselsområdene fylkeskommunen har ansvar for. En viktig operasjonell målsetning i denne sammenheng blir å sikre en god overføring av oppgaver innenfor kollektivområdet fra fylkesadministrasjonen i nord til AtB.

9.3. Økonomisk situasjon

Nord- og Sør-Trøndelag fylkeskommune har i 2017 et samlet driftsbudsjett på 1,8 milliarder kroner. Av dette går over 98 % som tilskudd til tjenesteproduksjon innenfor kollektivtrafikken, til drift av kollektiv infrastruktur og til drift og vedlikehold av fylkesveinettet. Enhver større endring i inntekter, kostnader eller ramme vil derfor ha direkte innvirkning på tjenesteomfang og handlingsrom for nye tiltak.

I 2018 og utover i økonomiplanperioden er det flere forhold innenfor samferdselsområdet som vil utfordre fylkeskommunens handlingsrom og økonomiske rammer. Overordnet er de mest sentrale:

- Drift og vedlikehold fylkesveier; Det er en uttalt målsetning å stoppe fortsatt negativ utvikling av vedlikeholdsetterslepet på fylkesveien og samtidig å ta igjen oppstått etterslep. Ambisjonen vil kreve midler langt ut over eksisterende driftsrammer.
- Det oppleves en stor indeksert kostnadsvekst i hele samferdselssektoren langt ut over generell prisstigning.
- Nye anbud og nye kontrakter på buss, båt og ferge er generelt mer kostnadskrevende enn de kontrakter som utløper.
- Trafikkvekst må følges opp med øket kapasitet
- Tiltak for å følge opp ny samferdselsstrategi bør iverksettes
- Innføring av nytt takst-/sonesystem
- Vedtatt nedtrapping av driftsrammen til samferdsel

Drift og vedlikehold Fylkesvei, inkl. vedlikeholdsetterslep

Hovedutfordringen innenfor drift og vedlikehold Fylkesveg er å sikre økonomisk rammer som gjør anbefalt og nødvendig vedlikehold av fylkesvegene mulig. Samlet sett representerer spesielt vedlikeholdsetterslepet, men også behovet for oppgradering til dagens trafikk/kjøretøy en stor og vanskelig utfordring. Klimaendringene bidrar i tillegg til å gjøre drift, vedlikehold og opprettholdelse av veginfrastrukturen dyrere og mer uforutsigbar. Samtidig medvirker også nye forskriftskrav til press på budsjettene. Et rammenivå som betyr utsettelse av vedlikehold gjør samtidig at nedbrytningen utvikler seg eksponentielt og gir ytterligere økte kostnader for renovering.

Hovedprioritet for veiområdet bør således være å stoppe økning i vedlikeholdsetterslepet og gjøre oppgradering av eksisterende vegnett for på den måten å sikre målet om trafiksikkerhet og

fremkommelighet, og også som forsvarlig forvaltning av vegkapitalen. For å muliggjøre dette må tildelingen til drift og vedlikehold tilnærmes MOTIV-tallet. Statens vegvesen benytter en normativ beregningsmodell (Motiv) for å beregne hvor mye det koster å drifte samt opprettholde vedlikeholdsstandarden, det vil si uten at vedlikeholdsetterslep oppstår og vegen funksjon ivaretas til enhver tid. Tildeling på MOTIV nivå vil gjøre det mulig å optimalisere tidspunktet for vedlikeholdstiltak samt sikre at det kan oppnås et høyere tilstandsnivå og dermed en mer stabil tilstand som igjen gir mer optimal utnyttelse av tildelte midler.

I og med at fylkesrådmannen må legge frem et budsjett i balanse foreslås en samlet økonomisk ramme for drift og vedlikehold fylkesveg på 751,7 millioner 2018 kr ekskl. mva. Sett i lys av at objektiv estimering av behov for midler til drift og vedlikehold uttrykt ved MOTIV tallet er på 1.087 millioner 2018 kr for Trøndelag, fremstår det som klart at området er vesentlig underfinansiert og forslått ramme utgjør således kun 69 % av MOTIV tallet. For å stoppe den negative utvikling i vedlikeholdsetterslepet må drift og vedlikehold fylkesvei tilføres ytterligere 335 millioner 2018 kr i forhold til Fylkesrådmannens forslag og det må understrekes at vedlikeholdsetterslepet vil øke med det foreliggende rammeforslaget (figur 1).

Det er viktig å understreket at det ved å øke bevilgningen til nivå for MOTIV, så vil man kun hindre en økning i vedlikeholdsetterslepet, men ikke redusere det.

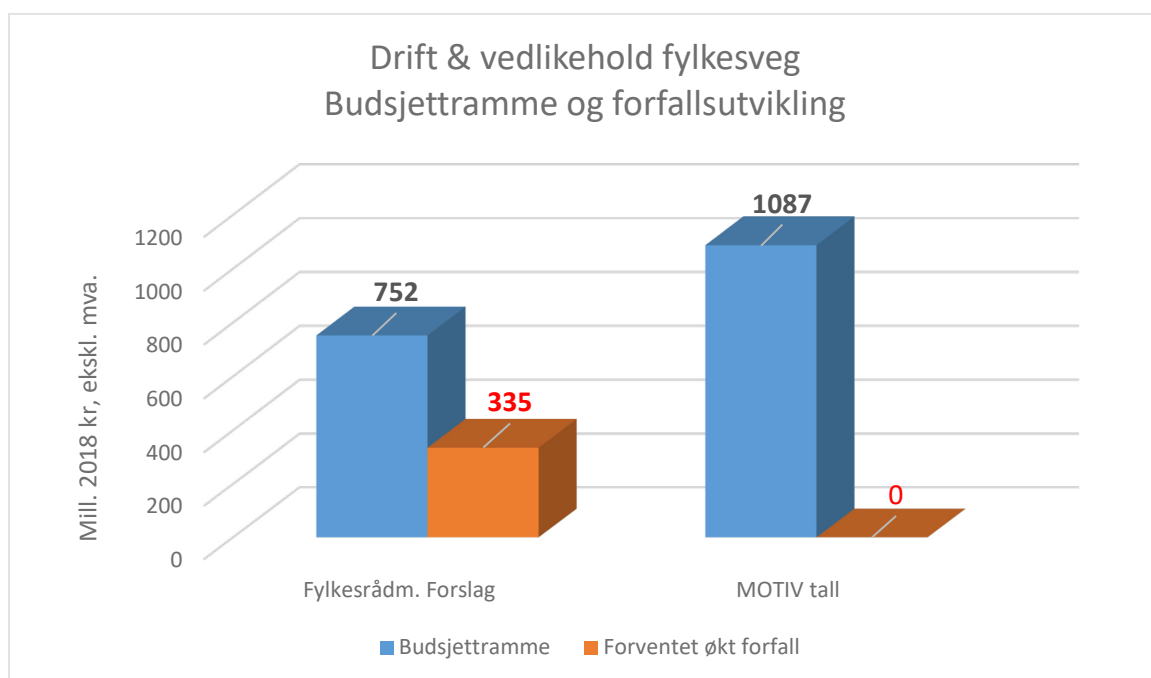
I og med at drift er fastlåst i kontrakter, gjør underfinansiering av drift og vedlikehold at vi må ta denne underfinansieringen inn gjennom reduksjon i programmer for vedlikehold. For eksempel risikerer vi å måtte kutte ned på vedlikeholdsprogram som asfaltering. Dette manglende vedlikehold og påfølgende økning i vedlikeholdsetterslepet har betydelig negativt konsekvens i forhold til hovedmålene om trafiksikkerhet og fremkommelighet.

Stort vedlikeholdsetterslep har samtidig den konsekvens at god styring av henholdsvis økonomi og tiltaksplaner vanskeliggjøres i og med det oppstår flere uforutsette hendelser. Klimaendringene med mer ekstremvær bidrar spesielt på dårlig vedlikeholdt infrastruktur til denne økte uforutsigbarhet.

Et stort vedlikeholdsetterslep med infrastruktur i dårlig forfatning vil kunne gjøre regionen mindre attraktiv for etablering av næringsvirksomhet, bosetting. Omvendt vil det å leve opp til målsettingen om sikker og god infrastruktur oppleves som positivt og gjør etablering generelt mer attraktivt.

I tillegg til fokus på sammenheng mellom den økonomiske ramme og vedlikeholdsetterslep, er det uansett vesentlig å ha sterk fokus på god og effektiv planlegging, gjennomføring og koordinering av tiltak slik effekt av tildelte midler maksimaliseres.

Figur 1 - Sammenheng mellom budsjettramme for D&V fylkesveg og forventet forfallsutvikling.

Kostnadsutvikling for drift- og vedlikeholdscontrakter fylkesveg er som omtalt i eget punkt vesentlig over utviklingen for byggekostnadsindeksen. Dette er en utvikling som er utfordrende og må håndteres. Fylkeskommunen må ta en aktiv rolle tidlig i prosessen ved inngåelse av nye driftscontrakter for på den måten å utfordre aktørene, driftsnivået/kravet i contraktene mv.

Da Fellesnemdas for Trøndelag fylkeskommune behandlet økonomiplan 2018-2021 – Utfordringsdokumentet ble følgende tekst tatt inn i vedtaket: «*Investeringene i fylkesvei skal prioriteres og de nasjonale programmene for fylkesveinettet må utnyttes i årene som kommer. Vi har forventninger til at det bevilges mer midler til vedlikehold av vegnettet i Trøndelag, og en opptrappingsplan for å ta igjen vedlikeholdsetterslepet skal legges inn i budsjett – og økonomiplanene framover. Fylkestinget må få seg forelagt vurderinger av og forslag til hvordan etterslepet kan reduseres*»

Oppfølging av dette vedtaket med faktisk handling er en stor utfordring med de skisserte rammer. Lagt til grunn at økonomisk ramme til området økes samtidig som det fokuseres på effektiv ressursbruk slik det ikke generes ny vedlikeholdsetterslep kan det oppstilles ulike scenarier over hvilken tid og med hvilken samlet andel vedlikeholdsetterslepet skal tas igjen. Om det for eksempel over 10 år skal tas igjen 80 % av det egentlige vedlikeholdsetterslep på ca. 2,5 mrd. kroner kreves en årlig ekstrabevilling til formålet på 200 millioner kroner.

Fellesnemdas vedtak i sak 2/17 bestilte en Veistrategi. Når Delstrategi Vei fremmes til politisk behandling høsten 2018 vil denne problematikken og ulike scenarier for løsning bli grundig omhandlet.

Generell stor kostnadsvekst ut over normal prisstigning

De kostnadsindekser som ligger til grunn for årlig regulering av contraktene for rutekjøp buss og båt og for kjøp av anleggstjenester innenfor vei og vedlikehold har økt betydelig og langt mer enn den generelle prisstigningen som avspeiles i kommunal deflator. Forutsatt samme aktivitetsnivå i 2018 som i 2017 vil dette innebære en reell merkostnad på kollektivområdet på om lag 78 millioner kroner ut over det ordinært indeksregulerte tilskuddsnivået. I tillegg kommer samme effekt på veiområdet. Lagt til grunn rammer for drift- og vedlikehold for fylkesvei Trøndelag i 2017 er det, med utgangspunkt i forholdsmessig utvikling i Motiv tallet, beregnet at kostnadene for

samme vil utgjøre i overkant av 62 millioner kroner ut over den alminnelige kostnadsindeksen på 2,6%.

Nye anbud og nye kontrakter

Nye miljørettede fergekontrakter med til dels økt kapasitet i sambandene Flakk-Rørvik og Brekstad- Valsset vil medføre økte årlige driftskostnader på ca. 29- 34 millioner kroner fra og med 2019.

Oppstart bussanbud Stor-Trondheim fra august 2019 vil innebære store økte kostnader. Det er forutsatt at kostnadene finansieres gjennom Miljøpakkesamarbeidet (en total ramme på 350 millioner kroner STFK FT sak 76/16). Sør-Trøndelag fylkeskommune har inngått avtale med de øvrige partene i Miljøpakken som sikrer at fylkeskommunens bidrag til kollektivtrafikken i Miljøpakke-området ikke skal øke mer enn den fylkeskommunale deflatoren + 0,5% ut over dagens nivå.

Nye bussanbud for regionen vil gi kostnadmessige effekter fra august 2021. Forut for dette blir det etablert anbudskontrakter for kortere perioder i nord-fylket. Det er anslått at dette vil medføre en ekstra kostnad på 12,5 millioner kroner (halvårseffekt) i 2019 og 25 millioner kroner i 2020 (helårseffekt) i forhold til dagens kontrakter som utløper. Effekter fra 2021 i forbindelse med nye anbud er enda ukjent.

Nye anbud for båt og ferge i Namdalen vil med stor sannsynlighet medføre økte kostnader. Det må påregnes at vi utover i økonomiplanperioden må avsettes midler for å ivareta dette.

Økning av kapasitet som følge av trafikkvekst

Økning i antall reisende vil over tid medføre økt behov for kapasitet. AtB har i sitt forarbeid til leveranseavtale signalisert et økt tilskuddsbehov i miljøpakkeområdet som følge av kapasitet og rutetiltak på 20 millioner kroner i 2018.

Kapasitetsøkende tiltak i Miljøpakkeområdet forutsettes finansiert gjennom miljøpakkesamarbeidet og vil således ikke medføre økt fylkeskommunalt tilskudd. Tiltak som påvirker miljøpakkens finansieringsbidrag må likevel avtales mellom partene. AtB har videre signalisert at økt hurtigbåtkapasitet Trondheim-Brekstad vil medføre et økt tilskuddsbehov på 2,5 millioner kroner i 2018 og 7,5 millioner kroner fra 2019.

Iverksette tiltak for å følge opp ny samferdselsstrategi

Ny samferdselsstrategi vil medføre behov for tiltak. Disse er omtalt i kapittel Strategi og prioriteringer. Spesielt forslaget til strategien om å etablere «nett for alle, overalt, alltid», vil medføre et vesentlig behov for investeringsmidler tidlig i strategifasen. Behovet er estimert til 15-45 millioner kroner årlig i forslaget til strategi.

Det vil være behov for noen organisatoriske endringer for å ivareta sammenslåingen av samferdselsadministrasjonene i nord og i sør og for å ivareta oppfølging av ny samferdselsstrategi.

AtB vil overta oppfølging av nettokontraktene fra nord. Videre skal AtB følge opp eksisterende og nye anbudsprosesser for dette området. AtB har signalisert at dette vil kreve en styrking av AtBs administrasjon tilsvarende 4 millioner kroner pr år.

Eventuell innføring av nytt takst-/sonesystem

En innføring av ny takst- og sonestruktur (TFK-sak 20/17) vil medføre at TFK i 2018 må finansiere et potensielt tap av passasjerinntekter i regionen. Dette er ut fra AtBs beregninger anslått å utgjøre 5-8 millioner kroner. I tillegg kan det tilkomme eventuelle merkostnader med en videreføring av dagens honnørrabatt og fri periodelengde. Innenfor miljøpakkeområdet forutsetter vi at passasjerinntektene er en del av felles tilskudds-økonomi i miljøpakkesamarbeidet og at inntektene i dette området isoleres til å finansiere tiltak i samme område.

Nedtrapping av driftsrammen til samferdsel

I Økonomiplan 2017-2020, vedtatt av Fellesnemda i sak 26/16, er det forutsatt at rammen til drift av samferdselsområdet skal ned med 6,6 millioner kroner fra 2017-2018, og med ytterligere 2 millioner kroner fra 2018 til 2019. Det er i denne økonomiplanen ikke tatt stilling til hva som skal utløse en slik nedtrapping.

9.3.1. Økonomisk ramme og handlingsrom

Totalt sett er den økonomiske situasjonen for samferdselsområdet svært utfordrende allerede ved oppstart av økonomiplanperioden. Trøndelag fylke vil i første del av økonomiplanperioden 2018-2021 være inne i en viktig periode der vi må samordne ressurser og tjenester innenfor samferdselsområdet for så å legge grunnlag for rasjonell og utviklende tjenesteproduksjon framover i tid. I perioden fram til da må det sikres kontinuitet i eksisterende tjenester samtidig som det rettes innsats mot de tiltak og endringer man vil tilrettelegge for i forhold til ny samferdselsstrategi. Operative gevinster i form av mer rasjonell drift og bedre tjenester vil derfor realistisk sett ikke komme før lengre ut i økonomiplanperioden og da i hovedsak i forbindelse med nye tilbud. Nedtrappingsplanen i FN-sak 21/16 er ikke forenlig med dette.

Fylkesrådmannen vil i forbindelse med de delstrategiene som skal ferdigstilles høsten 2018, inkludere en plan for hvordan fylkeskommunen vil sikre en målrettet og styrt utvikling av samferdselsaktivitetene innenfor de økonomiske rammer og det økonomisk handlingsrom som stilles til rådighet for samferdselsområdet. For 2018 må de økonomiske rammene på samferdselsområdet sikre kontinuitet og gi et rimelig grunnlag for implementering av ny strategi.

De økte kostnadene som oppstår må vi enten finansiere innenfor fylkeskommunal samferdselsramme, ved bruk av andre fylkeskommunale midler, gjennom miljøpakkesamarbeidet, eller innenfor AtBs tilskuddsramme. I tillegg kan tilpasninger skje gjennom justering og endringer av aktiviteter.

Finansiering av merkostnader som følge av høye kostnadsindekser

En betydelig del av merkostnadene i 2018 har bakgrunn i at kostnadsindeksene har gjort ett stort sprang oppover i løpet av 2017. I foregående år har de samme indeksene utviklet seg svært gunstig og til dels bidratt til driftsoverskudd. I Nord-Trøndelag fylkeskommune er deler av tidligere års gunstige utvikling satt på fond. I Sør-Trøndelag fylkeskommune er det AtB som får effekten med mindre den gunstige indeksutviklingen har vært gjenstand for direkte regulering av tilskuddsbeløp, noe det ikke har vært praksis for. Det overskudd og handlingsrom som tidligere indeksutvikling har gitt ligger derfor i AtBs portefølje. Fylkesrådmannen mener at merkostnader for høye indekser på kollektivområdet, på samme måte som kostnadsreduksjoner for lave indekser, må løses innenfor AtBs portefølje. Da med unntak for den nye portefølje som AtB får overført fra tidligere Nord-Trøndelag. Indeks-kostnadene for porteføljen fra Nord kan delfinansieres med midler avsatt i de senere årene med lave indekser.

For veiområdet har det vært løpende kostnadsdekning og styring av aktivitetsnivå innenfor rammen. Det foreligger ingen oppsparte midler forårsaket av dette forholdet for vei. Det er i inntektssystemet mellom stat og fylkeskommunene foretatt en økning i fylkesveifaktoren for drift og vedlikehold (Motiv) for 2018 som følge av forholdet. Fylkeskommunens andel av frie inntekter knyttet utgiftsbehov til drift og vedlikehold fylkesveg er gjennom dette økt for 2018.

Finansiering av økt tjenesteomfang kollektiv

Økt tilskuddsbehov i Miljøpakkeområdet som følge av trafikkutvikling og videreutvikling av tjenestetilbudet forutsettes finansiert gjennom Miljøpakkesamarbeidet. Dette fremgår av Bymiljøavtalen som partene i Miljøpakken har signert med staten, som ble vedtatt i Fylkestinget i Sør-Trøndelag i sak 45/16 og i Trondheim Bystyre. Statlige belønningsmidler er en vesentlig del av denne finansieringen. Avtalen forutsetter at merkostnadene er omforente. Kapasitetstiltak utenfor Trondheim må løses innenfor fylkeskommunens rammer.

Finansiering av et nytt takst-/sonesystem

I henhold til vedtak i TFT-sak 20/17 har fylkeskommunen akseptert å finansiere mindreinntekter utenfor Stor-Trondheim. AtB har beregnet at innføring av ny takst- og sonesystem kan medføre et inntektstap i regionen på 5-8 millioner kroner, og med tillegg for eventuelle endringer som blir vedtatt ut over AtBs anbefalte modell. Inntekter og kostnader av et nytt takst- og sonesystem i miljøpakkeområdet vil ikke ha direkte innvirkning på det fylkeskommunale tilskuddet.

9.3.2. Investering fylkesvei

Forslag til totalt rammenivå for investering fylkesveg på 2.526 millioner kroner (inkl. fergekai) gjør det mulig å ivareta rasjonell og kontinuert utbygging av eksisterende investeringsforpliktelser og et minimum av avsetning til fornyingsprogram, bufferfond og annen uspesifisert avsetning (G & S, trafiksikkerhetstiltak, miljøtiltak og planlegging). Omvendt gis det ikke mulighet for oppstart av nye større investeringsprosjekter innenfor foreslått rammenivå. Det er derfor et betydelig gap mellom behov og hva som er mulig å få til.

For omtale av de enkelte investeringsprosjekter/elementer i Fylkesrådmannens forslag til investeringsprogram kan du se Handlingsprogram samferdsel 2018(-21), fremlagt i parallell sak. Her omtaler vi spesielle områder og utfordringer.

Fornyingsprogram – Vedlikeholdsetterslep

Med utgangspunktet i en felles strategi begge de gamle fylkeskommunene har hatt om å prioritere fornying frem for nybygg, anbefales Fornyingsprogrammet videreført og foreslås styrket til å dekke hele den nye fylkeskommunen. Dette har vist seg som et godt og fleksibelt tiltak for å fornye og oppgradere eksisterende infrastruktur samtidig som vedlikeholdsetterslepet reduseres på disse strekningene.

Forskriftskrav – Tunnelsikkerhetsforskrift for fylkesveg

Med utgangspunkt i kostnad til minimumstiltak for oppfyllelse av tunnelsikkerhetsforskrift for fylkesvei vil Fylkeskommunen med dagens årlige tildelingstakst fra Staten først i 2030 være fullt ut kompensert for merutgifter knyttet til iverksettelse av forskriften. Dette til tross for at tiltak for oppfyllelse av tunnelsikkerhetsforskrift for fylkesvei skal være fullført innen 1. januar 2020.

Trøndelag Fylkeskommune forutsetter at staten enten restfinansierer tiltakene før fristen som staten krever at forskriften skal være innfridd, eller inngår forskutteringsavtale med fylkeskommunen.

Skredsikring

Det er etablerte skredsikringsprosjekter som binder statlige tilskuddsmidler på skredsikring de neste 10 årene. Samtidig er det fortsatt et stort behov på vegnettet til skredsikring og de klimatiske forandringene som skjer gjør at nye områder også får utfordringer på skred.

Fergekai

I forbindelse med elektrifisering av Flakk-Rørvik og Brekstad-Valset ble det i 2016 avdekket at fergekaiene på Rørvik og Brekstad var i så dårlig forfatning at de måtte kondemneres. Dette på tross av at de er underlagt Statens vegvesens standard vedlikeholdsregime for fergekai. Trøndelag fylkeskommune vil ha 12 fergesamband, og dermed over 20 fergekaier. Dette området har potensiale til å skjule et underliggende investeringsbehov på flere hundretalls millioner kroner. Basert på erfaringene fra de to kaiene i sør mener prosjektleder vi bør avsette penger til å gjennomføre en tredjeparts inspeksjon av øvrige kaier i 2018, for å dokumentere hva slags teknisk stand hver enkelt kai er i.

Bærende konstruksjoner

Det er 1321 bruer i Trøndelag. Området har et enormt potensiale for å skjule underliggende vedlikeholds- og investeringsbehov. Det er ofte avgjørende med rask, rasjonell og standardisert innsats for at denne kan være kostnadseffektiv.

Fylkeskommunen vil ha fokus på flaskehals for næringstrafikken i fylkesveinettet og spesielt bærende konstruksjoner er ofte flaskehals. For å ivareta fremkommeligheten gjennom tilstrekkelig bruksklasse og bredde, er det nødvendig å investere flere hundretalls millioner kroner.

Investeringer Kollektiv infrastruktur

Trøndelag fylkeskommune skal bygge nytt bussdepot øst i Trondheim, sannsynligvis på Brøset. Dette er en investering på ca. 350 millioner kroner der Sør-Trøndelag fylkeskommune har avsatt 212 millioner kroner og Staten bidrar med 140 millioner kroner gjennom Bymiljøavtalen for Trondheim.

Vi skal bygge ut kaier og etablere ladeinfrastruktur på fergesambandene Flakk-Rørvik og Brekstad-Valset for over 400 millioner kroner i 2018. Det skal Trøndelag fylkeskommune betale, men vi får støtte fra Enova på mellom 60 – 100 millioner. Eksakt beløp er ennå ikke avklart.

9.4. Strategier og prioriteringer

I april 2017 la Prosjektleder for sammenslåingen frem sitt forslag til hvordan vi bør organisere og utvikle samferdselsområdet i Trøndelag frem mot 2030. I ettertid er det gjennomført høringskonferanser med samtlige regionråd om forslaget, som Fylkestinget skal behandle i desember. I løpet av 2018 vil Fylkesrådmannen legge frem delstrategier for transportområdene vei, sjø, mobilitet og gods som skal vise hvordan vi planlegger å gjennomføre samferdselsstrategien.

Prosessen med å utforme og forankre utkastet til samferdselsstrategi har gjort det tydelig at det er behov for å kunne tilby de som har et transportbehov, det som finnes av ledig kapasitet, uansett transportform. «Nett til alle, over alt, alltid» er en forutsetning for dette. Ellers vil ikke de som har ledig kapasitet og de som har et transportbehov kunne kobles. Det er dermed også en forutsetning at vi får en egnet plass, eller en «app» for å kunne koble de med kapasitet med de med behov. Den tredje forutsetningen er å etablere møteplasser, eller «kryss», for overgang fra en transportform til en annen. Eller der tre bilister kan møtes, for å sette igjen to biler og kjøre videre sammen.

Sammenslåingen av fylkeskommunene gjør Trøndelag til landets største fylkesveieier. Dette vil gi utfordringer mht. prioritering mellom ulike veiformål. Fylkesrådmannen har som ambisjon å sikre at Fylkestinget i størst mulig grad vil kunne basere sine valg og prioriteringer på fakta. Å utforme dette faktagrunnlaget blir en viktig oppgave i 2018. Faktagrunnlaget vil videre være grunnlaget for veistrategien som vil bli utformet i 2018, som en detaljering av Samferdselsstrategien innenfor veiområdet.

Fylkeskommunen ønsker å ivareta samordningsbehovet mellom bolig-, areal og transportplanlegging, samt klimautfordringene. Dette ivaretar vi ved å innarbeide Samferdselsstrategien i kommende Fylkesplan.

I utfordringsdokumentets vedtak står det at Fylkeskommunen må samarbeide med lokalsamfunn og næringsliv for å løse utfordringer innen transport og kommunikasjon, og øke mulighetene for verdiskaping i hele Trøndelag. Fylkesrådmannen vil vektlegge å ivareta en tett dialog med regionrådene i utarbeidelsen av delstrategiene for transportområdene vei, sjø, mobilitet og gods samt Fylkesplanens samferdselsdel.

9.4.1. Strategi og prioriteringer for Fylkesvei

For strategier og prioriteringer på fylkesveg er omtalen i dette dokument på hovednivå, og for mer utfyllende omtale viser vi til Handlingsprogram samferdsel 2018(-21), fremlagt i parallell sak.

En overordnet felles og sammenhengende strategi og prioritering for fylkesveg i Trøndelag vil vi inkludere i kommende Delstrategi Vei som høsten 2018 blir fremmet til politisk behandling. Trøndelag Fylkeskommune skal være en aktiv og offensiv veieier som gjennom prioritering og styring sikrer rett, balansert og effektiv ressursbruk i henhold til regionens samlede behov.

Fylkeskommunens hovedmål ved prioritering av tiltak på fylkesveinettet er trafikkikkerhet og fremkommelighet. Imidlertid må vi se på mobilitet ut fra et mer overordnet og strategisk utgangspunkt, noe som betyr at fremkommelighet for bil ikke alltid er en absolutt gitt prioritet.

Hovedprioritet for veiområdet bør være å stoppe forfallet og gjøre oppgradering av eksisterende veinett for slik å sikre målet om trafikkikkerhet og fremkommelighet, samtidig som det blir forsvarlig forvaltning av vegkapitalen. For å gjøre det mulig må tildelingen til drift og vedlikehold tilnærmes MOTIV-tallet. Dette vil bl.a. gjøre det mulig å optimalisere tidspunktet for vedlikeholdstiltak samt sikre at vi kan oppnå et høyere tilstandsnivå og dermed en mer stabil tilstand som igjen gir mer optimal utnyttelse av tildelte midler.

Konsekvensene av å utsette vedlikehold vesentlig ut over optimale tidspunkt for vedlikehold er at nedbrytingen går raskere og det tidligere blir mye dyrere og komplisert å renovere, noe som allerede er tilfellet for flere veielementer. Det er i tillegg avgjørende å sikre god og effektiv planlegging, gjennomføring og koordinering av tiltak slik at vi får størst mulig effekt av tildelte midler.

Fylkesrådmannen gjør, som tidligere nevnt, oppmerksom på at med foreslått rammenivå til drift og vedlikehold for 2018 vil det være en vesentlig underfinansiering forhold til anbefalt nivå (MOTIV) og dermed generer ytterligere vedlikeholdsetterslep. En vesentlig del av det samlede etterslepet kommer av standardhevinger og arv fra staten. Dagens økonomiske rammer gir som omtalt ikke grunnlag for å løse denne utfordring. Andre fylkeskommuner er i samme situasjon. Som landets største fylkesveieier bør Trøndelag fylkeskommune lede an dialogen med staten om å ta igjen etterslepet på fylkesveiene.

Infrastrukturen for transport er sårbar overfor virkninger fra ekstreme værhendelser. Klimaendringer regner vi med at medfører større usikkerhet knyttet til sannsynligheten for ekstreme værhendelser. Vedlikeholdsetterslepet bidrar til å gjøre infrastrukturen mindre robust i forhold til klimaendringer. Derfor er styrket drift, vedlikehold og reduksjon av vedlikeholdsetterslepet en sentral del av klimatilpasningsarbeidet. Dette kan omfatte blant annet økt behov for beredskap og inspeksjoner. De viktigste tiltakene er imidlertid fornyings- og utbedringstiltak, som gir økt standard og dermed mer robust infrastruktur.

Klimaendringene, med mer ekstremvær, bidrar spesielt på dårlig vedlikeholdt infrastruktur til økt uforutsigbarhet i kostnad til vedlikehold og investering. Det blir viktig for Trøndelag fylkeskommune å sikre tilstrekkelige fleksible midler til å kunne håndtere overraskelser, og tilstrekkelig rutiner til å unngå de fleste overraskelsene. I den sammenheng vil fylkesadministrasjonen vurdere behovet for et eget inspeksjonsprogram for fergekaier, basert på lite ønskede overraskelser de siste par årene.

Gang og sykkelvei

Fylkeskommunen har som strategi å legge til rette for at flere kan gå og sykle på sine reiser. Dette begrunnet med hensynet til både miljø og folkehelse. Det er kostnadskrevende og derved utfordrende innenfor gjeldende rammesituasjonen å etablere gang og sykkelvei bygd iht. håndbok, og spesielt i mindre tett bebyggd strøk vil Fylkesrådmannen vil ha fokus på alternative, enklere og mer kostnadseffektive løsninger.

Trafikksikkerhet vei

En vesentlig del av strategien for å bedre trafikksikkerheten er å satse på det holdningsskapende arbeid. Ved skoler og andre viktige trafikkpunkter, må vi likevel ha stor oppmerksomhet ved fysiske tiltak i trafikksikkerhetsarbeidet årene framover.

Godstransport

Godstransport vil sannsynligvis bli transportområdets største utfordring på sikt. Godstransporten har hatt dobbelt så høy volumvekst som persontransporten de siste 25 år, og de transportformene som er minst ønskelig øker mest. Trenden ser ut til å fortsette. Gjennom NTP har staten beregnet at veksten frem mot 2050 vil være på 290 millioner tonn. Av dette vil 240 millioner tonn komme på vei. Dette innebærer over 50 000 flere trailere på norske veier hver arbeidsdag i 2050 i forhold til i dag. Dersom denne veksten realiseres vil det ha alvorlige følger for sikkerhet, fremkommelighet og standarden på veiene våre.

Fellesnemda har i sak 2/17 bekreftet at fylkeskommunen skal innta en rolle innenfor godstransporten.

9.4.2. Strategier og prioriteringer for områdene Mobilitet, Sjø og Kvalitet

2018 blir av mange grunner et svært viktig år innenfor samferdselsområdet. Ikke bare blir to trøndelagsfylker til ett, det felles grunnlaget for transporttilbudet i den nye regionen skal også vedtas og påbegynnes.

Det står i utfordringsdokumentet at det nivået hvert enkelt fylke har på tjenestene ved sammenslåingstidspunktet skal forsøkes videreført og opprettholdt inntil nytt felles planverk og regelverk er vedtatt, og at en større praktisk samordning etter felles mål og strategier på mobilitetsområdet kan skje i forbindelse med regionanbud 2019 og regionanbud 2021.

Vi må derfor sikre god kontinuitet i eksisterende tjenesteproduksjon inntil nye strategier og nye anbud er på plass. AtB vil fra årsskiftet 2017 til 2018 ha oppfølgingsansvar for alle

operatørkontrakter i nord og sør, bortsett fra de fergesamband som sams veiadministrasjon hos SVV følger opp.

Bestillingstransport

I utfordringsdokumentets vedtak er det presisert «*At bestillingstransporttilbudet opprettholdes på et nivå som gjør at alle i hele fylket har et reelt kollektivtilbud.*»

Mandatprosessen for Regionanbud 2021 må definere ambisjonen for bestillingstransport mens løsningen må stå i Delstrategi Mobilitet. Som en viktig premisse for dette tenker mobilitetsprosjektet «Smart transport» å gjøre et eller flere pilotprosjekter av bestillingstransport på mobile plattformer i 2018. Det er i fylkesrådmannens budsjettforslag for 2018 tatt høyde for videreføring av mobilitetsprosjektet og en uttesting av systemet i et forsøksprosjekt.

De økonomiske utfordringene innenfor samferdselsområdet, som vi beskriver i denne Økonomiplanen, viser at det er nødvendig at løsningen for bestillingstransport har potensiale til å redusere det samlede tilskuddsbehovet innenfor distriktstransport i 100-millioners klassen, uten å gi folk en dårligere opplevelse av tilgjengelighet og mobilitet.

Rutetilbud i regionen

Rutetilbudet i regionen for det neste tiåret vil bli utformet og vedtatt i løpet av 2018. Viktige politiske og økonomiske spørsmål i den sammenhengen er hvor omfattende rutetilbudet skal være, i hvilken grad og form bestillingstransport skal tilby i stedet for rutetransport og lengde og utforming av anbudskontraktene. Samtidig skal vi, som nevnt, etablere et nytt, felles takst- og sonesystem for Trøndelag.

Det er økonomisk avgjørende å kvalitetssikre beregningene som er gjort i AtBs utredning, for å sikre styring med det økonomiske resultatet av endringen. Det er forventet at dagens nivå på rutetilbudet i regionen videreføres inntil ny samferdselsstrategi er vedtatt og blir fasett inn i etter delstrategi mobilitet. Dette vil imidlertid betinge at de økonomiske rammene utvides slik at økte kostnader med (eventuelt) ny takst-sonemodell og nye anbud kan finansieres med tilførte midler og ikke hentes inn gjennom reduksjon av rutetilbud.

Miljøpakkeområdet

Det er forutsatt fortsatt stor årlig passasjervekst i miljøpakkeområdet for å ivareta nullvekstmålet i biltrafikk. I august 2019 kommer metro-buss. AtB har den utøvende rollen med å utvikle tjenestetilbudet i tråd med de politiske målsetningene. Det må i perioden fram til juni 2019 også gjennomføres omfattende tilrettelegging og etablering av nødvendig infrastruktur for Metrobussen. Det er svært kritisk og avgjørende at sentrale deler av infrastrukturen er på plass før oppstart august 2019. For å unngå forsinkelser må behandlingen av prosjektene ha svært høy prioritet og oppmerksomhet i alle politiske og administrative fora som er involvert.

Trondheim kommunes vedtak rundt ny takst- sonemodell at prioriteringer og valg av virkemidler innenfor miljøpakkeområdet skal være gjenstand for avklaringer innad i miljøpakkesamarbeidet. Dette vil i praksis si at Miljøpakkens kontaktutvalg må involveres i beslutningsprosesser rundt tiltak og disponering av trafikkinntekter på samme måte som de er involvert i beslutninger rundt anvendelse av belønningsmidler. En slik oppfølging av Miljøpakkeområdet gjennom Miljøpakkesamarbeidet er ikke i konflikt med Prosjektleders forslag til strategi for samferdselsområdet.

TT-Transport - Tilrettelagt transport for funksjonshemmede.

Retningslinjene for TT-transporten skal vi evaluere og tilpasse i løpet av første halvår 2018. Fylkestinget får lagt frem egen sak om dette i løpet av 1. halvår 2018.

NTFK har i 2017 fått tilført kr 15,8 millioner kroner fra Samferdselsdepartementet i prosjektmidler til tilrettelagt transport for rullestolbrukere og blinde/svaksynte. TRFK er søknadsberettiget for neste år, og kommer til å søke samferdselsdepartementet om penger, slik at vi kan opprettholde dagens tilbud utover 2017, og eventuelt utvide det til å gjelde for hele Trøndelag.

Utviklings-prosjekter i henhold til foreslått samferdselsstrategi

I forslaget til ny samferdselsstrategi er utvikling av digitale plattformer og tiltak som kan bidra til å redusere reisebehov framhevet. Følgende prosjekter er forenlige med denne strategien og foreslås gjennomført i 2018:

- Forsøk med nytt system for bestillingstransport. Dette iht. vedtak i STFK, FT-sak 44/16. Fylkesrådmannen foreslår at det settes av kr 1,0 millioner kroner til dette forsøksprosjektet
- Forsøk med digitalt delekontor for pendlere, på Brekstad. Dette har til formål å tilrettelegge for redusert reisebehov. Fylkesrådmannen foreslår at det settes av kr 0,5 millioner kroner til dette forsøksprosjektet.
- Utbygging av mobilt og fast bredbånd. I henhold til foreslått samferdselsstrategi. Se eget kapittel. Fylkesrådmannen foreslår å sette av 5 millioner kroner i 2018 for å bidra til etablering av digital infrastruktur i fylket.

Sjøtransport

I utfordringsdokumentets vedtak er det presisert at fylkeskommunen skal ha en aktiv transport og kommunikasjonspolitikk. Her står det at «miljøtilpasset fergetilbud og båtruter som tar i bruk ny teknologi for reduksjon av utslipp av klimagasser er avgjørende for at vi skal nå målet om utvikling i hele Trøndelag. Biogass må utredes for bruk på våre hurtigbåter og våre busstilbud i kommende anbudsprosesser»

Sjøtransport i Trøndelag kan vi bokstavelig talt beskrive som «et hav av muligheter». På dette området har Trøndelag fylkeskommune store muligheter for å se fylkeskommunens roller som tilrettelegger av transporttilbud, samfunnsutvikler og motor for utvikling av klimateknologi i sammenheng. I motsetning til på øvrige transportområder har Trøndelag en industri og kompetanse i verdenseliten, og fellesinteressene mellom transport, industri og klima er tette. Hvordan vi skal utnytte dette blir klart i 2018. Sør-Trøndelag fylkeskommune fikk mest av alle søkerne i Miljødirektoratets Klimasats-program i 2017, for prosjektet «fremtidens hurtigbåt», med en ambisjon om å utvikle verdens første utslippsfrie hurtigbåt.

Den første saken som vil ha stor betydning på sjøtransportområdet er vurderingen av om Fylkestinget har ambisjon om å gjennomføre teknologiskifter også på de 10 gjenstående fergesambandene, etter Flakk-Rørvik og Brekstad-Valset der teknologiskiftet ble bestilt i 2016.

Flere av de små sambandene er nå på utgående kontrakter. Det er uvisst hvordan markedet vil fungere for disse sambandene, som kanskje kun har en aktuell operatør. Før nye tilbud forberedes på de små sambandene vil Fylkesrådmannen måtte utfordre Fylkestinget på om drift i egenregi vil kunne være et alternativ, dersom markedet ikke fungerer tilfredsstillende. Ambisjoner om teknologiskifter også på de små sambandene vil øke sannsynligheten for at egenregi vil måtte vurderes.

Skoleskyss

Det vil bli utarbeidet et felles skyssreglement for Trøndelag. Dette vil bli framlagt for fylkestinget i løpet av første halvår 2018 og gjelde fra og med skoleåret 2018/2019. Det planlegges en gradvis overføring av oppgaver og ansvar mellom samferdselsadministrasjonen i nord og AtB.

Drosje

Drosje er et viktig element i overgangen fra faste ruter til etterspørselsbasert transport. Rutetransport er velfungerende på strekninger med godt og jevnt trafikkgrunnlag, mens bestillingstransport kan være en bedre løsning i områder med lav og ujevn trafikk. Fylkeskommunen er løyvemyndighet for drosje i dag, og har dermed mulighet til å integrere drosje i det regionale mobilitetstilbudet gjennom å fjerne skillet mellom buss og bil i det offentlige transporttilbudet.

Samferdselsdepartementet behandler nå en klagesak fra ESA. I 2018 vil det bli avgjort om drosje fremdeles vil være et regionalt politisk mobilitetsverktøy. Trøndelag fylkeskommune må få en drosjepolitikk som sikrer dette, uavhengig av departementets beslutning.

Innenfor området drosje og mobilitet foreslår Fylkesrådmannen at vi setter av 0,5 millioner kroner til et forsøksprosjekt med flytaxi til Ørland flystasjon. Dette iht. vedtak i fylkestinget i Sør-Trøndelag i sak 12/16, Samferdselsstrategi for Fosen 2016-2030. Prosjektet skal være en pilot i prosjektet «Smart transport», som planlegger å pilotere et system for bestillingstransport i 2018.

Småflyplasstilbudene

Flytilbudene på Rørvik, Namsos, Rørø og Ørland er viktige elementer i det regionale mobilitetstilbudet. Det er varslet at ansvaret for småflyplasstilbudet skal bli fylkesansvar. Trøndelag fylkeskommune må forberede seg på å overta ansvaret for tilbudet og på i større grad enn i dag integrere det i det regionale mobilitetstilbudet.

Ivareta ny felles samferdselsstrategi

En strategi som blir vedtatt for samferdselsområdet i Trøndelag vil, i stor grad avhengig av ambisjonsnivå, medføre behov for tiltak. Det er fremlagt forslag til flere utviklingsprosjekt. I tillegg til dette vil det være behov for å innrette egen fylkeskommunal organisasjon på samferdselsområdet for å ivareta vedtatt strategi. Dette gjøres først og fremst med å spisse samferdselsorganisasjonen i fagseksjoner. Dette vil medføre en ekstra årlig kostnad på ca. 2 millioner kroner fra 2018.

Trafikksikkerhet

Trafikksikkerhet er et viktig ansvarsområde for fylkeskommunen. Som veieier kan fylkeskommunen sette i verk fysiske trafikksikkerhetstiltak. Som ansvarlig for de videregående skolene har fylkeskommunen en god arena for å kunne påvirke ungdom i en viktig del av livet mht. trafikksikkerhet. Fellesnemda vedtok i april at Trøndelag fylkeskommune skal ta en tydeligere rolle innenfor trafikksikkerhetsområdet. Det er derved viktig for fylkeskommunen å balansere forholdet mellom fysisk trafikksikring og forebyggende/holdningsskapende trafikksikkerhetsarbeid.

I utfordringsdokumentets vedtak er det presisert at fylkeskommunen skal søke å bli godkjent som trafikksikker fylkeskommune etter sertifiseringsordning utarbeidet av Trygg Trafikk. Trøndelag fylkeskommune skal være godkjent i løpet av 2018. Fylkesrådmannen vil legge til rette for at vedtaket blir fulgt opp gjennom prosesser og planer for videre arbeid for 2018.

Videre er det i utfordringsdokumentets vedtak fremhevet at fylkeskommunen skal ha en aktiv transport- og kommunikasjonspolitik som ivaretar Fremkommelige og trafikksikre veier. Målet vil bli innarbeidet i veistrategien og i tillegg ligge til grunn for prioriteringer i handlingsprogrammene.

Digital Infrastruktur

Prosjektleder har vedtatt at digital kommunikasjon skal inngå på samferdselsområdet. Dette er riktig og viktig av flere grunner. Tilrettelegging av digital kommunikasjon er et av få tiltak som kan bidra til å redusere transportbehovene, det er derfor naturlig å se utbygging av nett opp imot bygging av vei. Tilgang til nett er en avgjørende forutsetning for å kunne utnytte ledig kapasitet

innenfor de ulike transportformene. At digital kommunikasjon inngår på samferdsel innebærer videre en mulighet for å sikre at ikke samme geografiske område kommer dårlig ut både mht. kollektivtilbud, vei og nettdekning. Trøndelag fylkeskommune bør allerede i 2018 etablere et eller flere prosjekter som tydelig markerer verdien av bedre nett, helst ved å kunne vise at dette utløser reduserte reisebehov.

I utfordringsdokumentets vedtak er det presisert at et videre arbeid med å sikre full mobildekning og tilgang på bredbånd, er avgjørende for at lokalsamfunnene og næringslivet i Trøndelag får utvikle seg videre.

Det er viktig å ha med seg i det videre arbeidet at det ikke er kun finansiering som bidrar til bedre bredbåndsdekning. Tilretteleggende tiltak, kompetanseheving i kommunene, påvirkning av rammevilkår og dialog med markedet er alle viktige virkemidler som kan bidra til å sikre god digital infrastruktur til husstander og næringsliv i Trøndelag.

Mobildekningsprosjektene fortsetter i henhold til den samarbeidsmodellen som det har vært stor suksess med. Det må planlegges med en fortsatt fortetting med nye master og hytter. Et realistisk tall er 10 nye master pr år, i minst 10 år. Dette innebærer en årlig investering på 7,5 millioner årlig, forutsatt at kommunene også går inn med tilsvarende. I fylkesrådmannens forslag til budsjett er det i 2018 avsatt 5,0 millioner kroner til formålet.

Skal de private husstander som pr. i dag mangler fiber få det medfører dette en utbyggingskostnad på ca. 2,2 milliarder kroner. Tar vi høyde for at markedet løser 80 % av dette selv, så er det behov for ca. 500 millioner kroner i offentlig tilskudd. Deler av dette betaler kommuner og statlige støtteordninger. Alternativ og rimeligere teknologi kan også redusere kostnaden. Men det er høyst relevant å regne med at Trøndelag fylkeskommune må investere minst 10 millioner kroner årlig i bredbåndstiltak. Det bør i tillegg øremerkes midler spesielt til skolene. Satsingen må ha et langt perspektiv, minst 10 år.

9.4.3. Strategi og prioritering for økonomiske tiltak framover

Det er betydelig avstand mellom de økonomiske behov som beskrives og den økonomiske rammen som er stilt til rådighet for samferdselsområdet. Oppsummert framkommer denne avstanden i følgende tabell.

Tall i 1000 kr - fra 2018 i 2018-kr

Tjeneste	TFK 2017	B 2018 TFK	P 2019	P 2020	P 2021
Behov:					
72* Fylkesvei	735 181	815 284	804 784	804 784	804 784
73* Kollektiv	1 075 514	1 161 505	1 222 712	1 235 537	1 209 887
Sum Behov	1 810 695	1 976 789	2 027 495	2 040 320	2 014 670
Planlagt Ramme Samferdsel					
72* Fylkesvei	735 181	751 672	741 172	741 172	741 172
73* Kollektiv	1 075 514	1 098 452	1 106 860	1 106 860	1 106 860
Sum Planlagt Ramme Samferdsel	1 810 695	1 850 124	1 848 032	1 848 032	1 848 032
Differanse mellom behov og planlagt ramme	0	126 665	179 464	192 289	166 639

Tabellen over viser avviket mellom gjeldene budsjettammer og behovet som er innmeldt. Avviket er på over 126 millioner kroner i 2018. Siden 98 % av budsjettet brukes av AtB og Statens vegvesen vil tiltakene i tilsvarende grad også måtte iverksettes der AtB og Statens vegvesen vil tiltakene i tilsvarende grad også måtte iverksettes der.

I tabellen er det ikke tatt med summen de forhold som ifølge fylkesrådmannens forslag foreslås finansiert innenfor AtBs eksisterende tilskuddsnivå (indeksøkningene i sørfylket) og gjennom

Miljøpakkesamarbeidet (tiltak i Miljøpakkepakkeområdet). eksisterende tilskuddsnivå (indeksøkningene i sørfylket) og gjennom Miljøpakkesamarbeidet (tiltak i Miljøpakkepakkeområdet).

Følgende forhold utfordrer samferdselsrammen fra og med 2018:

Alle tall i 1000-kr

Nye forhold fra 2018:	2018		2019		2020		2021		Anm/tiltak
	TFK	Andre*	TFK	Andre*	TFK	Andre*	TFK	Andre*	
Videreføre gammel ramme (uten vedtatt nedtrapping av ramme)	6 600		8 560		8 560		8 560		*
Kostnadsindeks (over normalindeks/deflator) nettokontrakter nord	32 000		32 000		32 000		32 000		*
Kostnadsindeks (over normalindeks/deflator) rutekjøp AtB		25 000		25 000		25 000		25 000	Finansieres innefor AtBs rammenivå pr 2017
Kostnadsindeks (over normalindeks/deflator) rutekjøp AtB MP-området		21 000		21 000		21 000		21 000	Finansieres innefor AtBs rammenivå pr 2017
Kostnadsindeks (over normalindeks/deflator) Drift og vedlikehold FV	62 000		62 000		62 000		62 000		*
Ny takst Sone Økt tilskuddsbehov region	7 000		7 000		7 000		7 000		*
Nye anbud - fergekontrakter F-R og B-V	-		34 000		34 000		34 000		*
Midlertidige Anbudskontrakter 2019-2021 nord	-		12 500		25 000		-		*
Digitalt bredbånd (prosjekter iht samf.strategi)	5 000		5 000		5 000		5 000		*
Forsøks-/ Utviklingsprosjekter iht tabell* (prosjekter iht samf.strategi)	2 000		-		-		-		*
Økt rutekjøp HB	2 500		7 500		7 500		7 500		*
Økt administrasjon TFK (seksjonsinndeling)	1 500		1 500		1 500		1 500		*
Økt adm AtB	4 000		4 000		4 000		4 000		*
Økt rutekjøp Miljøpakkeområdet, anbud 2019 Trondheim		20 000		91 783		100 000		100 000	Merkostnaden finansieres gjennom Miljøpakken
Sum endringer/nye forhold som må håndteres	122 600	66 000	174 060	137 783	186 560	146 000	161 560	146 000	
Indeksregulert til 2018 kroner	125 788	67 716	178 586	141 365	191 411	149 796	165 761	149 796	

Figuren viser at samlet innsparingsbehov i 2018 utgjør kroner 122,6 millioner.

Tiltak fra 2018:

Drift og vedlikehold fylkesvei:

Innenfor vei styrer fylkeskommunen direkte gjennom de program og tilskudd som vi avtaler med SVV. For drift og vedlikehold av fylkesvei kan driften tilpasses tilgjengelig ramme. Økte kostnader håndteres da ved å redusere omfanget drift- og vedlikeholdsoppgaver.

Konklusjon:

Fylkeskommunen må tilpasse tjenesteomfanget pengene vi har til rådighet.

Finansiering:

64,2 millioner kroner

Drift Kollektiv

Innenfor kollektivområdet vil hele porteføljen av tjenesteproduksjon fra og med 2019 være innenfor AtBs portefølje. (Med unntak av fergeruter i nord) Tiltak og styring av aktivitetsnivå innenfor kollektivområdet må vi derfor gjøre gjennom AtB.

AtB må få en økonomisk ramme for driften i årene framover. Rammen vil være avledet av fylkestingets vedtak rundt økonomiske rammer for kollektivområdet. Det vil være opp til AtB å tilpasse driften til de faktiske rammene. Takst kan også brukes for å oppnå ønskede effekter.

Økte kostnader som følge av innsparingskrav (4,4 millioner), økt rutekjøp hurtigbåt (2,5 millioner) og økt administrasjon i AtB (4,0 millioner) må dekkes inn gjennom AtBs portefølje og et videreført tilskuddsnivå på 2017-nivå.

I tillegg forutsettes det at AtB selv finansierer økte indekser (21 millioner + 25 millioner) da de har beholdt overskudd bla. basert på gunstige indekser de siste to årene.

Konklusjon:

Vi må pålegge AtB å dekke merkostnader på transportområdet samt andelen av krav om innsparing innenfor egne rammer.

Finansiering:

10,9 millioner kroner

Administrasjon, utviklingsprosjekter

Økt administrasjon TRFK (1,5 millioner) og forsøks og utviklingsprosjekter (2,0 millioner) finansieres innenfor eksisterende samferdselsramme (2017-nivå).

Finansiering:

3,5 millioner kroner

Tiltak som bør dekkes med utvidet ramme samferdsel:

Det foreligger politiske vedtak som øker finansieringsbehovet på samferdselsområdet. Dette er minimumsramme til mobil- og bredbånd (5 millioner kroner) og ny takst/sonemodell (7,0 millioner kroner). I tillegg utgjør indeksøkning på nettokontrakter i dagens Nord-Trøndelag en merkostnad på kroner 32 millioner kroner i 2018. Samferdselsområdet i Nord-Trøndelag har avsatt midler fra mindre forbruk pga. indeksnedgang de siste årene, som bør finansiere indeksøkningen i 2018.

Finansiering:

44 millioner kroner

Konklusjon:

Basert på denne fordelingen finansieres budsjettert underdekning på 122,6 millioner kroner i 2018 ved:

• Finansierte med redusert drift og vedlikehold vei	64,2 millioner
• Finansierte innenfor rammen til AtB	10,9 millioner
• Finansierte innenfor rammen til samferdselsavdelingen	3,5 millioner
• Finansierte ved rammeutvidelse	<u>44,0 millioner</u>
Samlet innsparing:	<u>122,6 millioner</u>

For å realisere innsparingene vil det bli behov for Statens vegvesen til å foreta vesentlige kutt i planlagt vedlikehold.

Evt. forsert utbygging av bredbåndsutbyggingen vil forutsette ytterligere kutt i planlagt veivedlikehold.

For AtB vil det med disse innsparingskravene kunne bli nødvendig for eksempel å iverksette tiltak som å redusere rutetilbudet på viktige transporttilbud, øke takstene på hurtigbåt i stedet for å utvide rutetilbudet, å kutte avtalen om billettsamarbeid med jernbanen og liknende tiltak.

Fylkeskommunen vil:

Fylkeskommunen vil benytte regionbussanbud 2021 til å innføre et transporttilbud mer basert på bestilling enn på faste ruter, med ambisjon om at dette skal redusere de samlede kostnadene for distriktstilbudet med minst 100 millioner kroner årlig, uten å redusere opplevelsen av mobilitet.

9.5. Forslag til tallbudsjett

Tallbudsjett drift

Tall i 1000 kr

Tjenester	Forslag budsjett 2018	Budsjett 2017	Regnskap 2016	Forslag økonomiplan		
				2019	2020	2021
Fylkesveger	751 672	735 166	857 484	741 172	741 172	741 172
Kollektivtrafikk	1 098 452	1 240 970	1 258 677	1 106 860	1 106 860	1 106 860
Sum netto drift	1 850 124	1 976 136	2 116 161	1 848 032	1 848 032	1 848 032

Belønningsmidler kollektivtransport lå i Sør-Trøndelag i budsjettskjema 1A fram til og med 2017. Fra og med 2018 er belønningsmidler kollektivtransport flyttet til budsjettskjema 1B og gir økt inntekt på kollektivtransport.

Tallbudsjett investering fylkesvei

Alle tall i millioner kroner

Prosjektets navn	Total kostn.ramme i perioden (2018 kr)	Finansiert pr 31.12.17	Budsjett 2017	Strategiplanperiode			
				2018	2019	2020	2021
Investeringer fylkesveier	7 335,2			2 369,5	2 483,9	1 502,5	979,2
Ferjekai Flakk - Rørvik	145,4	50,0	50,0	95,4	0,0	0,0	0,0
Ferjekai Brekstad - Valsø	84,4	23,0	23,0	61,4	0,0	0,0	0,0
Tilbakebetaling av bompengelån	187,1						187,1
Investering	7 752,1			2 526,3	2 483,9	1 502,5	1 166,4
Mva.-kompensasjon				454,7	447,1	270,4	176,3
Refusjon fra staten, rassikringsmidler				25,7	25,7	25,7	25,7
Forskuttering Frøya kommune				35,0			
Kommunal medfinansiering				22,0	14,4	24,6	14,4
Tilskudd fra Enova				19,0			
Tilskudd fra private				3,6	12,5	25,0	
Bruk av bompenger				209,5	211,9	214,1	216,5
Rassikringsprosjekt Fv 723 og Fv 14. Fremtidig refusjon fra staten, lånefinansiert				137,0	225,2	66,7	9,6
Bruk av bompenger (lånefinansiert)				587,1	995,6	334,2	0,0
Tilbakebetaling av bompengelån							187,1
Låneopptak som belaster driftsøkonomien				1 032,8	551,6	541,8	536,9
Finansiering				2 526,3	2 483,9	1 502,5	1 166,4

Tallbudsjett investering kollektivtransport

Alle tall i millioner kroner

Prosjektets navn	Total kostn.ramme (2018 kr)	Finansiert pr 31.12.17	Budsjett 2017	Strategiplanperiode			
				2018	2019	2020	2021
Bussdepot Øst, selvfinansierende	350,0	225,1	205,1	10,0	50,0	64,9	0,0
Nye hvilebrakker AtB, selvfinansierende	22,3	6,3	3,2	4,0	4,0	4,0	4,0
Elektrifisering av linjer i rutestrukturprosjektet	16,2	0,0		16,2			
Park & Ride	3,5	0,0		3,5			
Kjøp av eiendommer til kollektivtransportformål i Trondheim	50,0	0,0	0,0	25,0	25,0		
Investering	442,0	231,4		58,7	79,0	68,9	4,0
Mva.-kompensasjon				6,0	10,0	12,0	1,0
Refusjon fra staten, Bymiljøavtalen				24,0	41,0	75,0	
Selvfinansierende låneopptak				3,0	3,0	3,0	3,0
Låneopptak som belaster driftsøkonomien				25,7	25,0	-21,1	0,0
Finansiering				58,7	79,0	68,9	4,0

10 | VEDLEGG

Vedlegg 1

Lånefondets bevilgningsbudsjett

For 2016 og 2017 gjelder dette Sør-Trøndelag fylkeskommune. Fra 2018 gjelder budsjettet for Trøndelag fylkeskommune

	Budsjett	Budsjett	Regnskap
Alle tall i 1000 kr	2018	2017	2016
Lønn inkl. sosiale utgifter			
Utstyr m.v.			
Låneomkostninger m.v. eksterne lån	1 000	500	659
Renteutgifter eksterne lån	170 000	140 000	64 124
Renter på swap	52 000	32 000	35 726
Sum utgifter	223 000	172 500	100 509
Avdrag på eksterne lån **	-		4 500 000
Interne utlån	1 614 000	1 408 800	1 445 149
Sum utbetalinger	1 614 000	1 408 800	5 945 149
Sum anvendelse av midler (1+2)	1 837 000	1 581 300	6 045 658
Refunderte adm. utg. og låneomk. m.v.			29
Refunderte renteutgifter	223 000	172 500	100 480
Sum inntekter	223 000	172 500	100 509
Nye låneopptak **	1 284 000	1 108 800	5 700 000
Interne avdrag på utlån	330 000	300 000	228 792
Sum innbetalinger	1 614 000	1 408 800	5 928 792
Sum anskaffelse av midler (4+5)	1 837 000	1 581 300	6 029 301
Beregnet disponibel beholdning *	-16 357	-16 357	
Årets kontantoverskudd (6-3+7)			
Årets kontantunderskudd (6-3+7)	-16 357	-16 357	-16 357

* Beregnet disponibel beholdning i budsjett 2018 er lik kasse og bankinnskudd pr. 31.12.2016 pluss budsjettert sum anskaffelse av midler i 2017 minus budsjettert sum anvendelse av midler i 2017.

** Avdrag på eksterne lån budsjetteres ikke da strategien med kortsiktige lån gjør det umulig å beregne. Nye låneopptak budsjetteres som netto økning i låneopptak.

Vedlegg 2

FORSLAG TIL BUDSJETT FOR KONTROLLUTVALGET 2018 OG ØKONOMIPLAN 2018 - 2021

SAKSPROTOKOLL

NORD TRØNDELAG FYLKESKOMMUNE

Kontrollutvalget

KomSek Trøndelag IKS
-sekretariat for kontrollutvalgene

SAK 031/17
KONTROLL OG TILSYN
BUDSJETT 2018

Saksgang:	Møtedato:	Saksbehandler:	Saksnr.:	Arkiv:
Kontrollutvalget	20.09.2017	Einar Sandlund	031/17	411-1701-5.3

Endelig vedtak:

Kontrollutvalget slutter seg til det framlagte forslag til driftsbudsjett for 2018 for kontroll og tilsyn med en total ramme på kroner 12 920 000.

Forslaget oversendes Trøndelag Fylkeskommune for videre behandling med henvisning til kontrollutvalgsforskriftens § 18.

SAKSBEHANDLING/SAKSGANG:

Saksbehandlers forslag til vedtak

Kontrollutvalget slutter seg til det framlagte forslag til driftsbudsjett for 2018 for kontroll og tilsyn med en total ramme på kroner 12 920 000.

Forslaget oversendes Trøndelag Fylkeskommune for videre behandling med henvisning til kontrollutvalgsforskriftens § 18.

Behandling

Forslag i møtet:

Avstemning:

Enstemmig

Endelig vedtak:

Kontrollutvalget slutter seg til det framlagte forslag til driftsbudsjett for 2018 for kontroll og tilsyn med en total ramme på kroner 12 920 000.

Forslaget oversendes Trøndelag Fylkeskommune for videre behandling med henvisning til kontrollutvalgsforskriftens § 18.

Saksopplysninger

Kontrollutvalget skal hvert år lage forslag til budsjett for kontroll- og tilsynsarbeidet, jf. kontrollutvalgsforskriften §18. For budsjettåret 2018 har sekretariatet lagt behandlingen av økonomiplan 2018-2021 for Trøndelag fylkeskommune til grunn, sak 26/16. Budsjettet for kontroll- og tilsynsaktiviteten i Trøndelag fylkeskommune ble her fastsatt til kroner 12 920 000 i 2018.

Budsjettet omfatter tre hovedelementer: Utgifter til kontrollutvalgets egne aktiviteter, utgifter til det fusjonerte revisjonsselskapet og utgifter til det fusjonerte sekretariatet.

Kontrollutvalgets egen aktivitet

STFK og NTFK har tidligere brukt om lag halvparten av budsjettet til kontrollutvalgets egenaktivitet til lønn til utvalgsleder og nestleder, møtegodtgjøring samt dekning av tapt arbeidsfortjeneste. Lønn og møtegodtgjøring med tilhørende sosiale kostnader kan ikke tallfestes før regler for politisk godtgjøring er vedtatt, utgifter til dekning av tapt arbeidsfortjeneste er avhengig av om utvalgets medlemmer har krav på dette.

Sekretariatet forventer høyere reiseutgifter i forbindelse med møteavvikling enn tidligere, det er også naturlig at det er behov for noe flere opplæringstiltak og deltakelse på samlinger for kontrollutvalg.

Utgifter til sekretariat for kontrollutvalget

Kontrollutvalgets sekretariat har ansvar for saksutredning og generell tilrettelegging for driften av utvalget. Sekretariatet er fra 1.1.2018 Konsek Trøndelag IK. Selskapet er en fusjon mellom Komsek Trøndelag IKS (Steinkjer) og Konsek Midt-Norge IKS (Trondheim), med hovedkontor på Steinkjer. I økonomiplan 2019-2021 ble honoraret for Trøndelag fylkeskommune frosset til samlet honorar for Sør- og Nord-Trøndelag fylkeskommuner, kroner 2 451 000 pr. år i 2018 og 2019. Honoraret vil bli redusert i tråd med endret behov fra og med 2020.

Utgifter til revisjon

Revisjon Midt-Norge SA er fylkeskommunens valgte revisor fra 1.1.2018. Revisjonshonoraret skal i 2018 være det samme som for 2017, totalt kr 9 433 000. Revisjonen har ikke vedtatt honorar for årene 2019 og 2020.

Budsjettforslag

Ut fra ovennevnte foreslår sekretariatet følgende budsjettamme for 2018:

Kontroll og tilsyn	Budsjett 2018
Kontrollutvalgets egenaktivitet	1 036 000
Kjøp av tjenester – Revisjon Midt Norge SA	9 433 000
Kjøpte tjenester – KonSek Trøndelag IKS	2 451 000
TOTALT	12 920 000

Vurdering

Det nye kontrollutvalget anbefales å diskutere aktivitetsnivået og fordele tildelt ramme til egenaktiviteten når Trøndelag Fylkeskommune har behandlet årsbudsjettet for 2018.

Vedlegg 3

Garantiansvar

Sør-Trøndelag fylkeskommune

Gitt overfor - navn	Formål	Beløp pr 31.12.17	Beløp pr 31.12.16	Utløper dato
Trøndelag Bomveiselskap AS 	E6 Trondheim - Stjørdal for parsellene Nidelv bru - Grilstad og Værnes-Kvithammar. (FT69/2008)	kr 825 000 000	kr 825 000 000	2028
Trøndelag Folkemuseum	Adm.bygg Sagvollen	kr 2 700 000	kr 2 700 000	2030
Trondheim bussterminal AS	Bygging av Tverrforbindelsen, gangbro over jernbaneområdet på Brattøra FU 77/12		kr 16 000 000	2017
Trondheim bussterminal AS	Refinasiering av FU 77/12, FT 47/16	kr 9 000 000	kr 9 000 000	2018
Kolstad Arena AS	Flerbrukshall Kolstad Arena	kr 90 000 000	kr 90 000 000	2028
Sum garantiansvar		kr 926 700 000	kr 942 700 000	

Garantioversikt for Nord-Trøndelag fylkeskommune pr. 31.12.2016						
Kreditorer / långivere	Låne nummer	Garanti gitt til	Formål	Andel	Rest garanti	Utløpsdato
Den Norske Bank ASA	74608076917	Fylkets Hus AS	Refinasiering	100 %	22 540 000	28.08.2025
Kommunalbanken	(20060304) nytt: 20090029	Stiklestad Nasjonale Kultursenter AS	Museums-deponi	100 %	2 383 340	23.07.2021
Kommunalbanken	20160115	Steinkjerhallen AS	Refinasiering og nyinv	49 %	75 971 300	06.06.2042
KLP Kommunekreditt	8317.51.10847	Steinkjerhallen AS	Refinasiering	40 %	519 474	15.09.2018
KLP Kommunekreditt	8317.52.95944	Idrettstunet AS	Nybygg hybelbygg Meråker vgs	100 %	7 010 868	22.04.2038
Sertifikatmarked	Utstedte sertifikater/obligasjonslån	Trøndelag Bomveiselskap AS	E6 Stjør-Tr. heim (25% av antatt lånevolum/Gar.del.	25 %	415 000 000	Selvsk.kausj. maks 550 (FT 09/37)
Sertifikatmarked	Utstedte sertifikater NO0010748833	Namdal Bomvegselskap AS	Refinasiering (DNBNor lån innfridd 2010)	100 %	56 000 000	31.12.2027/ selvsk.kausjon inntil 200 Mkr FT 09/74
SUM før garantier NTE - Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk Holding AS					579 424 982	
SUM forrige år					579 393 790	
ENDRING 2016					-31 192	Nedgang
Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk (NTE) Holding AS:						
Norsk Tillitsmann ASA (Fokus Bank)	Obl.lån 11,35 % NTFK 91/21, ISIN no 0001310239	NTE Holding AS	Overgang FKF til AS. Selvsk.kausjon	100 %	62 500 000	15.04.2021
Norsk Tillitsmann ASA (Fokus Bank)	Obl.lån 10,80 % NTFK 91/21, ISIN no 0001310247	NTE Holding AS	Overgang FKF til AS. Selvsk.kausjon	100 %	91 250 000	27.05.2021
Sum garantier NTE Holding AS					153 750 000	
Sum garantier for øvrig (jfr. spes. foran)					579 424 982	
Garantier totalt pr. 31.12.2016					733 174 982	
Garanti totalt pr 31.12.2015					1 149 893 790	
Netto endring fra forrige år (inklusive garantier NTE Holding AS)					-416 718 808	Nedgang totalt
Om garantiprovisjon: Jfr FT sak 07/55						